

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KUZEY KIBRIS'IN RUM SAKİNLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İsmail DEMİRCİ

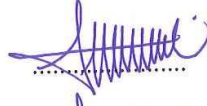

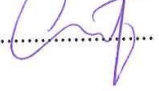
Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

KARABÜK

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İsmail DEMİRCİ'ye ait "KUZEY KIBRIS'IN RUM SAKİNLERİ" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN	
Danışman Üye	:Yrd. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN	
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU	
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Cemile ŞAHİN	

Tez Sınavı Tarihi : 16.05.2017

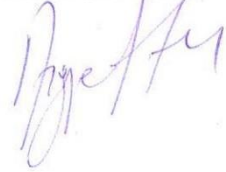
DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola başvurmadan yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlerden faydalandığım her cümlede alıntı yaparak belirttiğimi, onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belirli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

16.05/2017

İsmail DEMİRCİ

ÖNSÖZ

Kıbrıs adasının iki toplumlu yapısı herkesçe bilinse de, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırlarının en doğusunda Kuzey Kıbrıs'ın son yerleşim yeri olan Dipkarpaz köyünde de iki toplum olduğu pekte bilinmemektedir.

Dipkarpaz köyünde; resmi rakamlara göre 2349 Türk, 222 de Rum nüfus bulunmaktadır. Dipkarpaz'ın Rumları; Barış Harekatından sonra evlerini ve yurtlarını bırakarak Güney Kıbrıs'a göç etmemişlerdi. Bu; onların hayatının bir bölümünün zorluklar içinde geçmesine sebep olsa da, burada hayatlarını idame ettirecek kadar geçim kaynaklarının olması ve evlerinde oldukları için mutlu olduklarını ifade etmeleri bizler için gurur vericidir.

Çalışmanın amacı; Dipkarpaz köyünde yaşayan Rumların anlatacakları çerçevede, 1974'ten öncesine ve 1974'ten bugüne içinden geçtikleri süreci, onların gözünden görmek ve yine şahit oldukları süreci ve bize aktardıkları bilgileri objektif bir şekilde burada sunmaktır. Araştırmanın tamamının saha çalışmasına dayanacak olması, birey ve toplum gözünden Kıbrıs meselesine bakmamızı sağlayacak ve bu çalışma Kıbrıs ile ilgili bir tekrar niteliğinde olmayacaktır.

Tez çalışmam sırasında katkı, destek, tecrübe ve bilgilerini benden esirgemeyen değerli hocam Sayın Yard. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN'e; çalışmam esnasında yaptığımız görüşmelerde bana eşlik eden ve tercümanlık yapan Dipkarpaz sakinlerinden Yunus ÇOBANOĞLU'na ve bu çalışmaya katkı koyan, Türk'ü ve Rum'u ile tüm Dipkarpazlılara saygı, sevgi ve şükranlarımı sunarım.

İsmail DEMİRCİ

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE KIBRIS

1.1. ADI.....	3
1.2. COĞRAFİ KONUMU VE FİZİKSEL YAPISI.....	4
1.3. OSMANLI TÜRKLERİNİN FETHİNE KADAR KIBRIS ADASI.....	6
1.4. KIBRIS'IN FETHİNİ ZORUNLU KILAN SEBEPLER.....	9
1.5. KIBRIS'IN OSMANLI İMPARATORLUĞU TARAFINDAN FETHİ.....	12
1.6. OSMANLI FETHİ SONRARI KIBRISTA YERLİ HALK.....	18
1.7. ANADOLU'DAN KIBRIS'A HELENLEŞME TARİHİ.....	21
1.8. KIBRIS'IN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

DİPKARPAZ

2.1.ADI.....	34
2.2. COĞRAFİ KONUMU.....	34
2.3. NÜFUS YAPISI.....	35
2.4. ZİRAİ VE TİCARİ HAYAT.....	35
2.5. DİPKARPAZ'IN KISA BİR TARİHÇESİ.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİPKARPAZ'IN RUMLARI

3.1. KÖKENLERİ.....	42
3.2. AİLE YAPILARI.....	44
3.3. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATLARI.....	53
3.4. GEÇİM KAYNAKLARI.....	56
3.5. 1960 KIBRIS CUMHURİYETİNE BAKIŞLARI.....	60
3.6. KIBRISLI TÜKLER İLE İLİŞKİLER.....	62
3.7. 1974 HAREKATI HAKKINDA DÜŞÜNCELERİ.....	65
3.8. 1974 SONRASI KIBRISLI TÜKLER İLE İLİŞKİLERİ.....	70
3.9. DİNİ VE SİYASİ HAYATLARI.....	75
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	84
ÖZET.....	89
ABSTRACT.....	91

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
DPÖ	: Devlet Planlama Örgütü
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü)
ENOSİS	: Kıbrıs Adasını Yunanistan'a Bağlama İdeolojisi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.E.B	: Milli Eğitim Bakanlığı
S.	: Sayı
T.Ş.R.K.B.	: Kıbrıs Taşra Evrakı
Yay.	: Yayını, Yayınlar

GİRİŞ

Kıbrıs adasının, Akdeniz ve çevre ülkelerini denetimi altında tutan bir konuma sahip olması, coğrafik ve stratejik açıdan, Akdeniz etrafında kurulan medeniyetler için büyük önem arz etmesine sebep olmuştur. Yüzyıllar boyunca Akdeniz çevresinde kurulan medeniyetlerin adaya hakim olma yarışına maruz kalan Kıbrıs, Akdeniz’de gemi ile yapılan yolcu ve yük taşımacılığında önemli bir liman merkezi olmuş, daha sonra 1869 yılında Süveyş kanalının da açılmasıyla deniz taşımacılığındaki önemini artırmıştır.

Osmanlı Devleti tarafından 1571’de fethedilen ada, 308 yıl Osmanlı hakimiyetinde kaldıktan sonra, 1878 yılında mülkiyeti Osmanlı’da kalmak şartıyla İngiltere’ye devredilmiş ve 1959 yılına kadar İngiliz hakimiyetinde kalmıştır. İngiliz hakimiyetinden sonra bağımsızlığına kavuşan Kıbrıs’ta 13 Aralık 1959’da Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük ise cumhurbaşkanı yardımcısı olarak seçildi.¹ Türk ve Rum halklarının temsiliyet haklarının bulunduğu Kıbrıs Cumhuriyeti’nde, vergiler, silahlı kuvvetlerin oluşturulması ve belediyelerin belirlenmesi konularında anlaşmazlıklar çıkmış, ardından Makarios Anayasa değişikliğini talep etmiştir.² Devlet içindeki bu uyuşmazlıklar adadaki iki topluma da yansımış ve böylelikle Enosis’i ve Taksim tezini savunan kesimler güç kazanmaya başlamıştır.³

Adanın yönetimi hakkında farklı istek ve beklentileri olan Kıbrıs Türk ve Rum halkları arasında ilk olaylar, 21 Aralık 1963 tarihinde başlamıştır. Aynı dönemde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs sorununa taraf olmuş ve konu Birleşmiş Milletlere taşınmıştır. Sorunun tüm girişimlere rağmen çözümsüz kalması, adada

¹ Melek Fırat, ‘1960-1980 Yunanistan’la İlişkiler’, Baskın Oran (ed.) *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar*, Cilt: 1, İletişim Yayınları, 2002, s. 719.

² a.g.e., s. 720.

³ a.g.e., s. 722.

yaşanan gerginlikleri arttırmış ve bu gerginlikler 1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesi ile sonuçlanmıştır. Bu tarihten sonra Rumlar güneye Türkler ise kuzeye göç etmeye başlamış ve iki halk zamanla birbirinden ayrılmıştır. 1975 yılında kuzeyde bulunan Rumların sayısı 10.000'e, 1981 yılında 1076'ya düşmüş ve sürekli azalmaya devam eden kuzeydeki Rum nüfusu, 2013 yılında 311'e kadar düşmüştür.⁴

Güney Kıbrıs'a (GKRY) göç etmek istemeyen Rumların büyük çoğunluğu bugün Kuzey Kıbrıs'ın Dipkarpaz köyünde yaşamaya devam etmektedir. Dipkarpaz aynı zamanda benim de ikamet ettiğim ve buradaki Rumlarla uzun yıllardır birbirimizi tanıdığımız yerdir. Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız; buradaki Rumları daha yakından tanımak, onları daha önce hiç dinlemediğimiz bir şekilde dinlemek ve yıllardır komşusu olduğumuz bu insanların bugüne kadar neler yaşadıklarını kitaplardan ve varsayımlardan değil, Rumların duygu, düşünce ve yaşadıklarını göz önüne alarak, adadaki Türk ve Rum halklarının geçmişini hatırlayarak bugününe katkıda bulunmaktır. Çalışmamız sırasında; 24 bayan ve 22 bay olmak üzere 46 Dipkarpazlı Rum ile görüşerek, önceden hazırladığımız sorular çerçevesinde muhabbet etme imkanı bulduk. Bu muhabbet soru-cevap şeklinde sürdü. Bunun sebebi ise en doğru bilgiye bu şekilde ulaşılacağını düşünmemizdir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Kıbrıs adasının tarihi özelliklerine, ikinci bölümünde Dipkarpaz köyünün günümüz özelliklerine yer verdik. Üçüncü bölümde ise Dipkarpazlı Rumlar ile yaptığımız görüşmeler, sorduğumuz sorular ve aldığımız cevaplar ışığında elde ettiğimiz bilgileri sunmaya çalıştık.

⁴ Ali Dayıoğlu, *Kuzey Kıbrıs'ın Ötekileri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 36-37.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE KIBRIS

1.1. ADI:

Uzun yıllardan beri Akdeniz çevresinde kurulan medeniyetler açısından, bulunduğu konum dolayısıyla önem arz eden ve bu medeniyetlerden etkilenen Kıbrıs adası, aynı zamanda doğu ve batı arasındaki ticaret yolunun kesiştiği önemli noktalardan biridir. Kıbrıs adasına hükmeden her medeniyet, Kıbrıs'ı ve adada bulunan bölgeleri dahi farklı isimlerle zikretmiştir.⁵ Türkçe'de Kıbrıs olarak zikredilen ada, batı dillerinde 'Cyprus', 'Cypre', 'Chypre', 'Gipros', ve 'Cypren' olarak, Mısır ve Hitit kaynaklarında ise Alaşya (Alasya) ve Asi, Asurlular'da 'Yutnana' veya 'Ya', İbranilerde 'Kittim' Arapça'da ise 'Kubrus' adı ile zikredilir.⁶ Kıbrıs adası, eski dönemlerde herkes tarafından bilinen 'Amatusya', 'Pafya' ve 'Salâminya' gibi büyük şehirlerinin adları ile de anılmıştır.⁷

'Kıbrıs' isminin; adada bulunan bakır madeni ve kına çiçeğinden geldiği söylenmektedir. Adada bolca mevcut olan bakır madeninin Latince karşılığı olan 'Cuprum', ve yine adada bulunan kına çiçeğinin İbranice karşılığı olan 'Kopher' kelimelerinden türediği rivayetlerde mevcuttur.⁸ Cuprum ismi meydana geldikten sonra bu isim Avrupa dillerinde bakırın ismi olarak kullanılmaya başlanmış ve bu dillerde bakır madeni ismini bu adadan almıştır.⁹ "Grekçe *Kypros*'tan Latince *Cuprum*, İtalyanca *cipro*, İngilizce *copper*, Almanca *kupfer* çıkmış olsa gerektir."¹⁰

⁵ Ata Atun, 'Medeniyetler Mozaği Kıbrıs Adasının M.S 160 Yılından Günümüze Deniz Ve Kara Haritalarında Yer Alan Coğrafi İsimleri' II. Güzelyurt Tarihi Buluşma Sempozyumu, 2-3 Nisan 2003, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları, Lefke, 2003, s.90.

⁶ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 43. Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2000, s.4.

⁷ Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1977, s.13

⁸ Öndal Cam, *Anadolu Kokan Kıbrıs*, Şafak Basımevi, Karaman, 1964, s. 21

⁹ H. Alasya, a.g.e., s. 13.

¹⁰ Afif Erzen, 'İlkçağ Tarihinde Kıbrıs', Belleten, C:XL, S: 157, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976, s.96.

Prof. Dr. Ata ATUN, Kıbrıs haritalarının koleksiyon karşılaştırılmaları sonucu, yüzyıllardır Kıbrıs'ın 24 farklı isimle anıldığını bizlere aktarmaktadır. Bu isimler; 'Aerosa, Amathusia, Amathusia, Aspelia, Aspellia, Cerastin, Cehtim, Cehtin, Cethina, Chetima, Chetima, Collinia, Cripton, Cytherea, Macaria, Paphia, Salaminia, Qibris Adasy, Achamentide, Amatusa, Cerastin, Machara, Macharia, Spelia' olarak belirlenmiştir.¹¹ Bugün ise rumlar; 'Kipriakí Dhimokratía' (Kıbrıs Cumhuriyeti) olarak, Kıbrıs adasının tamamını kuzey-güney ayrımını gözetmeksizin bu isimle anmayı tercih ediyorlar.

1.2. COĞRAFI KONUMU VE FİZİKSEL YAPISI:

Kıbrıs adası, Akdeniz'in doğu havzasının kuzey-doğu kısmında, kuzeyinde Anadolu, doğusunda Suriye ile, 34, 33 ve 35, 41 kuzey enlemi ile 32, 17 ve 34, 35 doğu boylamları arasında bulunur.¹² Ada, kuzey sahillerinden Toros dağları görülebilecek kadar Anadolu'ya yakın ve Türkiye kıyılarından 70 km. açıktadır, aynı zamanda 9251 km² yüzölçümüne sahiptir.¹³ Kıbrıs adası Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. Jeoloji ve coğrafya bakımından Anadolu'nun bir unsuru olarak görünen ada,¹⁴ Antalya ve Mersin körfezleri arasında yer alan Taşeli çıkıntısının bir parçası gibidir.¹⁵ Aynı zamanda İskenderun Körfezi'ne hakim bir noktada bulunduğu için, körfez çevresinde bulunan toprakları kontrol eder durumdadır.¹⁶ İlim adamları, Kıbrıs'ı yapı ve üçüncü zamanın kıvrımlarına ait olan yeryüzü şekilleri bakımından, Anadolu'nun güney kenarı boyunca uzanan, yine bu zamana ait Toros dağ sistemi içerisinde mütalaa eder.¹⁷ Hatay'daki ova ve dağlar 130 km. güneybatıda, Kıbrıs'ta deniz seviyesi üzerine çıkmış ve aynı vasıflarla devam

¹¹ A. Atun, a.g.e., s. 91-92.

¹² Ronald Storrs and Bryan Justin O'brien (ed.), *The handbook of Cyprus*, Christophers, London 1930. s. 1-2.

¹³ M. Tevfik Tarkan, *Kıbrıs Adasında Tabii-Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Bakımından Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1971, s. 2.

¹⁴ A. Erzen, a.g.e., s. 96.

¹⁵ Cevat Rüştü Gürsoy, "Kıbrıs", *DİA*, C. 25, s.370-371.

¹⁶ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 3.

¹⁷ C. Gürsoy, a.g.e., s. 370-371.

etmiştir.¹⁸ Bu, Kıbrıs'ın jeolojik bakımdan Anadolu'nun bir parçası olduğu görüşünü desteklemektedir.¹⁹

Kıbrıs adası, Kormacit Burnu'ndan (Koruçam, Kormakiti) başlayıp Karpaz Yarımadası'na doğru uzanan 1000 metreyi nadiren aşan Beşparmak (Girne-Karpaz) dağları²⁰ ile güneyde en yüksek noktası 2000 metreye yaklaşan Trodos Dağları (Karlıdağ) arasında bulunan,²¹ batısında Güzelyurt, doğusunda Mesarya ovalarının yer aldığı orta çukur bir alandan meydana gelir. Kuzeyde bulunan Beşparmak dağlarının kayalık olmasına karşın, güneyde bulunan Trodos dağları ormanlıktır.²² Adanın en uzak iki noktası olan Arnavut burnu ile Andreas (Zafer) burnu arasında 225 km.lik bir mesafe bulunurken,²³ adanın genişliği ise kuzeyde Kormacit (Koruçam) burnu ile, güneyde Gata (Kedi) burnu arası 96 km. dir.²⁴

Trodos Dağları ile Beşparmak Dağları arasında kalan bölgede Mesarya ovası ve batısında Güzelyurt (Omorfo) ovası vardır.²⁵ Etrafı Türk köyleri ile çevrili olan Mesarya ovası Kıbrıs'ın tahıl ambarı ünvanını taşır. Bu ovaların akabinde tarım bölgelerinin başlıcaları arasında ise Limasol'a yakın olan Yalova (Piskobu), Düzkaya (Evdim) ile Kuzey batıdaki Yalya ve Hirsofu söylenebilir.²⁶ Narenciye, harup, (Keçiboynuzu), zeytin ve üzüm bağları Kıbrıs'ın bir çok bölgesinde yetişmekte, aynı zamanda çamlık ormanlarda adayı süslemektedir.

Coğrafyasının %18,7'sinde orman ve maki toplulukları kaplı olan adada, akdeniz ikliminin tüm özellikleri mevcut ve ayrıca burada bulunan toprak da bitki yetiştirme bakımından önemlidir.²⁷ Osmanlı döneminde de ekonomisinin büyük kısmı tarıma dayalı olan Kıbrıs adasında, %60'ı tarıma elverişli bulunan arazilere, başta buğday, arpa, patates, tütün olmak üzere baklagiller, soğan, deomates vb. bitkiler de

¹⁸ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 3.

¹⁹ H. Alasya, a.g.e., s. 14.

²⁰ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 3.

²¹ Ali Efdal Özkul, *Kıbrısın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 28.

²² Teoman Fehim, *Yavru Vatan Kıbrıs'ı Tanıyalım*, Hakikat Yayınları, Ankara, 1964, s. 3.

²³ T. Fehim, a.g.e., s. 3.

²⁴ A. Özkul, a.g.e., s. 28.

²⁵ Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 11.

²⁶ Ö. Cam, a.g.e., s. 20.

²⁷ M. Tarkan, a.g.e., s. 9-10.

ekilmekteydi.²⁸ Bunlara ek olarak ipek, pamuk, keten ve yün adada bolca bulunmaktaydı.²⁹ Adanın güneyinde ise üzüm bağları oldukça geniş bir alana yayılmış ve bununla beraber şarap üretimi yapılmaktaydı.³⁰ Yine Osmanlı döneminde Tuz üretimi, adanın önemli gelir kaynaklarından idi.³¹ Günümüzde ise Mesarya Ovası'nda (Doğu Mesarya) çoğunlukla buğday ve arpa üretimi yapılırken, bunun yanısıra; zeytin, patates, enginar, soğan kavun ve harnup bölgede görülebilecek başlıca ürünlerdir.³² Kuzey batıda ise Güzelyurt ve Lefke'de narenciye üretimi (portkal, greyfurt, limon, mandalina, vd.) Kuzey Kıbrıs üretiminin %98 ini oluşturmaktadır.³³ Yine bu bölgede çeşitli sebzeler seralarda yetiştirilmekte olup, başlıcaları ise; salatalık, domates, kabak, patlıcan, biber, fasulye, kavun, karpuz ve bamyadır.³⁴ Karpaz bölgesinde arpa ve buğday çoğunlukla hayvancılıkta yemlik ihtiyacı karşılamak amacıyla üretilmekte, bunun yanında bölge ayriyetten patates, harnup (bölgenin en önemli ürünüdür), zeytin ve üzüm bakımından zengin, aynı zamanda bölgede bulunan yerleşim yerlerinden, Tatlısu ve Erenköy'de az da olsa seracılık yapılmaktadır.³⁵

1.3. OSMANLI TÜRKLERİNİN FETHİNE KADAR KIBRIS ADASI

Kıbrıs adasının jeolojik zamanlarda meydana gelen bir çöküntü sonucu Anadolu'dan ayrıldığı ve bunun sonucunda ada şeklini aldığına inanılmaktadır. Kıbrıs'ın ilk yerleşiklerinin kimler olduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Ancak arkeolojik ve antopolojik bulgular, Kıbrıs'a ilk yerleşenlerin Anadolu'dan geldiğini göstermektedir. Adadaki arkeolojik veriler Kıbrıs'taki ilk hayat izlerinin yaklaşık olarak 7800 yıl geriye gittiğini göstermektedir. 1996 ve 2000 yıllarında Girne'ye bağlı Tatlısu beldesinde yapılan kazılar sonucunda Kıbrıs'taki ilk insanların milattan 10,000

²⁸ C. Gürsoy, a.g.e., s. 370-371.

²⁹ M. Akif Erdoğan, *Kıbrıs'ta Osmanlılar*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2008. s.276.

³⁰ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 7.

³¹ M. Erdoğan, a.g.e., s. 273.

³² KKTC Tarım Bakanlığı Web Sitesi:

<http://tdkb.gov.ct.tr/Portals/1072/BELGELER/Do%C4%9Fu%20Mesarya%20B%C3%B6lgesi.pdf>

Doğu Mesarya Bölgesi Yerel Kalkınma Stratejisi, s. 16.

³³ KKTC Tarım Bakanlığı Web Sitesi:

<http://tdkb.gov.ct.tr/Portals/1072/BELGELER/Kuzey%20Bat%C4%B1%20B%C3%B6lgesi.pdf>

Kuzey Batı Bölgesi Yerel Kalkınma Stratejisi s. 27

³⁴ A.g.e., s. 27

³⁵ KKTC Tarım Bakanlığı Web Sitesi:

<http://tdkb.gov.ct.tr/Portals/1072/BELGELER/Karpaz%20B%C3%B6lgesi.pdf>

Karpaz bölgesi için yerel kalkınma stratejisi s.30-31

yıl önce yaşadıkları ortaya koyulmuştur.³⁶ Bu da, Kıbrıs adasında neolitik, kalkolitik, tunç ve demir çağlarının yaşandığını göstermektedir.³⁷

Kıbrıs Osmanlılar tarafından fethedildiği 1571 yılına kadar eski Mısır, Hitit, Miken, Fenike, Asur, Pers, Makedon, Roma, Bizans, Arap, İngiliz, Lüzinyan, Ceneviz ve Venedik hakimiyetlerinde kalmıştır.³⁸ Bu farklı medeniyetlerin Kıbrıs'taki etkileri neticesinde putperestlik, Zerdüştlük, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı dinler adada varlıklarını devam ettirmişlerdir. Kıbrıs en uzun süre Roma ve Bizans hakimiyetinde kalmış M.Ö 58'de başlayan Roma hakimiyeti, imparatorluğun M.S 395'te ikiye ayrılmasına kadar devam etmiştir. Bu tarihten 1192 yılına kadar Geç Roma, Erken Hristiyanlık ile Bizans devirleri yaşanmıştır. Bizanslılar idaresinde iken Kıbrıs'a 632-964 yılları arasında İslam orduları tarafından 24 sefer düzenlenmiş, halife Hz. Osman zamanında, yani 649 yıllarında ada İslam orduları tarafından fethedilmiş ve belirli bir vergi karşılığında adayı kendilerine bağlayarak çekilmişlerdir.³⁹ Kıbrıs'ta uzun bir müddet resmi tarih yazıcılığı bir gelenek halinde adaya düzenlenen islam seferlerini Arap korsanlarının istilaları olarak göstermiş ve konuyu hep bu bağlamda değerlendirmişlerdir. Halbuki Kıbrıs adası, Hz. Peygamber döneminden beri fethedilmek istenmekteydi. Hz. Osman döneminde fethedilen adaya, yapılan anlaşmalara uyulmaması neticesinde, 964 yılına kadar bu akınlar devam etmiş; bu tarihe kadar ada Emevi ve Abbasi devletlerine bağlı kalmış olsa da, bu yıllarda tekrar Bizans İmparatorluğu tarafından alınmış, bu dönemde İslam egemenliği zamanında yapılan camii ve kutsal yerler Bizans tarafından korumaya alınmıştır.⁴⁰

Bizans hakimiyeti yıllarında, adada hristiyanlık hızla yayılmış ve ilk Ortodox Kilisesi kurularak, Hristiyanlık dili olan yunanca da, halk arasında yayılacak ve resmi dil olarak kabul edilecektir.⁴¹ Bir Bizans valisi olan İsaac Comneneus, 1184 yılında hileli bir şekilde Kıbrıs yönetimini ele geçirmiş ve 7 yıl boyunca bağımsız bir imparatorluk olarak yönetmiş, halkı ağır vergi ve baskılar altında ezmiştir.⁴² Üçüncü haçlı seferi sırasında Aslan Yürekli Richard tarafından ada ele geçirilmiş ve kısa bir

³⁶ M. Şevketoğlu, "10.000 Yıl Önce Kıbrıs Anadolu İlişkileri", *Kıbrıs'ta Türk Varlığı Sempozyumu* (17 Kasım 2000), Lefkoşa, 2001, s. 158.

³⁷ Halil Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşa, 1988, s.1.

³⁸ Vergi Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu, Lefkoşa, 1965, s.14-38.

³⁹ Ali Efdal Özkul, a.g.e., s.31.

⁴⁰ Philip Newman, *A Short History of Cyprus*, London, 1953, s. 79-85.

⁴¹ İsmet Konur, *Kıbrıs Türkleri*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938, s. 13.

⁴² A. H. de Groot, *Kubrus*, E12, 1986, V,Leiden, s. 302.

süre sonra Templar şövalyelerine satılmış, ancak idareden memnun olamayan Kıbrıs halkı isyan ederek, adanın Richard'a yeniden iade edilmesine sebep olmuşlardır. Richard'da, bu sefer Kıbrıs adasını, eski bir Kudüs Kralı olan Guy de Lusignan'a 1192 yılında teslim eder. Böylece 1192 ve 1489 yılları arasında Lusignan'ın soyundan olan 12 Kral adayı yönetir.⁴³ Lüzinyanlar ile birlikte küçük bir kasaba olan Lefkoşa, krallığın başkenti olacak ancak Magosa'nın zenginliğine yetişemeyecektir. Bu sırada Lefkoşa'da bir Latin başpiskoposluğu kurulur. Böylece Katoliklik Kıbrıs'ta yayılma fırsatı bulur. 1260 yılında Papa Alexander, yayınladığı resmi yazıyla Latin Başpiskoposunu tüm adanın tek dini lideri ilan ederek ortodox olan Kıbrıslıları huzursuz etmiştir.⁴⁴ Bu dönemde Akdenizde rekabet içerisinde olan iki İtalyan şehir devleti Ceneviz ve Venedik'in Kıbrıs'ta çekişme içerisinde oldukları görülmektedir. Cenevizliler bir dönem Kıbrıs'a hakim olacak, 1372-1464 yılları arasında Magosa'yı ellerinde tutacaklardı.⁴⁵ Venedikliler ise, Lüzinyan Kralı'nın zayıflamasını fırsat bilerek 1489 yılında adayı ele geçirmiş ve 1571 yılına kadar Kıbrıs'ı idare etmiştir.⁴⁶ 1426 yılında Lüzinyanların kontrolünde bulunan adayı Memlûklüler ele geçirse de, adayı 8000 duka vergi karşılığında Lüzinyan kralının yönetmesine izin vermişler ve burada fiili olarak kalmamışlardır.⁴⁷ Venedikliler Kıbrıs'ı ele geçirdikten sonra, Lüzinyanların Memlûklere verdiği vergiyi, Osmanlı devleti Mısır'ı ele geçirip Memlûk devletini kendi topraklarına dahil edip bu sultanlığa son verdikten sonra, Venedik devleti Kıbrıs vergisini artık Osmanlı'ya ödemeye devam edecektir.⁴⁸ Kıbrıs böylece 1517 yılında aslında hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlanmış ve vergi miktarı Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) 10.000 dukaya çıkarılmıştır.⁴⁹ Venedikliler döneminde halk hem manevi hemde maddi yönden zor günler geçirmiştir. Venediklilerin Kıbrıs idaresi döneminde adada yoğun olarak Katoliklik propagandası yapılmaktaydı. Ortodox Rumlar, Katolik olmadıklarından birçok defa dini baskılara maruz kaldılar. Ortodox kilise ve papazlarının bütün imtiyazları kaldırılmış, kiliseye ait birçok mala el konulmuştur. Ağır vergi politikaları Kıbrıslıları fakirleştirmiştir.

⁴³ H. Alasya, a.g.e., s. 14.

⁴⁴ P. Newman, a.g.e., s. 108.

⁴⁵ İ. Konur, a.g.e., s. 15.

⁴⁶ Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bakış*, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1959, s. 119.

⁴⁷ D. Alatos, *Cyprus In History*, Londra, 1995, s. 204.

⁴⁸ Hugh Dominic Purcell, *Cyprus*, Preager, Londra, 1996, s. 147.

⁴⁹ H. Alasya, a.g.e., s. 24.

Venediklilerin Kıbrısta yaptıkları en önemli imar faaliyetleri arasında, Lefkoşa ve Magosa kalelerinin güçlendirilmesi olduğu bilinmektedir.⁵⁰ Yukarıda bahsettiğimiz Katolik-Ortodoks çekişmesi Venedik döneminde Ortodoxların ezilmesi ile sonuçlanmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı fethine kadar devam etmiştir. Osmanlı idaresi döneminde bu tür çekişmeler ortadan kaldırılacak, ada; barış ve huzura kavuşacaktır.

Genel olarak Kıbrıs tarihine bakıldığı zaman adadaki Türk varlığı çoğunlukla 1571'den sonra başlatılmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu öncesi adadaki Türk varlığı ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih bilimcilerin yerli ve yabancı kaynaklardan hareketle bu konuda geniş çalışmalar yapmaları gerektiğine inanmaktayız. Türklerin Kıbrıs adası ile ilgilenmeleri, Anadolu Selçuklu devleti dönemine denk gelmektedir. Nitekim Anadolu Selçuklu devletinin sınırları Akdeniz kıyılarına ulaşmaya başlamış, 1220 yılında Selçuklu hükümdarı 1. Gıyaseddin Keyhüsrev, ülkesinde uluslararası ticareti geliştirmek amacıyla Kıbrıs kralına imtiyazlar vermiştir.⁵¹ Bu imtiyaz anlaşması ile her iki devlet tüccarlarına karşılıklı bir şekilde serbest ticaret imkanı vermiştir.⁵² Anadolu ve Kıbrıs arasındaki ilişkiler, Aydınoğulları, Karamanoğulları ve Hamidoğulları gibi kıyı şeridinde yer alan beylikler döneminde de devam etmiştir.⁵³ Bu bilgiler fetihten önce Türklerin Kıbrıs adası ile ilgilendiğini göstermektedir. Konu ticaret kolonileri ile sınırlı kalmış ve adaya Osmanlı öncesinde ne kadar Türk yerleşmiş olduğu tam olarak bilinmemektedir.

1.4. KIBRIS'IN FETHİNİ ZORUNLU KILAN SEBEPLER

Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Mısır'ı fethetmesiyle birlikte, doğu akdeniz bir Türk gölü haline gelerek Osmanlı Devleti'nin emniyet ve toprak bütünlüğü için, ada stratejik açıdan değerini arttırmıştır.⁵⁴ Çünkü ada coğrafi konumu nedeniyle gerek Anadolu'nun güneyi, gerekse Suriye sahillerini kontrol edebilecek bir konumda idi. Osmanlı Devleti'nin kuvvetli bir deniz gücüne sahip olan Venedik'in elindeki Kıbrıs'ı

⁵⁰ H. Alasya, a.g.e., s. 20.

⁵¹ Osman Turan, Ortaçağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri, *Selçuklular ve İslamiyet*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 225-226.

⁵² A.g.e., s. 226-232.

⁵³ A.g.e., s. 236.

⁵⁴ Recep Dünder, *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*, Malatya, 1998, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 30.

almak istemesi doğal bir gerekliliktir. Çünkü Venedik korsanları bu sahiller arasında ticaret maksadıyla yük taşıyan gemileri yağmalamakta ve hacca gidenlere saldırmaktaydılar.⁵⁵ Bu bağlamda Kıbrıs adası hem askeri hem ticari hemde sosyal olarak zapt-u rapt altına alınması gereken bir adaya dönüşmeye başlamıştı. Özellikle güneye Mısır ve Suriye tarafından Avrupa'nın içlerine yapılabilecek olan seferlerde, gerisindeki düşmandan emin olmak için Osmanlı Devleti önemli miktarda kara ve deniz gücünü buradan gelebilecek tehlikelere karşı tutmak zorunda kalıyordu. Çünkü ada Venediklilerin elindeydi.⁵⁶ Akdenizin ekonomik bakımdan büyük bir öneme sahip olduğu 16.yy'da Avrupa ile Asya ve özellikle İran, Hindistan ve uzakdoğu aralarındaki ticaret yolu, Akdeniz üzerinden ve çoğu zaman Suriye ve Mısır limanlarından geçtiği için bu kıyıların en yakınında olan Kıbrıs, ekonomik faaliyetlerde de büyük bir öneme sahipti.⁵⁷ Dolayısıyla bölgedeki uluslararası ticaret açısından Kıbrıs adası başta Magosa limanı olmak üzere önemli bir yere sahipti. Esasen Venedik Devleti'nin adayı bir üs olarak kullanmasının nedeni de bu özelliklerinden ileri gelmekteydi.

Kıbrıs Osmanlı Devleti için sadece Mısır, Suriye ve İstanbul arasındaki ulaşım veya Doğuakdeniz kıyılarına yöneltebilecek tehdit açısından değil, o dönemde dünyanın önemli ticaret yollarını kontrol edebilir bir konumda bulunması hasebiyle de önemliydi.⁵⁸ Bunun yanında Venedik korsanları başta olmak üzere Malta, Girit ve Sicilya korsanları da Kıbrıs'ı üs olarak seçmiş, büyük bir kısmı müslümanların olan ticaret gemilerine saldırıyorlardı.⁵⁹ Osmanlı Devleti genellikle bu saldırıların önlenmesi bağlamında yaptığı anlaşmalarla sulhu tercih ediyordu. Ancak II. Selim artık anlaşmalar yoluyla müslüman ticaret gemilerini koruyamayacağını Endülüs müslümanlarına yardım taleplerinden dolayı vermiş olduğu bir cevapta itiraf ederek, adanın fethinden sonra gereken yardımın yapılabileceğini bildirir.⁶⁰

Fethi zaruri kılan, siyasi, iktisadi ve stratejik sebepler yanında, özellikle batılı tarihçiler tarafından ileri sürülen bazı iddialar mevcuttur. Bu iddiaların en ilginç aslen

⁵⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kıbrıs'ın Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devleti İle Venedik Ve Müttefiklerinin faaliyetlerine Dair Hazine-i Evrak Kayıtları", *Türkiyat Mecmuası III*, 1935, s. 257.

⁵⁶ V. Bedevi, a.g.e., s. 94.

⁵⁷ R. Dünder, a.g.e., s. 30-31.

⁵⁸ A.g.e., s. 31.

⁵⁹ A.g.e., s. 31.

⁶⁰ Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mevkuresi Tarihi 2*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1978, s. 441.

Portekizli ve asıl adı Don Juan Miquez olan Yasef Nassi adlı kurnaz, zengin, zeki ve sempatik bir yahudi ile II. Selim'in yakın dostluklarıdır. Bu iddiaya göre Osmanlı'nın Kıbrıs seferi bir yahudinin entrikasının bir sonucudur.⁶¹ Ancak bu iddiaların gerçek olmadığı fetihten sonra ortaya çıkmıştır. Fetihden hemen sonra Yasef Nassi çok geçmeden gözden düşmüş olup Kıbrıs'la ilgili herhangi bir şey verilmediği gibi tayin edildiği Kiklad Adaları Dükalığı da bir süre sonra elinden alınır.⁶²

Osmanlı İmparatorluğu açısından Kıbrıs'ın fethinin en önemli nedenlerinden birisi de, ada üzerinde 'mevrus'⁶³ hakları olduğuna inanması ve bu hakların Memlûklülere galip gelmesine ve sultanların halife ünvanı almasına dayandırılıyor olmasıydı.⁶⁴ Ayrıca Memlûklülere hakim olduğu dönemde, adanın geliri Mekke ve Medine'nin yaşesi için tahsis edilmiş, ada ele geçirildiği takdirde bu gelir tekrardan Haremeyn-i Muhteremeyn'e tahsis edilebilirdi.⁶⁵ Görüldüğü üzere ada Osmanlı İmparatorluğu için sadece ticari ve iktisadi bir anlam iktifa etmemekte, kutsal yerlerin ekonomik olarak desteklenmesi için de bir araç olarak görülmekteydi. Bunun yanında her yıl dini görevlerini yerine getirmek için hacca giden müslümanların gemileri Venedikli ve Maltalı korsanların tacizleri ile karşı karşıya kalmakta, dolayısıyla bu kutsal görevin huzurlu ve güvenli bir biçimde yapılmasını engellenmekte idi.⁶⁶ Halifelik Osmanlı İmparatorluğu'na geçtiğinden dolayı hem Kıbrıs adasındaki İslami değerlerin korunması hem de bölgedeki islami değerlerin kollanması, Osmanlı

⁶¹ Aslen Portekiz Yahudisi olan Yasef Nassi, ticaret ve bankacılık ile şöhretli olan Mendes ailesi soyundan gelmekteydi. Avrupa'dan sonra Venedik'e yerleşmiş orada da rahat edemediğinden 1553'de İstanbul'a gelmiştir. Avrupa'da şeklen Hristiyanlığa bürünen Nassi, tekrar Yahudiliğe dönmüştür. Kendisinin de yeğeni olarak tanıdığı Dona Gracia'nın kızıyla evlenerek, artık bu ailenin bankacılık işlerini de kendisi yapmaya başlamış ve bu esnada devrin siyasetine aşina olmuştur. Bazı kişisel özellikleri sayesinde 'Frenk Beyi, Frenk Beyoğlu' vb. diğer ünvanlarla zikredilmeye başlanacaktır. Yine bu esnada Mendes-Nassi bankasını da kurarak önemini artıran Nassi, servetinin artması sayesinde siyasal kendisine siyasal amaçlar da edinmiştir. Bu amaçları için saray ileri gelenlerine ödünç paralar vererek, yaptığı ticaretin en büyük oranını oluşturan şarap sayesinde II. Selim'in sıkı dostlarından olmuştur. Padişahın şehzadeligi zamanında dahi adı geçen bu yahudi ile içki alemleri düzenlediği, ve yine şehzade olduğu zamanlarda yahudi dostunun kollarına atılarak, bir gün Osmanlı tahtına geçerse Kıbrıs'ı feth edip, yahudi dostunu adaya kral olarak yollayacağına dair and içtiği iddia edilmektedir. Taner Timur, "Osmanlı Devleti'nde Para ve Politika Sokollu Mehmed Paşa ve Yasef Nassi", *Tarih Çevresi XIV*, (Ocak-Şubat 1995), s. 6.

⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi 2*, Türk Tarih Kurumu, İstanbul, 1988, s. 685.

⁶³ Mevrus: Miras kalmış. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, 2004, s. 636.

⁶⁴ R. Dünder, a.g.e., s. 32.

⁶⁵ A.g.e., s. 32.

⁶⁶ H. Alasya, a.g.e., s. 26.

İmparatorluğu'nun asli görevlerinden bir tanesi haline gelmişti. Bilindiği üzere müslümanların Kıbrıs seferleri 632 tarihinde Hz. Ebu Bekir döneminde başlamıştır.

Fethi zaruri kılan diğer hususlardan bir tanesi de adadaki Ortodoksların Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmek istemesidir. Çünkü Venedikliler döneminde halk sınıflara ayrılmış, ayrıcalıklı bir kesim bütün nimetlerden faydalanırken halkın büyük bir kısım ise köle muamelesi görmekteydi. Temel hak ve hürriyetlerden mahrum bırakılan ada sakinleri, haftada üç gün angaryaya mahkum edilerek kendi işlerini yapamaz duruma getirilmiş ve yeterli miktarda yiyecek sağlayamaz hale gelmişlerdi.⁶⁷ Bu baskılar yanında halk zorla Katolikleştirilmeye çalışılıyor ve Ortodoksların bütün hakları ellerinden alınıyordu. Nitekim Lüzinyanlar devrinde Latin Piskoposluğu'nun kurulmasıyla başlayan ve Venedik idaresi devrinde de devam eden iki hristiyan mezhebi arasındaki çekişme, özellikle Ortodoksların ezilmesiyle sonuçlanmıştır.⁶⁸

1.5. KIBRIS'IN OSMANLI İMPARATORLUĞU TARAFINDAN FETHİ

Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethi artık bir zorunluluk haline gelmiş olmakla birlikte, bazı devlet yöneticilerinin ada ile ilgili bir takım tereddütlerinin olduğu da bilinmektedir. Padişah II. Selim ve Sadrazam olmak isteyen Lala Mustafa Paşa ile vezirlerden Piyale paşa ve Şeyhül İslam Ebu Suûd efendinin sefer yapılmasına yönelik olumlu görüşlerine özellikle Sokullu Mehmed Paşa karşı çıkmaktaydı.⁶⁹ Sokullu Mehmed Paşa'nın Avusturya ve Macaristan sınırlarındaki anlaşmazlıklar ile Yemen'de çözüme kavuşturulmamış meselelerden dolayı yapılacak olan bir seferin Osmanlı Devletinin başına büyük belalar açacağına dair haklı endişeleri vardı. Bunun yanında devletin dış politikasında daha önemli ve birincil olan bazı problemler dururken, bu durumun ön plana çıkmamasının daha doğru olacağına inanmakta idi. Nitekim İspanya'daki Müslüman Endülüs halkı yok edilme tehlikesiyle karşı

⁶⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1994, s. 150.

⁶⁸ Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800)*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazi Magosa, 2000, s. 16.

⁶⁹ R. Dündar, a.g.e., s. 34.

karşıyaydı. Kadınların ve çocukların katledildiği, bütün İslami özelliklerin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı bir zamanda, buraya yapılacak yardım ile Avrupa Hıristiyanlarına büyük bir darbe vurulacak ve Tunus meselesi de böylelikle halledilecekti. Aynı zamanda Sokollu Mehmed Paşa kendisinin tasarladığı Süveyş Kanalı projesinin başarısızlıkla sonuçlanmasını da istemiyordu.⁷⁰ Sokullu'nun bu sefere karşı durmasının diğer bir sebebinin de şahsi olduğu düşünülmektedir. Şehzade Bayezıt vakasında, II. Selim'in tarafını tutarak Sadrazamlık sözü alan Lala Mustafa Paşa, Sokullu'yu kendisine rakip olarak görmekte ve ona düşmanca bir tavır almaktaydı.⁷¹ Eğer Mustafa Paşa Kıbrıs fatihi olursa sadaret yolu açılacak ve II. Selim sözünü yerine getirecekti. Zayıf bir ihtimal olsa da Sokullu bunu önlemeyi düşünmüş olabilir.⁷² Bunun yanında Sokullu'ya göre böyle bir sefer pahalıya mal olacak ayrıca Avrupa Hıristiyan dünyasını birleştirecek ve Türklere karşı yeni bir haçlı seferinin düzenlenmesine zemin hazırlamış olacaktı. Çok geçmeden kurulan Papalık-Venedik-İspanya ittifakı Sokullu'yu söylediklerinde haklı çıkaracak ve masrafa girmenin gereksizliğine Osmanlı Devleti'ni inandırmaya çalışacak, ancak bu sefere karşı olmasına karşın, Padişah'tan aldığı emri yerine getirmek mecburiyetinde kalacaktı.⁷³ Osmanlı İmparatorluğu'nda fetihlerin meşru kılınması için Şeyhül İslam'dan mutlaka onay alınması gerekirdi. II. Selim bu teamülü bozmamış ve Ebu Suûd efendiden Kıbrıs'ın fethi ile ilgili dini fetvasını almıştır.⁷⁴ Kıbrıs'a seferin yapılmasına karar verildikten sonra, her seferden önce yapıldığı gibi Osmanlı devleti adayı kan dökmeden kendi topraklarına katmak için diplomatik teşebbüslere başlamış ve Venedik devleti ile yapılan ilk temaslar ilişkilerin gerginleşmesine yol açmıştır.⁷⁵ Kıbrıs'a yapılacak olan sefer sırasında diğer ülkelerle problem yaşamamak adına bir takım siyasi ve askeri girişimlerde bulunan Osmanlı, aynı zamanda donanmasını güçlendirme faaliyetlerine de hız vermişti.⁷⁶ Osmanlı Devletinin her türlü girişimine karşı olumsuz cevap veren Venedikliler, Avrupa devletleriyle de temas kurarak

⁷⁰ Bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi 3/1*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995, s. 32.

⁷¹ Bekir Kütükoğlu, Lala Mustafa Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, TC Milli Eğitim Bakanlığı, C. VIII, s. 732-736.

⁷² R. Dünder, a.g.e., s. 35.

⁷³ A.g.e., s. 35.

⁷⁴ Fetva metni için Bkz: *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 13-14.

⁷⁵ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 14.

⁷⁶ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 14.

Osmanlı'ya karşı destek arayışına girmiş, bu arayış sonucunda Papalık, Venedik ve İspanya'nın ittifakı gerçekleşmişti.⁷⁷

Sokullu'nun bütün itirazlarına rağmen II. Selim'in isteği ve Şeyhülislam'ın desteğiyle 355 parça gemiden oluşan donanma, 16 Mayıs 1570 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Kıbrıs'ın fethi fiilen başlamış; adanın zaptına Lala Mustafa Paşa memur edilerek donanmadan Piyale Paşa sorumlu tutulmuş idi.⁷⁸ 2 Temmuz 1570 günü sabaha doğru Limasol önlerine ulaşan Osmanlı donanması, Limasoldan Piskopi'ye uzanan kıyı şeridine herhangi bir direniş görmeden küçük bir keşif birliği indirmiş, Limasol-Larnaka arasındaki bölgeden içeriye doğru 20 km. kadar bir derinliğe ulaşır ve Venediklilerin düzenlediği bir kaç saldırı hareketi önlenerek, halka ve muhafızlara karşı verilen dokunulmazlık sözüyle Leftari Kalesi düşer, bunun neticesinde direnişi kırılan Limasol kalesi de ele geçirilir.⁷⁹ Bu da fethin başlangıcının en zayıf nokta olan Limasol'dan başlatılmasının çok yerinde bir karar olduğunu göstermektedir. Bu zapt ile askerin morali daha da yükselmiş ve fethine olan inancı iyice artmıştır. Fetihten önce zaten adanın fethini ısrarla arzu eden Ortodoksların fazla bir direniş göstermediği, aksine bu fethine tıpkı İstanbul'da yaptıkları gibi yardım ettikleri bilinen bir gerçektir.⁸⁰ Nitekim savaş sırasında, ada halkının ve müdafilerin Türklerle ilişkilerinden çok az bahsedilir. Bir belgeye göre Larnaka'da karaya çıkan Türk muhاریplerine yerli bir rum Papazı'nın nasıl rehberlik ettiği anlatılmakta olup, Türk arşivleri arasında bu konuyla ilgili çok sayıda belge bulunabilir.⁸¹ Eğer fetih Mağusa ya da Lefkoşa gibi çok güçlü kale savunması olan kentlerden başlamış olsaydı, belkide zaiyat fazla olacak ve askerin morali bozularak fethin başarısızlıkla sonuçlanması ihtimali doğacaktı. Bu olumlu hava ile 3 Temmuz 1570 günü akşama doğru Osmanlı kuvvetleri karadan ve denizden Larnaka önlerine ulaşmış, herhangi bir direnişle karşılaşmadan, 4 Temmuz Salı günü sabah vaktinde Larnaka fethedilmişti.⁸² Askerin morali direniş olmadan yapılan savaş neticesinde daha da artmaktaydı. Lala Mustafa paşa Larnaka'nın alınmasıyla birlikte, komutanlarını toplayarak savaşın muhtemel yeni rotasını çizer. Yapılan toplantı

⁷⁷ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 15.

⁷⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.260.

⁷⁹ R. Dündar, a.g.e., s. 46-47.

⁸⁰ T.D.V İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, C. 25, s. 374.

⁸¹ Nejat Göyünç, *Türk Hizmetine Giren Bazı Kıbrıs Müdafileri*, Milletlerarası 1. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, 14-19 Nisan 1969, Ankara, 1971, s. 105-107.

⁸² R. Dündar, a.g.e., s. 47.

neticesinde uluslararası sahada Lefkoşa'nın Kıbrıs adasının yönetim merkezi olarak bilinmesinden dolayı, bundan sonraki varış noktasının Lefkoşa olmasını kararlaştırırlar. Çünkü bir ülkenin feth edilmesi için başkentinin ve tüm yönetim birimlerinin zaptu rapt altına alınması gerekmektedir. Böylece yabancı devletler bu fethin gerçek bir fetih olduğuna inanacak ve fetih hem siyasi hemde askeri bakımdan gerçek bir fetih olacaktı. Larnaka ile ilgili önlemler alındıktan sonra 22 Temmuz'da Anadolu'dan gelen takviye birliklerle buluşmuş ve Lefkoşa'ya hareket için bütün hazırlıklar tamamlanmıştı.

Bilindiği üzere Lefkoşa Kıbrıs'taki en büyük ve iyi tahkim edilmiş büyük bir kaleye sahipti. Halen daha sağlamlığı ile dikkat çeken Lefkoşa kalesi oldukça sağlam bir yapıya sahiptir. Tabiri yerinde ise, ortaçağın en güçlü kalelerinden idi. Bu kale içerisinde Ortodoks ve Katolikler bir arada yaşamaktaydılar. Türk taarruzu başladığı zaman kalede 20.000 asker ve 250 top bulunmakta olup, etraftaki kuyular zehirlenerek her cins meyve ağaçları ve ekili alan tahrip edilerek yakılmış ve şehre yakın köyler boşaltılarak Lefkoşa'nın fethini kolaylaştıracak bütün imkanlar ortadan kaldırılarak, Lala Mustafa paşa'nın Lefkoşayı teslim etmeleri yönündeki teklifi Venedikliler tarafından olumsuz karşılanacaktı.⁸³ Venediklilerin kale etrafındaki kuyuları zehirlenmesi mevsiminde yaz olması nedeniyle Osmanlı askerlerine oldukça zor günler yaşatmıştı. Ancak özellikle yerli halkın Osmanlı askerine desteği ile bu problem gece gündüz yerli halkla birlikte yapılan yeni kuyu açma çalışmaları neticesinde su sıkıntısı tamamen ortadan kaldırılır.⁸⁴ Görüldüğü üzere, Osmanlı fetih politikası içerisinde Katoliklerin Ortodokslara uyguladığı dini ve sosyo-politik baskılar neticesinde yerli halk İstanbul'a giderek, adanın fethini istedikleri gibi, fethe de Osmanlı devletinin yanında yer alarak yardımcı olmuşlardır. Lefkoşa'nın güçlü surları Osmanlı ordusunu fetih konusunda düşündürmekteydi. Ancak Lala Mustafa Paşa lağımçıların yapacakları çalışmalarla kale duvarlarında büyük gedikler açarak, top atışlarıyla kale duvarlarını dövdükten sonra kaleyi zapt etmeye çalıştı. Bu plan güçlü olan kale duvarlarında gedik açmak için yeterli olmamıştı. Bu sırada Venedikliler Türk taarruzuna karşı kalenin korunma yöntemiyle ilgili kendi içlerinde ihtilafa düşmüşlerdi. Bu ihtilaf dahi kalenin alınmasına hizmet etmemiş, aksine muhalif

⁸³ A.g.e., s. 49.

⁸⁴ A.g.e., s. 50.

Venedik askerleri Osmanlı birliklerine ağır kayıplar verdirerek çadırlarına kadar girmişlerdir. Lala Mustafa paşa, ikinci taarruz emrini vererek bu saldırıyı püskürtür. Lala Mustafa Paşa'nın öngürüsü onu haklı çıkarmıştı. Uluslararası ortamda fethin kabul görmesi için Lefkoşa'nın alınması bir zorunluluk idi. Askerin morali oldukça kötü durumdaydı. Yerli halkın yardımlarına rağmen ordu çok ağır kayıplar vermişti. Lala Mustafa paşa tam da bu noktada, bölgedeki devletlerin ve Venediklilerin durumu hakkında yaptırmış olduğu keşif ve istihbarat faaliyetleri neticesinde savaş stratejisini değiştirir. Bu da Osmanlı ordusunun ortaçağ da uluslararası keşif ve istihbarat faaliyetlerine ne derecede önem verdiğinin bir göstergesidir. Lala Mustafa Paşa Lefkoşa'yı feth ederken kendisine kuşatmanın uzaması neticesinde uluslararası güçler tarafından arkadan yapılacak herhangi bir saldırı olup olmayacağından emin olmak istiyordu. Gelen haberler Girit'te sadece Venedik filosunun mevcut olduğu ve bu filonun da hastalık sebebiyle meydana gelen kayıpları gidermek için, gemici ve kürekçi topladıkları yönündeydi. Dolayısıyla Venedik kuvvetlerinin Kıbrıs'a destek vermek amacıyla gelmeleri neredeyse mümkün değildi. Bunun üzerine Lala Mustafa Paşa üçüncü taarruza kalkışmadan önce, Tuzla körfezinde bulunmakta olan Piyale Paşa komutasındaki donanma kuvvetlerinden takviye ister. Piyale Paşa, 20.000 kişilik bir kuvvet ayırarak onları Lefkoşa'ya gönderir. Bu kuvvetler 8 Eylül 1570 akşamı Lefkoşa'ya ulaşmıştı. Bu takviye kuvvet askerlerin moralini yükseltmiştir. Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri 9 Eylül 1570 Cumartesi sabahı şafakla beraber topçu atışının desteği ile daha önce hazırlanmış olan lağımları da patlatmak suretiyle güneyde bulunan 4 burca karşı şiddetli bir genel taarruza geçti.⁸⁵ Lefkoşa 9 Eylül 1570 günü kuşluk vaktinde fetholundu. Kostanza burcuna Türk bayrağının dikilmesiyle düşman tabyaları dağılmaya başladı ve Lefkoşa tamamen ele geçirildi. Bu durum yapılmış olan uluslararası istihbarat faaliyetinin savaşın seyrini değiştirmesi bağlamında somut bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Vali Dandalo'nun kesik başı Girne ve Baf kalelerine gönderilmiş, can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı güvencesi verilen Girne ve Baf kale halkları bunun neticesinde savaşız teslim oldular.⁸⁶ Lala Mustafa Paşa, Lefkoşa valisinin kesik başını Mağusa kalesi muhafızı Bragadin'e göndererek, savaşız bir şekilde teslim olmalarını

⁸⁵ A.g.e., s. 54-55.

⁸⁶ A.g.e., s. 56.

onlara da teklif etti. Venedik'ten takviye geleceğini umut eden Bragadin, bu teklifi reddeder.

Artık sıra Kıbrıs'ın en sağlam kale şehirlerinden Mağusa'yı almaya gelmişti. Osmanlı öncü kuvvetleri 16 Eylül 1570 tarihinde Mağusa kalesi önlerinde görülmeye başladı. Lala Mustafa Paşa komutasındaki esas birlikler ise 21 Eylül Perşembe günü Mağusa Kalesi yakınında karargahını kurdu. Osmanlı birlikleri Mağusa kalesinin muhasarasının Lefkoşa'ninkinden uzun süreceğini öngörmüştü. Muharebe mevsimi geçmekte olduğu için muharebenin takviye kuvvetler geldikten sonra bir sonraki baharda yapılmasını kararlaştırdı. Bu sırada kale sürekli olarak top atışlarıyla dövülmekte ve kaleye giriş çıkışlar kontrol altında tutulmaktaydı. 1571 yılı Nisan ayındaki ilk takviye kuvvet ve mühimmat sayesinde Mağusa'nın fethi daha da kolaylaşmıştı. Aynı zamanda kaleyi terk edenlerin sayısı 8.000 civarına ulaşmıştı. 12 Mayıs 1571 tarihinden itibaren topçu atışları arttırılır. 21 Haziran 1571 sabahı Canbolat bey Arsenal burcunun altında patlatılan ilk lağıma müteakip Mağusa kalesine piyade taarruzuna başlar. Bu taarruza Denizden verilen destekle Venedik askerleri şaşkına dönmüştü. Burada çok büyük kayıplar veren Venedikliler, Osmanlı taarruzunu güçlkle durdurabildiler.⁸⁷ Aynı burç 30 Haziran 1571 günü karadan ve denizden yapılan topçu atışlarıyla çok ağır hasar alır. Lala Mustafa Paşa Mağusa kalesinin çok zor alınacağını her geçen saat çok daha iyi anlamıştı. Sürekli olarak lağım çalışmaları ve bu esnada top atışları yaptırıyordu. Bu şiddetli çarpışmalar 31 Temmuz 1571 günü de devam ederken, 200 kişilik özel bir birlik Lemos burcunun dibindeki yıkıntılara vararak hendeklere girmiş ve açılan gedikten içeri girerek Türk bayrağını burca dikmişlerdi. Venedikliler artık savunmanın imkansız olduğunu anlamış ve beyaz bayrak çekerek teslim olduklarını bildirmişlerdi. Dolayısıyla Kıbrıs'ın fethi 1 Ağustos 1571 tarihinde resmen sonuçlanmıştır. Kimi kaynaklara göre 50.000, kimi kaynaklara göre 40.000 ve yabancı kaynaklara göre ise ada 80.000 şehit verilerek fethedilmiştir.⁸⁸

Kıbrıs'ın fethi konusu irdelenirken, fetih sırasında Türkler ve Hıristiyanlar arasındaki ilişkiler 1969 yılında yapılan bir çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmaya göre; fethin ilk anlarından itibaren Ortodokslar ve özellikle Rumlar, Osmanlı devletine

⁸⁷ A.g.e., s. 68.

⁸⁸ A.g.e., s. 74-75.

fetih esnasında bir çok alanda yardım etmişti. Fethin hemen ardından da İslamiyeti kabul ederek Türk hizmetine girmiş olan Hıristiyanlara ait bir çok kayda rastlanmıştır. Bu defterler RUUS defterleri olarak bilinen savaş günlükleridir. Kıbrıs'ın fethiyle ilgili defterlerde bu tip 17 olaya rastlanmıştır. Örneğin bu olaylardan ilk ikisi, 1570 senesi Lefkoşa'nın fethinden önce gerçekleşmiştir. Bunlardan biri Murat ismini alarak kendisine Agriboz'da bir gedik verilirken, diğeri Mehmet ismini alır ve Karaman'da kendisine bir gedik verilir.⁸⁹ Deftere 26 Şubat'ta bu türden 5 olay kaydedilmiştir. Yine bunlardan biri Girne kalesinde bulunan müdafilere mensuptu, kendi rızası ile İslamiyeti kabul ederek, Avrupa'ya gitmekten vazgeçmiş, Mustafa ismini almış ve kendisine 4000 akçalık tımar verilmiştir.⁹⁰ Hatta Mağusa'nın muhasarası sırasında üç Venedikli beyzade Osmanlı saflarına katılarak İslamiyeti kabul etmiştir. Bu kişilere Bayram, Behram ve Geyvan isimleri verilmiş ve birincisine 10.000, ikincisine 8.000 üçüncüsüne de 7.000 akçelik tımar verilmiş, ve yine 22 Mayıs 1571'de Türk saflarına gelerek İslamiyeti kabul eden şahsa da, Mehmet adı ve Girne Limanı'nın reisliği görevi verilmiştir.⁹¹

1.6. OSMANLI FETHİ SONRASI KIBRIS'TA YERLİ HALK

Adanın fethiyle birlikte Kıbrıs ayrı bir "beylerbeylik" yapıldı, 9 Ekim 1571'de Anadolu'dan Alâiye, Karaman'dan İç-il, Zülkadir'den Sis, Halep'ten Tarsus Sancakları buraya bağlanır ve Lefkoşa merkez olmak üzere 16 sancağa ayrılır.⁹² "Kıbrıs için 1785 yılında meydana getirilen genel idarî düzen Tanzimat dönemine kadar devam etmiş gözükmektedir. Burada önemli olan ada yönetiminin yüzyılın ikinci yarısında muhassıl denem valilerin elinde kalmış olmasıdır. Bahsi geçen genel idarî düzen dâhilinde ise toplumsal iki temel unsur; yani Müslümanlar ve Gayrimüslimlerin oluşturduğu birbirinden farklı, fakat aynı zamanda birbirine bağlı iki tür örgütlenmeye dayanmaktaydı. Türk eyâlet yönetiminde, eyâletin genel idaresinden sorumlu en üst rütbeli kimseler olan muhasılların idare merkezi

⁸⁹ N. Göyünç, A.g.e., s. 106.

⁹⁰ A.g.e., s. 106.

⁹¹ A.g.e., s. 106-107.

⁹² Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti*, D.A.Ü. Matbaası, Gazimağusa 2000, s.65.

Lefkoşa'da idi. Burada ada yönetimi için kendilerine danışmanlık görevi ifa edecek bir "Kıbrıs Divanı" vardı. Divana Lefkoşa'da bulunan en yetkili Türk askerî, malî ve adlî yetkililer ve zimmîlerin temsilcisi olarak da, Rumların kendi aralarından seçtiği ve kendisine "Tercüman-ı Saray-ı Muhassıl" (dragoman) denilen bir "re'ayâ vekili" katılırdı.⁹³ Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere ada Lefkoşa merkez olmak üzere 16 kazaya ayrılmıştı. Bu kazalar: Tuzla, Limasol, Mesarye, *Karpaz (Dipkarpaz)*, Piskopi, Magosa, Lefkoşa, Gilan, Pendaya, Omorfo, Girne, Evdim, Hirsoho, Baf, Kukla ve Lefke'dir. Kazalar nahiyelere, nahiyeler köylere ayrılmıştı. Fetihden sonra Rumlara kendilerini ifade etmek için hak verilmiş ve bu bağlamda dragomanlar atanmıştı.

Roma İmparatorluğu'nun çökmesiyle, bu durumdan payını alan Kıbrıs adası, Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmış, ve ardından İmparator'un Hıristiyanlığı benimsemesi ve daha sonra Batı ve Doğu Roma arasında ortaya çıkan Hıristiyanların tamamını temsil etme çekişmelerine istinaden, Bizans'ın Ortodoklaşması ile bundan da payını almış ve Ortodoklaşmıştır.⁹⁴ Bizans İmparatorluğu merkezinin etkisi ile tüm devlet sınırlarınca yaşanan gerek din, gerek dil ve gerekse mezheb ayrımından etkilenen Kıbrıs adası, İmparatorluk sınırları içerisinde aynı anda bulunan, Yunanistan ile Kıbrıs'ın kültür birliğinin oluşmasında katkısı gözardı edilemez.⁹⁵

Bu bağlamda, adada yaşayan halkın Hristiyan ve Ortodoks olduğunu bilen Osmanlı, her zaman olduğu gibi Kıbrıs'ın fethi esnasında da, adanın yerli halk ve yönetimine karşı birbirinden ayrı politikalar uygulamış, savaşın Franklara karşı olduğunu belirterek, Ortodoks Rumları düşman olarak görmediklerini ilan etmişti.⁹⁶ Lala Mustafa Paşa, burada bulunan ve zorluk çıkarmayan halka zarar verilmemesi konusunda emir vererek, bir kaptanını bu emri ihlal ettiği için cezalandırarak, bu konuda hoşgörü göstermeyeceğini bize bu örnekte göstermişti.⁹⁷ Fetih sonrasında Osmanlı devletinin Kıbrıs'ta idari, askeri ve içtimai kurumları oluşturulurken, diğer taraftan adanın yerli halkı olan Ortodoks Rumlar için de birçok düzenlemeler

⁹³ A.g.e., s.65.

⁹⁴ İ. Şahin, a.g.e., s. 32-33.

⁹⁵ İ. Şahin, a.g.e., s. 34.

⁹⁶ M. Akif Erdoğan, *Kubrus Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, Galeri Kültür Yayınları, 2010, s. 56.

⁹⁷ A.g.e., s. 56.

yapılmaktaydı.⁹⁸ Fethin tamamlanmasının ardından toprağa bağlı kölelik kaldırılıp, Venedik vergi sistemi yerine, daha hafif olan Osmanlı vergi sistemi getirildi.⁹⁹ Ortodoks olan Rum halkı yönetime doğrudan katmak için, dini cemaatlere kendilerini yönetme hakkı tanınarak, Katolik kilisesi egemenliği altında kalarak kapanmış ve mallarına el konulmuş olan Ortodoks kilisesine tüm hakları tekrar verilerek yeniden canlandırılmış, ayrıca başpiskopos yerli Rum halkının lideri ve siyasi temsilcisi olarak tayin edilmiş ve böylece Rumlar dini hak ve özgürlüklerine tekrar kavuşmuşlardır.¹⁰⁰ Kendi hukuk sistemlerini değil de Osmanlı'nın uyguladığı İslam Hukuk sistemini kendi iradeleriyle tercih eden yerli halka, bu örnekte de görüldüğü gibi, yapılan her toplumsal değişiklikte halka kendi tercihleri sorulmuştur.¹⁰¹ Daha sonraki bir toprak reformu ile daha önce arazi üzerinde hakkı bulunmayan ve 'serf' statüsünde olan yerli halk, *hakk-ı karâr*¹⁰² ve *tapu resmi* ödemeleri karşılığında toprak sahibi haline getirilmiş, halka bu topraklar üzerinde veraset hakkı tanınmış ve savaş korkusu ile adadan kaçan veya dağlara sığınanlara da eski topraklarına dönmeleri için çağrı yapılmıştır.¹⁰³

Kıbrıs'ta yerli halka verilen bu hak ve imtiyazlar, halkın refah seviyesinin de artmasına sebep olurken, aynı zamanda Kıbrıs örneği Osmanlı Devleti'nin adalet ve yönetim anlayışını tüm hatlarıyla bir kez daha ortaya koymuştur. Bunun somut bir örneği olarak yerli halk, zorunlu olmamakla birlikte hukuki bir çok meseleyi Osmanlı Kadısına götürmeyi tercih etmiştir. Hukuki açıdan kiliseye bağlı olan; boşanma, nafaka, miras, sulh, vasî ve vakıf gibi konuları da birçok kez Kadıya götürmüşlerdir.¹⁰⁴ Buna örnek olarak; 1698-1726 yıllarını kapsayan 7 adet sicil kaydı bulunmakta olup, bu kayıtlarda Rumlar ve Ermenilerle ilgili 822 dava bulunurken, bu davalardan Rumları ilgilendirenlerinin 82'si miras, 21'i nafaka, 35'i vasi tayini ve 20'si de boşanma davası olduğu kayıtlara geçmiş ve genel olarak bu davaların % 40'ı Rumları

⁹⁸ Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyâleti Yönetim, Kilise, Âyan Ve Halk (1750-1800)*, D.A.Ü Basımevi, Gazimağusa, 2000, s. 22.

⁹⁹ Çevikel, a.g.e., s. 22.

¹⁰⁰ T.D.V İslam Ansiklopedisi, a.g.e., s. 375.

¹⁰¹ N. Çevikel, a.g.e., s. 22-23.

¹⁰² Hakk-ı karâr: On sene bilâniza tasarruf edilen arazi üzerinde tekarrür eden mâlikiyet hakkı. Bkz: Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük Ansiklopedik Lugat*, Ankara, 2007, s. 314.

¹⁰³ Çevikel, a.g.e., s. 23; T.D.V İslam Ansiklopedisi a.g.e., s. 375.

¹⁰⁴ Kemal Çiçek, *İkitoplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler (1698-1726)*, Ali Ahmetbeyoğlu, Erhan Afyoncu, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, TATAV Yay. İstanbul, 2001, s. 62.

ilgilendirirken, %27'si de her iki tarafın Rum olduğu davalardır.¹⁰⁵ Rum başpiskoposunu eseratten kurtaran Osmanlı Devleti, onu ruhani lider yaparak eskisinden daha iyi bir konuma getirmiş olsa da, sanıyoruz ki Osmanlı adaleti yerli halka daha cazip geliyor ve çeşitli davalarını Osmanlı mahkemesine ve Kadı huzuruna taşıyorlardı.

1.7. ANADOLU'DAN KIBRIS'A HELENLEŞME TARİHİ

Bilindiği üzere çalışmamıza konu olan kaynak kişiler Dipkarpaz'da yaşayıp millet olarak kendilerine "Rum" adı verilmektedir. Bu bağlamda, başta Anadolu olmak üzere Rumların tarihi hakkında Anadolu ve Kıbrıs bağlamında bilgi vermenin faydalı olacağına inanmaktayız.¹⁰⁶ Rum sözcüğü Türk Dil Kurumu'nun Ağızlar Sözlüğü'nde "Urum" şeklinde geçmekte olup Güncel Türkçe Sözlük'te sözcüğün kökeninin Arapça olduğu ve "Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse" anlamına geldiği; tarihi bağlam içerisindeki anlamının ise "Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan ve Roma yurttaşı haklarına sahip olan halk ya da Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Hellen soyundan gelme halk" manasında kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁰⁷ Yine bu kelime İslam Ansiklopedisi'nde ise; "Romalı, Roma'ya mensup" anlamında ve Romaio isminin Arapça'ya geçmiş şekli olan Rum kelimesi, Arap-İslam kaynaklarında Romalılar, Bizanslılar ve İslam topraklarında yaşayan Rumlar için kullanılmıştır.¹⁰⁸ Arap kaynaklarında da Roma ile bağlantılı olduğu söylenen Rum adı, Rumların soyunun Hz. İbrahim'in oğlu İshak'a dayandığını ve onlara 'Rûm b. İû b. İshâk' isminden hareketle bu ismin verildiğini ifade eden farklı görüşler bulunmaktadır.¹⁰⁹ Rûm b. İû sarışın olduğundan 'Asfar' yani 'sarı' mahlası ile anılıyor ve onun soyundan gelenlerin de bazen Benî Asfar olarak anıldıkları

¹⁰⁵ A.g.e., s. 62.

¹⁰⁶ Rumlarla ilgili bilgiler verilirken Rum Melkit Katolik Patrikliği ve Kıbrıs konusunda herhangi bir kaynağa rastlanmamış olup Roma-Bizans kilise bütünlüğü içerisinde; yani İmparator destekli kilisede yer aldıklarından dolayı, İmparatorların baskılarına maruz kalan diğer doğu kiliseleri mensuplarınca İmparator yanlısı anlamında Melkitler olarak adlandırılan bu grubun Kıbrıs'taki varlıkları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Bkz: Canan Seyfeli, *Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği (1847-1918)*, Karadeniz Sosyoloji Bilimler Dergisi, Yıl 3, S. 11, 2011, s. 9-38.

¹⁰⁷ www.tdk.gov.tr, erişim tarihi: 22.07.2016.

¹⁰⁸ T.D.V İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, C: 35, sayfa 222-225.

¹⁰⁹ A.g.e., s. 222.

kaynaklarda geçmiştir.¹¹⁰ Rum ismi Arap kaynaklarında Bizanslılar'ı ve Bizans Devletini ifade etmek için kullanılır; o dönemler Roma ve Bizans ayrımı olmadığından, bu isim hem Romalıları hem de Bizanslıları göstermiş, ve hangisinin kastedildiği kelimenin kullanıldığı yerdeki muhtevadan anlaşılmaktaydı.¹¹¹ Buna örnek olarak Mes'ûdî; Rumların İmparatorlarını sıralarken Romalılarınkini 'putperest olan Rum melikleri', Bizansınkileri de 'Hristiyanlığı kabul eden Rum melikleri' başlıkları ile ayırarak sıralama yapmıştır.¹¹² Rum ifadesi Rum asıllı olan kimseleri etnik olarak tanımlamasının yanında, Ermeni, Bulgar, Rus, Slav v.d. etnik unsurlardan meydana gelen devletleri tanımlamak için de kullanılıyordu.¹¹³ Kur'an-ı Kerim'de de geçen, aynı zamanda bir sûrenin de adı olan Rûm ismi, Kur'an'da farklı birkaç yerde geçmiş olsa da, Bizanslılar için kullanılmış ve Rûm sûresinde onların kazanacağı bir zafer bildirilmiştir.¹¹⁴ TC Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu İslam Ansiklopedisinde Rumlarla ilgili şu bilgi verilmektedir; "Roma ve Bizans İmparatorluklarına delalet eden bir tabir olup, bazan Romalılar devleti için, bazan da Bizanslılar için kullanılmıştır. Orta Asya'da bu tabir Roma Devleti manasına gelmektedir. (Eski Türk abidelerinde geçen "purum" ("Romalıları") kelimenin part dilindeki şekli *frôm* (*frwm*) olup buradan sogdcaya geçmiş ve daha sonra pehlevi dilinde *hrôm* şeklini almıştır.¹¹⁵ Dolayısıyla Türk tarihine bakıldığı zaman, Türkler ile Rumlar arasındaki ilişkiler milattan sonra 8. yüzyıla kadar götürülebilir.

Büyük İskender'in Anadolu seferi, yalnızca Doğu'nun haritasını değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda dünya tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturarak, Pers egemenliğini M.Ö. 334'te mağlup ederek, Anadolu halklarının kültür ve soy gelişiminde çok ciddi sonuçlara yol açmıştı.¹¹⁶ İskender, bugün Batı Ege'de bulunan Sardes'e Zeus tapınağını kurdurmuş ve bu tapınağın kuruluşuyla birlikte bölgeye Yunan dini yayılmaya başlamış, ancak bölgede bulunan Lidyalıların dilsel Helenleşmesi çok daha erken başlamış olup Pontus'un Amasya kentinde doğan Asya Kökenli Coğrafyacı Strabon, Lidyalıların klasik çağdan beri dillerini konuşmayı

¹¹⁰ A.g.e., s. 222.

¹¹¹ A.g.e., s. 222.

¹¹² A.g.e., s. 222.

¹¹³ A.g.e., s. 222.

¹¹⁴ A.g.e., s. 222., Ayrıca Bkz: *Kur'an-ı Kerim*, Rûm Suresi, 2,3,4,5. Ayetler, s. 403.

¹¹⁵ M.E.B, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, 2001. s. 766.

¹¹⁶ Georgios Nakracas, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2005, s. 9.

bırdıklarıını yazmıştır.¹¹⁷ Anadolu'da Lidyalıların dil bakımından helenleşmesi önceleri yalnızca kentlileri kapsamaktaydı.¹¹⁸ Görüldüğü üzere Lidyalıların helenleşmesinde Büyük İskender'in büyük rolü olmuştur. İleriki bölümlerde de görüleceği üzere bu türden fetih hareketlerinin Anadolu'nun helenleşmesinde oldukça önemli rolü olmuştur. Lidyalıların dağlık bölgelerde yaşayan nüfusu ise dilini ve kültürel kimliğini yüzyıllar boyu helenistik döneme dek korumuştur.¹¹⁹ Lidya'nın ardından Büyük İskender Karya üzerine yürüyerek, bu toprakları savaştan ele geçirmiş ve Karyalılar da Lidyalılar gibi dil bakımından helenleşmeye başlamışlardır.¹²⁰ Büyük İskender, Pamfilya'nın kuzeyindeki dağlık Pisidia'ya yönelmiş (pisidya) ve o zamana dek Yunan kolonizasyonundan uzak kalan Pisidyalıların dilsel helenleşmesi çok daha geç dönemlerde, ancak Helenistik dönemde başlamış ve Hristiyan dini sayesinde Roma çağında tamamlanmıştı.¹²¹ Büyük İskender, en şiddetli direnişle komşu ülke İsauria'da (isauriya) karşılaştı. İsaurlular ise Yunancayı öğrendikten sonra da kültürel kimliklerini korumuş ve artık Bizans'a ait olan Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.¹²²

Büyük İskender, Dağlık Pisidya'yı kısmen fethettikten sonra doğuya yöneleceğine, kuzeye Frigya yaylasına doğru yürümüş, oradan da Friglerin başkenti Gorgion'a ulaşmış ve bu zamanda kadar Frigya'ya Yunan kolonizasyonu hiç dokunmamıştı.¹²³ Frigya nüfusu o dönemde Thrak kökenli Frigler ile Hitit, Kimmer, Lid ve Pers kalıntılarında oluşmakta, Antiokhos döneminde Lidya ve Frigya kentlerine 2000 Yahudi ailesinin yerleştirilmiş olduğu kaydedilmekte, daha sonra onların diğer sakinler gibi, hem dil hem de kültür bakımından hellenleşmiş, daha sonraki dönemlerde Yeni Frig dili M.S. 6. yüzyıla dek yalnızca batı Frigya'da canlı kalmış ve zira o dönemden sonra yerini tamamen Yunanca'ya bırakmıştı.¹²⁴

Kapadokia (kapadokya) ise, Büyük İskender tarafından değil de Perdikas tarafından fethedilmiş ve İran kökenli asyalı bir halk olan Kapadoklar, o döneme dek

¹¹⁷A.g.e., s. 9.

¹¹⁸ A.g.e., s. 9.

¹¹⁹ A.g.e., s.10.

¹²⁰ A.g.e., s.10.

¹²¹ A.g.e., s.11.

¹²² A.g.e., s.11.

¹²³ A.g.e., s.11.

¹²⁴ A.g.e., s.12.

Yunan kolonizasyonu ile karşılaşmamış, aynı zamanda ulus kimliklerini Kral V. Ariarathes'in hükümdarlığına dek (M.Ö. 163) koruyarak, M.S. 4. Yüzyılda, Gregorius Nazianzinos ve Kayserili Basileios gibi Kilise Babaları aracılığıyla Hıristiyan dininin yayılması sayesinde kesin dilsel hellenleşme evresine girmişlerdir.¹²⁵

Anadolu seferinde Büyük İskender kuzey Anadolu'ya hiç uğramadığından, oradaki ülkeler Roma çağına dek bağımsız kalmayı başardılar ve nüfusu Thrak kökenli olan Bithynia (Bithinya), o dönem Makedon yönetiminde olamayan bölgelerden biri halindeyken, Astakos (Nikomedeia / İzmit), Kios (Gemlik) ve Herakleia (Ereğli) adında kıyıdaki üç Yunan kenti bu konuda istisna teşkil ediyordu.¹²⁶ Bugünkü İstanbul'un karşısında bulunan Bithinya, oldukça stratejik bir konuma sahip olmasına rağmen M.Ö. 297 tarihinde Makedonlar tarafından, kral Zipotes'in hükümdarlığı altında bağımsız bölge olarak tanındı.¹²⁷ Bergama Makedon Krallığı, Bithynia Krallığının en büyük düşmanı kesildi ve Lysimakhos döneminde Makedon orduları, Yunan koloni kenti Astakos'u tahrip ederek, aynı yere Bithynia kralı Nikomedes, Nikomedia'yı yani bugünkü İzmit'i kurarak onu krallığın başkenti yaptı.¹²⁸ Astakosun tahrip edilmesinden sonra Nikomedia'nın nüfusu, Thraklar'dan ve Yunanlı nüfusun kalıntılarından oluşurken, Herakleia (Ereğli) ve Kios (Gemlik) kentleri ise Yunan yönetimi altında kaldıkları için büyük olasılıkla Yunanlı nüfusunu korumuştur.¹²⁹

Bithynia, Thrak karakteristik özelliklerini M.S. 3. yüzyıla dek sürdürmüş ve ilerleyen yüzyıllarda Bithynia Thraklarının dil bakımından tamamen hellenleşmelerini Yunan isimlerini benimseyen egemen Thrak sınıfı başlatmıştır.¹³⁰

Asya kökenli Paflagonlar, Bithynia ile Pontus arasında ve Anadolu'nun Kuzey kıyılarını kaplayan Paphlagonia (paflagonya) bölgesinde bulunuyor ve herhangi bir Makedon ya da Yunan kolonileriyle karşılaşmamış olan Paflagonlar, hellenistik döneme dek ulusal kimliklerini korumuş olsalar da, Paflagonların hellenleşmesi

¹²⁵ A.g.e., s.12.

¹²⁶ A.g.e., s.12-13.

¹²⁷ A.g.e., s.13.

¹²⁸ A.g.e., s.13.

¹²⁹ A.g.e., s.13.

¹³⁰ A.g.e., s.13.

Hıristiyanlığın yayılmasıyla gerçekleşerek, bu yayımda Yunan dilinde yazılmış inciller kullanıldı.¹³¹

Nüfusu Asya kökenli olan komşu Pontus'da Yunanlılar yalnızca kıyı kentleri olan Sinop, Amasra, Amisos (Samsun) ve Trabzon'a yerleşmiş bulunan Pontus toplumunda Hitit, Kaldeli ve İranlı kültür izleri tesbit edilmiştir.¹³² Makedon egemenliğiyle tanışmayan Pontuslular Perslerin yenilgisinden sonra, İran kökenli kral I. Mithradates'in (M.Ö. 280 / 281) önderliğinde bağımsızlıklarını kazandılar.¹³³

Bithinya kralı Nikomendes, tahtını ele geçirmeye çalışan Zipoites'e karşı koymak için, M.Ö. 275 yıllarında Lutarius ve Leontarius'un önderliğinde 25.000 kadar paralı Galat askeri getirtmiş, daha sonra üç farklı aşiretten oluşan bu Galat askerleri, aynı yıl içerisinde doğu Frigya'ya doğru ilerleyerek, Kızılırmak yakınlarında artık Galatya adıyla anılacak bir bölgeye yerleşerek, yerli Frig ve Kapadokları egemenlikleri altına alarak, onları yok etmediler ve kurdukları Galat krallığı 250 yıl boyunca yaşadı.¹³⁴ Galat toplum önderleri dilsel hellenleşme yoluna çabuk girerek, M.Ö. 1. yüzyıl ortalarından sonra Amyntas ve Kastor gibi Yunan adları kullanıyorlar, ve Galat aristokrasisinin aksine, kırsal kesimdeki Galat halkı, ulusal kimlik ve dillerini 6. yüzyıla kadar bir süre korumayı başardılar, ancak bu dilin yerini Yunan dili M.S. 5. Yüzyılda almayı başardı ve dil bakımından hellenleşmiş olan Galatlar, Grek Galatları adıyla anılmaya başladılar.¹³⁵ Galatların çoğu, yüzyıllar sonra belki de İslamlaşmış Türk kültürüne geçtiler ve bugün bile bu bölgelerden gelen Türkler, sarışın ve mavi gözlü olarak Asyalılara ait olmayan insan bilimsel nitelikler taşımaktadırlar.¹³⁶

Roma egemenliğinin olumlu bir sonuca yol açtığını söylemek doğru olur; devletin doğu sınırlarını yeteri kadar savunmuş olması, Anadolu'da uzun süre soy ve millet istikrarının sağlanmasına neden olmuştur.¹³⁷ M.S. 3. yy'dan sonra Roma İmparatorluğu artık askeri bakımdan çeşitli Cermen milletlerine karşı koyacak ve onların Roma topraklarına yerleşmelerini engelleyecek güce sahip olmadığından

¹³¹ A.g.e., s.13-14.

¹³² A.g.e., s.14.

¹³³ A.g.e., s.14.

¹³⁴ A.g.e., s.14

¹³⁵ A.g.e., s.14-15.

¹³⁶ A.g.e., s.15.

¹³⁷ A.g.e., s. 19-20.

dolayı, bu durum Balkanlar'ın ve batı Anadolu'nun ulus yapısında değişikliklere yol açmıştır.¹³⁸

Erken bizans döneminde (M.S. 334-610) Tuna boyundaki Roma sınırı düzeninin çökmesinden sonra, Balkanlar ve Anadolu'ya özellikle Cermen halklarının yığınsal geçişleri olmuş, ve Kuzey Bulgaristan bölgesine yapılan başarılı Cermen akınlarının sonucu olan, Roma topraklarında M.S. 328 tarihinde ilk kez özerk bir Visigot devleti kurulmuştur.¹³⁹ Visigotlar Romalıları yendikten ve özerk Visigot devleti kurduktan sonra, imparatorluktaki siyasi istikrar 13 yıl sürebilmiş ve bunun sonucunda M.S. 395'te Visigotların büyük bir çoğunluğu Alarhos'un liderliği ile İtalya'ya yerleşmiş ve böylece M.S. 410'da Batı Roma İmparatorluğu dağılmıştır.¹⁴⁰

Visigotların İtalya'ya yerleştikleri dönemde önemli bir bölüm Visigot soylarının İtalya'ya giden başlıca akımına kapılmayıp, bugünkü Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar'la çevrelenen batı Frigya bölgesine yerleşmiş olanların sayısı tam olarak bilinmemektedir.¹⁴¹ Visigotlar M.S. 8. yüzyıla dek İncil dili olan Yunancayla ve bununla birlikte Almanca da konuşuyorlardı, ancak sonunda anadillerinden koparak dil bakımından tümüyle hellenleştiler.¹⁴²

Orta Bizans döneminde(610-1025) ise dönemin başlıca kültürel olayı; Doğu Roma İmparatorluğunun resmi dili olan Latincenin yerine Yunancanın geçişi olmuş, bu zamana kadar kilisenin kullandığı tek dil olan Yunan dili, Ermeni kökenli imparator Heraklios'un (M.S. 610-641) buyruğuyla uygulamaya konulmuş ve dilde reform olmuştur.¹⁴³ Nitekim, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kıbrıs adası da, M.S 45 tarihlerinde Kıbrıs'ın Romalı valisinin Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte, imparatorluk içerisinde Hıristiyan bir yönetici tarafından yönetilmeye başlanan ilk ülke olmuştur.¹⁴⁴ Bununla birlikte adanın resmi dininin Hıristiyanlık olmasına karşı çıkan Yahudiler isyan edecek ve adadan sürüleceklerdir.¹⁴⁵ Tıpkı Anadolu'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da yüzyıllardan beri yaşayan yerli halk Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle

¹³⁸ A.g.e., s. 20.

¹³⁹ A.g.e., s. 20.

¹⁴⁰ A.g.e., s. 20.

¹⁴¹ A.g.e., s. 20.

¹⁴² A.g.e., s. 20.

¹⁴³ A.g.e., s. 23.

¹⁴⁴ C. Spyridakis, *A brief History of Cyprus*, Nicosia, 1963, s. 32.

¹⁴⁵ Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bakış*, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa, 1959, s. 60-63.

birlikte, M.S 45-46 tarihinden itibaren kademeli olarak Hellenleşmeye başlamıştır. Özellikle Hıristiyanlık, Romalı İmparator Cladius döneminde, havarilerden, Havari Paul ve Salamis'in Hellenleşmiş bir Musevi ailesinden gelen Joses the Levite, günümüzde kutsal aziz olarak anılan Barnabas tarafından tanıtılmış ve bu iki misyoner, Cladius'un hoşgörüsü ile Hıristiyanlığı bütün Kıbrıs'a yaymak için büyük çaba sarfederken, halkın yanında Roma genel Valisi Sergius Paulus örneğinde görüldüğü gibi Romalı yöneticilerden bazıları da Hristiyan olmuş; ve Vali Paulus, Roma İmparatorluğu içerisinde Hıristiyanlığı kabul eden ilk genel vali olmuştur.¹⁴⁶

Kıbrıs, 395 yılında Batı ve Doğu Roma olarak ikiye bölünen Roma İmparatorluğu'nun ardından, Doğu Roma; yani Bizans İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır.¹⁴⁷ Roma İmparatoru Konstantin'in 312 yılında Hristiyanlığı benimsemesinden sonra Hıristiyanlık Bizans'ın resmi dini olmaya ve bu dönemde halk açısından Hıristiyan olmak, Rum olmaktan daha üstün bir konumda olmayı sağlamaya başlamıştı.¹⁴⁸ Buna paralel olarak Yunan dilinin de Hıristiyanlığın dili olması hasebiyle Bizans sınırları içerisinde yaygınlaşması; Eski Ahit'in Yunanca çevirilerinin M.Ö. 3. yüzyıla dayanması ve Yeni Ahit'in ise İsa'dan sonra Yunan dilinde yazılmış olmasına istinaden, Hıristiyanlığın İmparatorluk tarafından resmileştirilmesi ve toplumun her kesimine yayılması ile Yunancanın da toplumun tüm tabakaları tarafından kullanılmaya başlamasında çok büyük bir etken olmuştur.¹⁴⁹ 4. yüzyılda kilise İmparatorluk içerisinde kurumsallaşırken Kıbrıs'ta da bu süreç paralel olarak ilerler ve 325 yılında üç piskoposluk, yüzyılın sonunda ise 15 piskoposluğun var olduğu, İznik Konsülü'nden hareketle görülmektedir.¹⁵⁰ Yukarıda verilen bilgiler ışığında, Kıbrıs'ta Bizans etkisiyle resmi din olarak kabul gören Hıristiyanlığın ve ardından Hıristiyanlık dili olan Yunanca'nın, sırasıyla İmparatorluk coğrafyasında hızla yayılmasıyla adanın Hıristiyanlaşma ve Yunan dilini benimsemesi gerçekleşmiştir. İlerleyen dönemde Bizans İmparatorluğunun Ortodokslaşması ile Kıbrıs adası da Ortodokslaşacaktır.

¹⁴⁶ Eric Solsten, *Cyprus (a country study)*, Library of Congress, Washington, 1993, s. 10.

¹⁴⁷ Aahmet C. Gazioğlu, *Yavruvatan Kıbrıs*, Hür Fikir Yayınları, Lefkoşa, 1960, s. 22.

¹⁴⁸ İ. Şahin, a.g.e., s. 16.

¹⁴⁹ A.g.e., s. 17-18.

¹⁵⁰ A.g.e., s. 19.

Bithinya'ya (Bursa-İznik) bölgesine 1129 tarihinde son Slav göçünün olmasının ardından, aynı yıl ikinci İoannes Komnenos oraya çok sayıda sırp tutsak yerleştirmiş olup, 13. yüzyıl başlarına kadar adı geçen Bithinya'daki Serbohoria (Sırp Köyleri) sakinleri, büyük bir olasılıkla bu sırpaların torunlarıydı.¹⁵¹ Kumanlar Anadolu'ya ilk defa İoannes Vatazes'in hükümdar olduğu dönemde (1222-1254) yerleşti, ve daha ayrıntılı olarak söylemek gerekirse, aynı dönemde Tatarlardan kaçan 10.000 Kuman Bizans'a sığınmıştı.¹⁵² Birçoğu Frigya bölgesine; yani bugünkü Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar ile belirli olan bir bölgeye yerleşmiş, ve diğer bir bölümü de Maiandros (Büyük Menderes) Irmağı bölgesine yerleşirken, İzmir bölgesine yerleşenler ise, Mikael Palaiologos döneminde Hristiyanlaşarak, devletin yönetici kadrolarında dahi yer almışlardır.¹⁵³

Selçuklu Türkleri Anadolu'yu istila ettikleri dönemde, Konya ve Kapadokya bölge nüfusu Ermeni, Suriyeli, Kaldeli ve Romalılarından (Rumlardan) yani, bu sonuncular ise Bizanslılaşmış Kapadoklar ve İsaurya Surielileriydi.¹⁵⁴ Anadolu'nun içine de özellikle kuzey Kapadokya ve Konya bölgesinde eski Yunan kolonizasyonu gerçekleşmemiş ve Yunanlılar Anadolu'da yalnızca daha güneyde bulunan Kilikya'da kıyı kentlerine yerleşiyorlardı.¹⁵⁵ 1071 yılında Kapadokya ve Konya bölgelerine Selçuklu Türk orduları girdikten sonra, o yerlerin millet mozağine yeni bir soy daha katıldı ve bu yeni öge, büyük ihtimalle yerli nüfus içinde azınlıkta kalıyordu, ki bu bilgiyi kaynaklarda doğrulamaktadır.¹⁵⁶ Marco Polo, 13. yüzyılda bölgeden geçmiş ve bu sırada kentlerdeki nüfusun çoğunun Hristiyan içerdiğini anlatmış, aynı dönemde bir başka gezgin olan Rubruque, bölgede bulunan nüfusun %10'unun Türk ve geriye kalanların Ermeni ve Romalı olduğunu yazmıştır.¹⁵⁷

Askeri ve siyasi bakımdan üstün olan Türk ögesinin bölgedeki varlığı, yerli nüfusla yapılan evlilikler nedeniyle Konya'da yeni bir 'Turko-Romen' neslini ortaya

¹⁵¹ Georgios Nakracas, a.g.e., s. 35.

¹⁵² A.g.e., s. 35-36.

¹⁵³ A.g.e., s. 36.

¹⁵⁴ A.g.e., s. 36.

¹⁵⁵ A.g.e., s. 36.

¹⁵⁶ A.g.e., s. 36-37.

¹⁵⁷ A.g.e., s. 37.

çıkarmıştı ve bu yeni nesilin Selçukulu ordusunun bir bölümünü oluşturduğu aynı zamanda kaynaklarda da geçmekte ve ‘miksobarbarlar’ olarak adlandırılmışlardır.¹⁵⁸

Selçuklu devletinde Yunanca konuşan Hıristiyan nüfusun gün geçtikçe azalması, özellikle Hıristiyanların kendi istekleriyle Müslüman olmalarına bağlanmakta olup, İslamlaşmayı bir yere dek kolaylaştıran etken de şudur: Kapadokya Hıristiyanları, büyük ölçüde Ortodox değil, Heretik’tiler; yani Maniheizm, Paulusçu, Monofizit v.b., ve İstanbul’daki Ortodoks Bizanslılara karşı büyük bir kin beslediklerinden dolayı, 1071 Malazgirt meydan savaşında Selçuklu Türklerine karşı herhangi bir askeri direniş göstermemeleri de bu tutumlarını ortaya çıkmıştı.¹⁵⁹

Kendi rızası ile Müslüman olan Bizans vatandaşları Gulâm sıfatıyla tarihi kaynaklarda anılırken, çoğunlukla Abdullah adını alan bu insanlar artık bu adın ‘din değiştirmiş kişi’ anlamını kazanmasını sağlamıştı.¹⁶⁰ Hıristiyan olan binlerce kişinin kendi isteğiyle İslam dinini benimsemesini ardında Mevlevi tarikatı da önemli rol oynadığı da; Mevlevi Tarikatı’nın kurucusu Celaleddin Rumi’nin 18.000 Bizanslıyı İslam’a kavuşturduğunu söylemesinden hareketle anlaşılmakta, ve yine 1320 yılında da onun torunu olan Amir Arif’in cenaze merasiminde yeni bir kitlesel İslamlaşma hareketinin olduğu da kaynaklarda geçmektedir.¹⁶¹

Kendi isteğiyle İslamlaşma sadece halka özgü olarak değil, Bizans ve Ermeni yerel Aristokrasilerini de kapsayarak devam ediyordu; çünkü Aristokrasi sınıfı İslamlaşarak hem topraklarını hem de toplum içindeki saygınlığını koruyorlardı.¹⁶² 11. yüzyılda ve daha sonraki 200 yıl içerisinde birçok Bizanslı asilzadenin statülerini korumak ve ayrıcalıklarını devam ettirmek amacıyla Müslüman olarak, tarihte Türk adıyla geçtiklerinden söz edilmektedir.¹⁶³

İsaakios İmparatorun kardeşi ve İoannes Komnenos İmaratorun yeğeni olarak Türkleşen bizanslılardan en tanınmışları, ve ayrıca; yeğeni olan İoannes sultan II. Kılıç Arslan’ın bir kızıyla evlenerek Müslüman olduktan sonra Konya’ya yerleşmiştir.¹⁶⁴

¹⁵⁸ A.g.e., s. 37.

¹⁵⁹ A.g.e., s. 37

¹⁶⁰ A.g.e., s. 38.

¹⁶¹ A.g.e., s. 38.

¹⁶² A.g.e., s. 38.

¹⁶³ A.g.e., s. 38.

¹⁶⁴ A.g.e., s. 39.

Türkleşen Bizanslılardan çok tanınmışları arasında Pontus'lu Gavras'lar da sıyılıyorlardı ki onlar; Pontus Bizans İmparatorluğunun en çok tanınan Kaldeli sülalesinden geliyorlardı ve yine bu sülalenin diğer mensupları ise, Trabzon'un savunmasında yer alarak, burayı Selçuklu Türklerine karşı savunmuşlardı.¹⁶⁵

Büyük İskender, Anadolu'nun Hellenleşmesinde anahtar rol oynamış ve Kıbrıs krallıkları dolaylı olarak İskenderin egemenliği altına girmişlerdi.¹⁶⁶ İlerleyen zamanda büyüyen İmparatorluk, İmparatorun din seçimi ile yeni bir din ile buluşmuş ve imparatorun dini devlet dini olmuş, ardından da hüküm sürdüğü en uç noktaya kadar devlet içerisinde din etkin kılınmıştır. Daha sonra Doğu ve Batı olarak bölünen Roma İmparatorluğu'nun Doğu sınırları içerisinde kalan Kıbrıs adası da, İmparatorluk tarafından benimsenen her türlü dini ve mezhebi değişimden nasibini almıştır. Helenizm hızlı bir şekilde adaya yayılırken Fenikelilerin dini ritüelleri Yunan mitolojisine uyarlanmaya başlamış ve bu sosyolojik değişimin sonucunda, Yunan Kültü'nün sembelleri Kıbrıs'ın kültüründe kendisine yer edinmeye başlamıştır.¹⁶⁷ Önceleri Yunan, Mısır ve Fenike dini ritüellerinin harmanlanmış hali olan 'pagan inancının' yaygın olduğu adada, Roma döneminde Kıbrıs'ın bir eyalet olarak yönetilmeye başlamasının ardından, Hıristiyanlığın adaya yayılması Kıbrıs'ta Roma döneminin en kayda değer tarihi olayıdır.¹⁶⁸ 48 yılında Kıbrıs valisi Sergius Paulus'un Hristiyanlığı seçmesi Kıbrıs için dini açıdan bir dönüm noktası olmuştur. Bizans idaresi altında olan Kıbrıs'ta Hristiyanlığın yayılması, bunun yanında Hıristiyanlık dili olduğu için önemli olan Grekçe'nin resmî dil olarak kabul edilmesi ile birlikte, Kıbrıs'ta bulunan melez halk devlet politikaları sonucu hristiyanlaşmış ve dilsel olarak Grekleşmişti. Osmanlı devletinin İstanbul'u fethiyle birlikte son bulan Bizans İmparatorluğu'nun ardında aynı din ve dil topluluğu içerisinde bulunan Kıbrıslılar ve Yunanlılar bir araya toplanmış, aslında Yunanlılıkla alakası olmayan insanlar kendilerini Yunanlı olarak saymaya başlamışlardır.¹⁶⁹

¹⁶⁵ A.g.e., s. 39.

¹⁶⁶ İsmail Şahin, *Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 39, 2015, s. 342.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 342.

¹⁶⁸ A.g.e., s. 343.

¹⁶⁹ İ. Şahin, a.g.e., s. 120-121.

1.8. KIBRIS'IN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Birçok medeniyetin etkisi altında kalan Kıbrıs adasında sosyal ve kültürel yapıyı anlamamızı kolaylaştırması açısından öncelikle adada bulunan milletler ve adanın nüfusundan bahsetmek faydalı olacaktır. Osmanlı'nın adayı fethinden sonra, Türkler ve Rumlar her dönemde ağırlıklı nüfusa sahip olmuş, bunların yanında Ermeni, Mâruni ve yahudiler ise adada önemsenebilecek kadar az nüfusa sahiptiler. Venedikliler döneminde (1489-1570) ada nüfusu 100,000 ile 200,000 arasında değişmekte olup, Osmanlı'nın adayı fethinden önce adada toplam nüfus 197,586'dır.¹⁷⁰ Ancak 18.yy'ın sonlarına doğru istila, kuraklık, veba ve çekirge sürüleri nedeniyle nüfus 80,000'e kadar düşmüştür.¹⁷¹ Kyprianos, Kıbrıs'ın 1777 yılı nüfusunu toplam 84,000 olarak vermiş ve 47,000 Türk, 37,000 Rum olduğunu belirtmiş, İngiltere'nin Halep ve Kıbrıs konsolosu ise 60,000 Türk ve 20,000 Rum olmak üzere toplam 80,000 nüfus olduğunu belirtmiştir.¹⁷² Ancak bu sayıların gerçeği yansıtmadığı, kadın, çocuk ve yaşlıların sayıma dahil edilmediği ve o dönemde gerçek nüfusun ise 120,000 olduğu da verilen bilgiler arasındadır.¹⁷³ 1881 yılında 186,173 olan nüfus 1921'de 310,715 olmuş, 1928 nüfusu ise 344,000 olarak tahmin edilmektedir.¹⁷⁴ 1960 yılı resmi sayımına göre ise toplam nüfus 573,566 olup 442,138 Rum, 104,320 Türk ve 27,108 diğer nüfus olarak belirlenmişti.¹⁷⁵

Kıbrıs adasında Türk ve Rum olmak üzere her dönemde çoğunlukta olan iki halk, 1974'e kadar birarada yaşamışlardır. Hal böyle iken, iki halkın arasında sürekli bir etkileşim varolmuştur. Bu halkları Hristiyan Rum ve Müslüman Türk olarak adlandırmak toplumsal yapıyı anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Adada, Türkler ve Rumlar arasında 1821 yılına kadar herhangi bir anlaşmazlık olmadığı söylenebilir, ancak 1821'den sonra Rumların, Yunan isyanı ve ihtilal hareketlerine destek vermesi ile belli bir süre gerginlik yaşanmıştır.¹⁷⁶ Bunu teyid edici

¹⁷⁰ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s. 5.

¹⁷¹ A.g.e., s. 6.

¹⁷² Ronald Storrs vd., a.g.e., s.42.

¹⁷³ A.g.e., s.42.

¹⁷⁴ A.g.e., s.42.

¹⁷⁵ T. Fehim, a.g.e., s.31.

¹⁷⁶ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "İngiliz Kaynaklarına Göre Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Hayatı 1789-1893", III.Güzelyurt Tarihi Buluşma Sempozyumu 7-8 Nisan 2005, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları, s.232.

olarak; ada İngiliz yönetimine geçtikten sonra, Kition Piskoposu Kyprianos, Limasol Komseri Albay Falk Warren'a Kıbrıslıların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en uysal halk olduğunu söylemiştir.¹⁷⁷ Kıbrıs'ta Rum milliyetçiliği, 19. yüzyılda Yunan devletinin Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi için siyasi ve kültürel seferberlik başlatması sonucunda ortaya çıkmıştır.¹⁷⁸ Dolayısıyla 19. yüzyıldaki helen milliyetçiliğinin yükselişi, paralel olarak Kıbrıs'ta da Kilise ve Rum elitler tarafından benimsenmiş ve Yunanistan'la birleşmeden ulusal özlemlerinin dinmeyeceği ileri sürülmüştü.¹⁷⁹ Bu çerçevede hareketlenerek siyasallaşan Kıbrıs Rum milliyetçiliği, kültür ve eğitim bakımından Helen-Ortodoks temeline dayandırılıyor, okullarda Yunanistan tarihi ayrıntılı ve abartılı olarak anlatılırken Helen kahramanları okul duvarlarını süslüyor ve bu esnada Kıbrıs haritası kara tahtanın arkasında bulunuyordu.¹⁸⁰ Kıbrıs'ta Rum milliyetçiliği, kurtuluşun ancak Yunanistan ile birleşmeyle mümkün olacağını ileri sürerken, buna karşı olan görüşler vatan hainliği olarak nitelendiriliyordu.¹⁸¹ Bu süreç, büyük kesimi helenlerden oluşan Kıbrıs halkının, Kıbrıs sorununu kendi kaderlerini belirleme hakkı olarak algılamalarına ve meseleye bu açıdan bakmalarına sebep olmuştur.¹⁸²

Osmanlı döneminin sonlarına doğru, Ortodoks ve Müslüman din adamları ve kendilerini destekleyen toprak sahibi kimselerin yanında, doktor ve avukatlar adanın elit kesimini oluşturuyorken, iki topluma ait elit kesimi gazino gibi mekanlarda sosyal ilişkiler içerisinde görmek mümkündür.¹⁸³ Müslüman erkekler sık sık hıristiyan kadınlarla evlenmekte,¹⁸⁴ ancak Türk kadınının gayr-i müslim erkekle evlenmesi uygun görülüyordu.¹⁸⁵ Rum kadınları siyah, Türk kadınları ise beyaz yemeni giyer, yine Rum erkekleri siyah mendil, Türk erkekleri ise beyaz veya kırmızı mendillerinden kolayca ayırtedilebiliyordu.¹⁸⁶ Adadaki halkların ayırtedici özelliklerden çok

¹⁷⁷ Rebecca Bryant, *Tebaadan Vatandaşa Kıbrıs'ta Modernite ve Milliyetçilik*, Çev.: S. Özmenek, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.37.

¹⁷⁸ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 328.

¹⁷⁹ A.g.e., s. 328-329.

¹⁸⁰ A.g.e., s. 329.

¹⁸¹ A.g.e., s. 329.

¹⁸² A.g.e., s. 329.

¹⁸³ Rebecca Bryant, a.g.e., s.34-35.

¹⁸⁴ Fedai, Harid, 'Kıbrıs Türklerinin Kültürel İlişkilerinin Tarihi', *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S: 2, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 1998, s.192, ss: 189-211.

¹⁸⁵ M. Yalçınkaya, a.g.e., s.243.

¹⁸⁶ H. Fedai, a.g.e., s.194.

birbirlerine benzeyen değerleri olduğunu söylemek doğru olur. Bu benzer özelliklerin başında; her iki halkın misafirperverliği gelirken,¹⁸⁷ iki halkın adak yerleri, dua etmek ve şifa bulmak için gittiği türbeler, halklar arasında anlatılan öyküler, halk oyunu isimleri ve figürleri, ve halk müziği benzerliklerinin yanında, dil etkileşimi de olmuş, sözcük alışverişi yaşanmıştır.¹⁸⁸ İki halk iki dili de kullanıyor, yanyana bulunan cami ve kiliselerde ayrı ayrı ibadet ediyor, birbirlerinin dini bayramlarına sayęı duyuyor ve dayanışma içerisinde yaşıyorlardı.¹⁸⁹ Hastalık, düğün, doğum ve ölümde birlikte oluyor, sürülerini birbirinin sürülerine katarak yardımlaşıyor ve kasabaya inilecekse birbirlerini destekliyorlardı.¹⁹⁰ Güney’de yapılan araştırmalar ışığında; Rumlar, 1974 ncesi Türkleri ‘*bizim Trklerimiz*’ olarak adlandırıyor ve Türklerin iyiliklerinden bahsediyorlardı.¹⁹¹ Her zaman birbirlerinin düğünlerine katıldıklarını, dini bayramlarında birbirlerini davet edip özel yemekler eşliğinde birbirlerini ağırladıklarını anlatıyorlardı.¹⁹² Türklerle birlikte yaşadıkları zamanların çok güzel günler olduğunu ve en lezzetli yemekleri Türklerin yaptığını söyleyenler, Türk ve Rum annelerin, birbirlerinin çocuklarına süt annelik yaptıklarını da anlatmışlardır.¹⁹³

¹⁸⁷ M. Yalçınkaya, a.g.e., s.241.

¹⁸⁸ H. Fedai, a.g.e., s.193-195-196.

¹⁸⁹ Niyazi Kızılyürek, a.g.e., s.11.

¹⁹⁰ A.g.e., s.11-12.

¹⁹¹ Yiannis Papadakis, *l Bölgeden Yankılar*, ev.: B. Sunar ve H. Safa, İletifim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 59.

¹⁹² A.g.e., s. 62-63.

¹⁹³ A.g.e., s. 61-62-63.

İKİNCİ BÖLÜM

DİPKARPAZ

2.1. ADI

Coğrafyacı Strabon, Karpaz Yarımadasının kuzey kıyılarında bulunan iki büyük kasabadan bahseder, bunlar; ‘‘Uranium’’ ve ‘‘Carpasia’’dır. Uranium kasabasının bugünkü Apendrika’nın olduğu bölgede olduğu düşünülmektedir.¹⁹⁴ Günümüzde, Dipkarpaz köyünün 3 mil kadar kuzeyinde deniz kıyısında bulunan¹⁹⁵ ‘Ayfilos’, ‘Ay Philon’ veya ‘St. Philon’ olarak bilinen kilisenin olduğu bölgede, kilise de dahil olmak üzere, Carpasia kenti kalıntılarının olduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁶

Karpaz ismi, öncelikle Dipkarpaz’a sonra da yarımadaya sanıyoruz ki ‘Carpasia’ kentinden kalmıştır. Bir teoriye göre Karpaz ismi, keten veya ketenden üretilen bir üründen çıkmış, aynı zamanda bu isim ‘bereket’ ve ‘verimlilik’ anlamlarında da kullanılmıştır.¹⁹⁷ Osmanlılar’ın burayı ‘Dibkarpaz’ veya ‘Başkarpaz’ olarak adlandırdıklarını arşiv belgelerde görmek mümkündür. Günümüzde Rumlar; ‘Rizokarpaso veya Rizokarpasia’ ismiyle, Türkler ise ‘Dipkarpaz’ olarak adlandırmışlardır.

2.2. COĞRAFİ KONUMU

Dipkarpaz; Kuzey Kıbrıs’ın ve Karpaz yarımadasının en doğusunda bulunan, Zafer Burnu’na en yakın ve yarım adanın en doğusundaki son yerleşim yeri ve belediyesidir.¹⁹⁸ Batısında Yenierenköy ile sınırı olan Dipkarpaz’ın 65 km’lik kıyı

¹⁹⁴ George Jeffery, *A Description Of The Historic Monuments Of Cyprus*, Nicosia, 1918, s. 243.

¹⁹⁵ Tuncer Başışkan, ‘‘Antik Karpasia Kentinde Arkeolojik Yüzey Araştırma Ve Kent Kalıntılarını Saptama Çalışmaları’’, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, C.1, S: 1, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimagosa, 1996, s.19

¹⁹⁶ A.g.e., s. 26-27.

¹⁹⁷ G. Jeffery, a.g.e., s. 243.

¹⁹⁸ İsmail Bozkurt, *Evlıya Çelebi’nin İzinde Kuzey Kıbrıs Seyahatnamesi*, Bengü Yayınları, Ankara 2011, s.717.

şeridi ve 173 km² yüzölçümü bulunmaktadır.¹⁹⁹ Tarıma elverişli olan beldede, mesken arazi dışında 54,296 dönüm araziye, bunun yanında 51950 dönüm ormanlık alana sahiptir.²⁰⁰

2.3. NÜFUS YAPISI

1974 öncesinde Rum köyü olan Dipkarpaz, 1974 sonrasında Rumların güneye göç etmeye başlamaları ve Türkiye’den gelen göçmenlerin buraya yerleştirilmeleri sonucu, Kuzey Kıbrıs’ta bulunan Rum nüfusunun ağırlıklı olarak Türkler ile bir arada yaşadığı yerleşim yeri olmuştur. Dipkarpaz köyünün kayıtlarda görünen en eski nüfusu, 1831 tarihli Osmanlı nüfus defterlerine yansımıştır. Buna göre Dipkarpaz’ın 1831 tarihinde, nüfusu 182 gayr-i müslimden oluşmaktaydı.²⁰¹ Köyde yaşamını sürdüren Rumlar ile yaptığımız görüşmeler sonucu oluşan bilgiler göz önüne alındığında, Dipkarpaz’ın 1974 öncesi 7000 ile 10.000 arasında Rum nüfusa sahip olduğunu düşünmekteyiz. Bugün Dipkarpaz’da bulunan Rum nüfusu resmi rakamlara göre 222’dir.²⁰² Yine, KKTC Devlet Planlama Örgütü’nün (DPÖ) 2011 verilerine göre buradaki Türk nüfusu ise, 2.349’dur.²⁰³ Dipkarpaz köyünde yaşayan Türk nüfusun neredeyse tamamı Türkiye’den gelen göçmenlerden oluşmaktadır.

2.4. ZİRAİ VE TİCARİ HAYAT

Dipkarpaz köyü, 1975 yılından itibaren adaya gönderilen Türkiye göçmenleri tarafından sürekli göç almış, terkedilmiş rum evleri ve tarım arazileri buraya yerleşen göçmenlere devlet tarafından dağıtılmıştır. Devlet; Türkiye’den göç ederek adaya gelen her evli erkeğe, 100 dönüm tarım arazisi vermiş ve burada tarım yaparak

¹⁹⁹ A.g.e., s.717.

²⁰⁰ A.g.e., s.717.

²⁰¹ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s.102.

²⁰² A. Dayıoğlu, a.g.e., s.37.

²⁰³ KKTC Devlet Planlama Örgütü resmi web sitesi: www.devplan.org

ekonomiye katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Köylülerin tarım arazilerine ektiği bitkiler dönem dönem değişmiş ve en çok kazanç sağlayan bitkiler ekilmeye devam edilmiştir. Bir dönem susam ve tütün Dipkarpaz'da Türk göçmenler tarafından en çok yetiştirilen ürünler iken, günümüz Dipkarpaz'ında ise bu ürünleri yetiştiren bulunmamaktadır. Köy halkının hayvancılığa ağırlık vermesi ile, artık tarım alanında yetiştirilen ürünler de yemlik ve tohumluk olarak, hayvan yetiştiriciliğinde kullanmaya elverişli olan ürünler olmaya başlamıştır. Köylü bu alanda artık buğday ve arpa ekiyor, yeteri kadarını kendilerine ayırıp bir kısmını da satıyorlar.

Harnup ve zeytin de Dipkarpaz'ın en önemli ürünlerindedir. Harnup, Dipkarpaz köyünün her bölgesinde yetişir. Ürün ağustos ayında ürün sahibi tarafından hasat edilir devlete veya Türkiye'den gelen tüccarlara satılır. Yine zeytin de Dipkarpaz'da ağacı bol olan bir üründür, ancak kurak ve az yağışlı geçen yıl ürünü de az olur. Köylü zeytini kendi günlük ihtiyacını karşılayacak şekilde kullanırken, zeytin ve zeytinden elde edilen yağın ticareti de azdır. Bunun yanında ancak köyün ihtiyacını karşılayacak kadar seracılık yapan da vardır.

Hayvancılık bakımından ağırlıklı olarak koyun yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Dipkarpaz'da, sığır ve keçi yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Geçimini hayvancılık ile sağlayan köylüler, hayvanların et, süt ve süt ürünlerinin ticaretini yapmaktadırlar. Balıkçılığın da yaygın olduğu bu köyde, avlanan balıklar restoranlara, otellere veya bölgenin balık tüccarına satılır.²⁰⁴

2.5. DİPKARPAZ'IN KISA BİR TARİHÇESİ

1572 yılında yapılan tespitlere göre Dipkarpaz'a bağlı 57 karye (köy), 1 boş karye (köy) ve 5 de mezra bulunmaktaydı.²⁰⁵ Dolayısıyla Dipkarpaz köyü o dönemde Karpaz bölgesinin en büyük yerleşim birimi olması yanında, yönetmekle yükümlü olduğu bir çok köy yer almaktaydı. Büyük bir kaza olması nedeni ile bir çok yönetici ve benzeri

²⁰⁴ Bkz: <http://www.tdkb.gov.ct.tr/tr-tr/bakanlik/belgeler/planvestratejiler.aspx>

²⁰⁵ Recep Dünder, *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı,(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya 1998,s.101.

kadroya mensup bürokratlar köye yerleşmişti. Ancak yukarıda yapılan teşkilatlanma sonucu köye belli bir dönem Türklerin hakim olduğu kanısındayız. Bu tarihler ise 1571-1830 yılları arasındadır. Muhtemelen bu dönemde köyde Türk varlığı yoğun bir şekilde görülmektedir. Nitekim Dipkarpaz'da Türk nüfusu olduğu ve Dipkarpaz'da hükümet konağı ve cami bulunduğu iddialarını güçlendiren belgelerimiz Başbakanlık Osmanlı Arşiv'inde T.Ş.R.K.B.²⁰⁶ kodu ile korunmaktadır. Bu belgeler Kıbrıs genelinde yukarıda belirtilen 16 kaza, bir çok nahiye ve merkez arasında çeşitli tarihlerde yapılmış yazışmaları ihtiva etmektedir. Bu yazışmaların kayıtları ise şu şekilde tutulmaktadır: Kazadan merkeze gelen yazılar, merkezde gelen ve giden bölümleri olan deftere, konunun kısa özeti, geliş tarihleri yazılmak suretiyle kayıt altına alınmaktaydı. Deftere Hicri takvime göre 1200'lü yılların gelen giden kayıtlarını yazılmıştır. Belgenin Latin harflerine aktarılması ve günümüz Türkçe'sine çevirisini olduğu gibi veriyoruz:

I. Belge:²⁰⁷ Karpaz Kazasında bulunan cevami ve mescid ile mekâtibin miktarını mübeyyin mazbata. 14 Şubat 1280. Günümüz Türkçesi: Karpaz Kazasında bulunan ibadet yerleri/mescitler ve mescit ile mekteplerin miktarını bildiren tutanak. 14 Şubat 1280. Birinci belgede cevami' ve mescit kelimeleri geçmektedir. Bilindiği gibi mescit; secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük camii anlamındadır. Yani mescit Müslümanların namaz kıldıkları ancak camiden küçük olan ibadethanelerdir. "Cevami" kelimesi ise ibadet edilen yerler anlamındadır. Mekâtib ise mektep, yani okul demektir. Bu belgeden de anlaşılacağı üzere 14 Şubat 1280 tarihinde bir tutanak hazırlanmış olup Karpaz Kazası'nda bulunan cami, ibadet yerleri ve mekteplerin sayıları hakkında bilgi verilmiştir. Muhtemelen bu bilgi Lefkoşa'ya gönderilmek üzere hazırlanmıştır. Bu belge ile Dipkarpaz'da bir mescit olduğu kanısına varmaktayız. Ancak şu aşamada böyle bir yapı ile karşılaşmadık varsa ve yok edilmişse de umuyoruz ki bu daha sonra ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla birinci belgedeki yazışma ile Dipkarpaz'da 1280 tarihinde mescit, mektep vardı diyebiliriz. Bundan sonra yapılması gereken şey ise hazırlanmış olan ve adı geçen tutanağı bulmaktır. Bulunacak olan tutanakla bir çok konuya ışık tutulacağından hiç şüphemiz yoktur.

²⁰⁶ Kıbrıs Taşra Evrakı.

²⁰⁷ TŞRKB, Kaza-yı Karpaz Defteri, 36 numaralı evrakın kayıt özeti.

II. Belge:²⁰⁸ Müdür Konağının tamirine sarf olunan 1902 kuruşun varidatlarıyla Şubat mazbatasının irsal olunduğuna dair 7 Şevval 1281. Günümüz Türkçesi: Müdür Konağının tamirine harcanan 902 kuruşun gelirleriyle Şubat (ay) tutanağının gönderildiğine dair 7 Şevval 1281. İkinci belgeye geldiğimiz zaman ise kazada (Dipkarpaz) bir hükümet konağı olduğu ve bu konağın tamiri için o dönemin parasıyla 1902 kuruş harcandığı ifade edilmektedir. Harcanan para ile ilgili detaylı bilgi ile o dönem toplanan verginin tutarı da aynı belgede verilmiştir. Bu belgeden de açıkça anlaşılacağı üzere 1281 tarihinde Dipkarpaz’da bir hükümet konağı vardı. Yine bu yapının Dipkarpaz’da hangi bölgede olduğu konusunda açık bir iz yoktur. Yine bu belgelere göre Dipkarpaz’da zaptiye, kır bekçisi ve kaza müdürü bulunmaktaydı. Köyde bu döneme ait personelin maaş tutanakları gibi Kaza-yı Karpaz defterinde yer almaktadır. Diğer bir önemli nokta ise Dipkarpaz’a Temmuz 1594 yılında Mevlana Ahmet isimli bir kadının atanmasıdır.²⁰⁹ Bu kadı ile birlikte Dipkarpaz’da ve kendisine bağlı olan köylerde geçen olayların görüşülüp karara bağlandığını söyleyebiliriz. Kaleburnu’nda yaşayan Türkler, köyün coğrafi olarak Dipkarpaz’a yakın olması nedeni ile Dipkarpazla çok sıkı ilişkiler içerisindeydiler. Dolayısıyla iyi Rumca konuşmaktaydılar. Onların iddialarına göre Dipkarpaz köyü içerisinde bir Türk mezarlığı yer almaktaydı. Bu mezarlıktan günümüze gelen hiçbir iz yoktur. Diğer bir iddia ise bugün Efendirga bölgesinde “horaga” adı ile bilinen bölgede “kemalies” adlı Rumların varlığı ve bunların Türk kökenli olduğu iddiasıdır. Nitekim bir belge de Efendirga’nın fetihten sonra çiftlik yapıldığı ve buraya Türklerin yerleştirildiği ifade edilmektedir.²¹⁰

Dipkarpazla ilgili diğer bilgiler ise Kıbrıs’ı ziyaret eden gezginlere aittir. Bu gezginlerimiz Kıbrıs’a gelişleri sırasında Dipkarpaz’a uğramışlardır. Bu seyyahlardan bir tanesi de Richard Pococke’dir. Pococke 27 Ekim 1783 günü Limasol’a demir atar ve iki ay Kıbrıs’ta kaldıktan sonra 25 Aralık 1783 günü yine Limasol’dan gemiye binerek adadan ayrılır. Seyyah 14 Kasım 1783 günü Dipkarpaz’a ulaşır. Önce Antik Karpasia kentini ziyaret eder ardından Efendirga bölgesine geçer. Buradan da Zafer Burnuna geçer ve burunun güney sahilinden Dipkarpaz’a geri dönmeye başlar. İşte bu sırada

²⁰⁸ TŞRKB, Kaza-yı Karpaz Defteri, 40 numaralı evrakın kayıt özeti.

²⁰⁹ Recep Dünder, a.g.e., s.138.

²¹⁰ Recep Dünder, a.g.e., s.363.

seyyahın şu tespitleri dikkat çekicidir: “*Karpaz’ın (Dipkarpaz) doğusundaki tüm bu arazide, güney kısımdaki, mükemmel dar bir düzlüğün olduğu yerde kalan çok az miktardaki Türk çobanların dışında, 12 millik bir mesafeye kadar hemen hemen hiç kimse oturmamaktadır.*” Seyyah bu bölgeden İskenderun ve Samandağı’nı gördüğünü de ifade etmektedir.²¹¹ Seyyahın bahsetmiş olduğu muhtemelen Aphendrika bölgesidir. Bu bölgeye toprakları işlemek üzere Türklerin yerleştiğini bilmekteyiz. Muhtemelen orada kalan ve yok edilemeyen son Türklerdendir.

Dipkarpaz’da Vakıf arazileri ile tımarlı sipahilerin arazilerini görmekteyiz²¹². Her iki kuruma ait binlerce dönüm arazi hala daha Türk vakıflarındadır. Buna karşın köyde yaşayan Rumlar bu arazilerin birçoğuna yönetim boşluğundan yararlanarak tapu çıkarmışlardır.

Nitekim ada 1571’de fethedilmesiyle birlikte İmparatorluğunun yönetim şekli de aynen adaya uygulanmıştır. Bunun sonucunda önemli bir kurum olan Vakıflar da teşkilatlanmaya başlamıştır. Kıbrıs’ta bugüne kadar mal varlıkları ile tespit edilen 608 adet vakıf vardır²¹³. Tespit edilen vakıfların isimleri ve mal varlıkları hakkında kısa bir özet yapılmıştır. Dipkarpaz’da ise iki adet vakıfa rastlamaktayız. Bunlardan birincisi Ümmü Haram (Hala Sultan) Tekkesi Vakfı. İkincisi ise Sadrı Esbak Bin Abdullah Paşa Vakfı’dır. Abdullah Paşa Vakfı ile ilgili belgeler elimizde olup çalışmalarımız halen devam etmektedir. Ümmü Haram vakfı ile ilgili ilk çalışma ise Kıbrıs Türk’ünün lideri Dr. Fazıl Küçük’e aittir. O, çıkarmaya başladığı Halkın Sesi Gazetesi’nde bu konu ile ilgili makaleler yazmış ve olayı kamuoyuna açıklamıştır. Dr. Fazıl Küçük ve bizim iddiamıza göre Dipkarpaz köyü ve arazilerinin büyük bir bölümü Osmanlı vakıflarının malı olup Rumlar bu vakıf arazilerinde kiracı durumunda iken birinci dünya savaşı öncesi ve sonrası yönetim boşluğundan yararlanarak kiraladıkları arazilere tapu çıkarmışlardır. Bilindiği gibi vakıf malları Allah malıdır, satılamaz ve devredilemez.

Ümmü Haram (Hala Sultan) Tekkesi Vakfı bugün yöre halkı tarafından Efendiler Çiftliği olarak bilinen bölgededir. Bu bölge Dipkarpaz’ın doğusundan ve Türkiye’ye bakan güney sahillerindedir. Toplumsal konulara oldukça duyarlı olan Doktor Küçük, Türk vakıfları hakkında bir çok yazı yazmıştır. Bu yazıları ses getirmiş ve en sonunda

²¹¹ Zeki Akçam, “*Batılı Seyyahlar ve Dipkarpaz*”, Dipkarpaz Gazetesi, S: 24, Haziran 2002.

²¹² Recep Dündar, a.g.e., s.184-185.

²¹³ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, a.g.e., s.201-343.

bir Rum yazar şu cevabı vermiştir “bu toprakların Rumların eline geçtiğine memnun olunuz; sizde kalmış olsaydı bakımsızlıktan çorak olacaktı, halbuki şimdi gayet iyi vaziyettedir”²¹⁴. Dr. Küçük yazısının devamında “*Efendirga Çiftliği meselesinde de durum aynı olmuştur. Rumların programlı çalışmaları karşısında uykuda kalan bir efkaf idaresi ve alakasız bir hükümet kontrolü altında çok kıymetli mallarımız elden çıkmıştır*”²¹⁵ der. Dr. Küçük yazısının devamında bu arazilerin ne şekilde ve kaç dönümünün hangi tarihlerde usulsüzce ele geçirildiğini belgelerle açıklar.

O dönemde vakıflardan sorumlu Sir Mehmet Münir Bey, bu haksız devredilmeler karşısında sessiz kalmış ve hiçbir girişimde bulunmamıştır. Evkafın sorumluluğunu taşıyamamış ve hükümete baskı yapmamıştır. Dolayısıyla çiftlik malları işgal edilmiştir. Bu konuya Karpaz bölgesinin Türkleri tepki göstermiş ve Halkın Sesi Gazetesi’ne defalarca gelerek bilgi almaya çalışmışlardır. Yine Dr. Küçük 26 Nisan 1952 tarihinde uzun bir araştırma makalesi yayınlamıştır. Efendiler Çiftliği hakkında hazırlanan çeşitli raporları verir. Bu raporlarda kira sözleşmeleri de vardır. Bunlardan en ilginç olanı 18.03.1903 tarihli sözleşmedir. Bu sözleşmeye göre çiftlik arazisinde kiracı olan Dipkarpazlı Nikolas Antoni Hacı Yason’dur. 24 dönüm 6 Kıbrıs Lirası’na kiralanmıştır. Dr. Küçük bu belgenin Tapu Dairesi 14 no’lu belge olduğunu belirtiyor ancak bu ve bunun gibi bir çok sözleşmenin eksik olduğunu da eklemektedir. Çünkü bir çok sayfa yırtılmak sureti ile yok edilmiştir.

Bu makaleye göre Dipkarpaz’da işgal edilen araziler hakkında hazırlanmış iki rapor vardır. Birincisi 1908 yılında Tapu Memuru Salim Efendi’nin, ikincisi ise 1925 yılında Tapu ve Mesaha Dairesi’nin hazırladığı arazi tahriridir.

Birinci Rapor: Bu rapora göre 1903’te şahıslar tarafından Efendiler Çiftliği’nde mahkeme kararı ile işgal edilen arazi 3.164 dönümdür. Keyfi olarak işgal edilen arazi 1.588 dönümdür. Yani 1908 yılına kadar işgal edilen arazilerin toplamı 4.752 dönümdür.²¹⁶

İkinci Rapor: İkinci rapora göre şahıslar tarafından işgal edilen arazi 6.736 dönümdür. Yine bu rapora göre Arkengelos, Aysinesis ve Aytrias Kiliseleri de 132 dönüm arazi işgal etmiştir. İşgal edilmemiş arazi ise 5.218 dönümdür. Çiftliğin

²¹⁴ Mustafa Haşim Atlan, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi*, Kıbrıs Vakıflar İdaresi, Lefkoşa, 1986, c.2, s.1007.

²¹⁵ A.g.e., s.1007.

²¹⁶ A.g.e., s.1007.

dolayısıyla da vakfin toplam arazisi 12.086 dönümdür. Bu rapora göre anlaşılıyor ki 1925 yılına kadar çiftliğin 6.900 dönümü şahıslar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgaller 1942 yılına kadar devam etmiş ve tarıma elverişli sadece 4.500 dönüm arazi kalmıştır. Bu 4.500 dönüm de orman arazisidir ki bunların da kira bedelleri ödenmemiştir. Bu işgaller komisyonlar tarafından görülmüş olup Dipkarpaz'da bulunan Rum ihtiyar heyeti ile bir sözleşme imzalanmıştır²¹⁷. Ancak Rumlar bu sözleşmeye uymayarak arazileri işgal etmeye devam etmişlerdir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Dipkarpaz'da Türk Evkafı'na ait binlerce dönüm arazi işgal edilmiştir. Bu arazilere yukarıda belirtildiği gibi "sözde Rum tapuları" çıkarılmıştır. Dolayısıyla toprak meselesinde önemli ve kilit konulardan olan vakıf malları konusu daha da detaya inilerek araştırılmalı ve Dipkarpaz'daki Osmanlı Vakıf malları ortaya çıkarılmalıdır.

²¹⁷ A.g.e., s.1007

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİPKARPAZ'IN RUMLARI

KKTC'de ikamet eden Rumların tam sayısı 311 olmasına karşın, Dipkarpaz'da ikamet eden Rum sayısı 222'dir.²¹⁸ Rumların, KKTC Anayasası'nın 67. Maddesinin 1. fıkrasında KKTC'deki statüleri belirlenmiştir. Buna göre; 67. maddenin 1 fıkrası: *a) 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Andlaşmasına bağlı "D" eki uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanan ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta yerleşik bulunan; ve b) 15 Kasım 1983 tarihinden önce Kıbrıs Türk Federe Devleti yurttaşlığına kabul edilen herkes, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdır. Yine 25/1993 sayılı KKTC Yurttaşlık yasasının 4. Maddesinin 2. fıkrasına göre ise; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın 67'nci maddesine bağlı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanan ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ta yerleşik olanlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdırlar. Anayasa ve Yurttaşlık yasasından anlaşıldığı üzere Dipkarpaz'ın rumları veya KKTC'de ikamet eden tüm Rumlar, aslında KKTC vatandaşıdır ve KKTC kimlik kartları da mevcuttur. Dipkarpaz'da yaptığımız görüşmeler sırasında, beyaz renkli KKTC kimlik kartını görmemizi sağlayan rumlar da olmuştur.*

Bu bölümde Dipkarpaz'da yaşayan Rumlar ile yaptığımız görüşmelerden elde edilen bilgilere yer vereceğiz. Dipkarpaz'da neredeyse tüm Rum hanelerini ziyaret edip, onlardan görüşme imkanı bulduğumuz her birine 34 farklı soru sorduk. Sorularımız; kökenleri, aile yapıları, sosyal ve kültürel hayatları, geçim kaynakları, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türklerle ilişkiler, 1974 harekatı, 1974 sonrası Kıbrıslı Türklerle ilişkileri ve dini ve siyasi hayatlarına yönelik olarak sorulmuştur. Yaptığımız ziyaretler Rum komşularımızın çoğunu memnun etmiş bizimle can-ı gönülden sohbet etmişlerdir. Ancak yinede araştırmamızda iki kişi hariç, hiç bir Rum isminin kullanılmasını istememiş, hatta bazıları not aldığım defteri dahi kontrol etmiştir. Bunun sebebini sorduğumuzda ise; *'daha önce bize böyle kişiler geldi ve bizim için zararlı oldu'* cümlesini birçok kez duyduk. Bizde bu durumda yaş ve

²¹⁸ A. Dayıoğlu, a.g.e., s. 37.

cinsiyet kaydı olarak araştırmamıza devam ettik.

Araştırmamız boyunca 24 bayan ve 22 erkek Dipkarpazlı Rum ile görüşme ve sorularımızı sorma imkanı bulduk. Daha fazla kapı çaldık ama görüşmek istemeyenler, bir kahve ikram edip sorularımızın içeriğini öğrendikten sonra; *'ne araştırıyorsunuz her şey iyi, bir şey sormaya gerek yok'* diyerek bizi uğurladılar. Diğer bir engel ise; eşleri evde olmayan bayanların konuşmak istememsiydi. Konuşma imkanı bulduğumuz bayanların çoğu, ileri yaşlarda, yalnız yaşayan ve Dipkarpaz'da kimsesi bulunmayan bayanlardı. Diğer kısım ise, eşleri geldikten sonra önce eşleri ile görüşmemizi, daha sonra kendilerinin sorulara cevap vereceklerini söylediler ve eşleri ile birlikte sorularımızı cevapladılar.

Araştırmamızın konusu olan ve sorularımıza cevap veren Dipkarpazlı Rumların cinsiyet ve yaşlarını burada göstermekte fayda vardır;

Bayan Görüşmecilerimizin Yaşları : 79, 69, 54, 75, 90, 60, 87, 50, 57, 55, 91, 78, 18, 39, 74, 92, 50, 48, 55, 50, 50, 55, 51, 45.

Erkek Görüşmecilerimizin Yaşları : 49, 53, 59, 73, 70, 76, 71, 60, 18, 59, 63, 83, 80, 52, 51, 49, 45, 56, 78, 35, 72, 81.

Yaş sıralamasından anlaşılacağı üzere, 18 yaşında bir erkek ve bir bayan dışında gençlerle görüşme girişimimiz de karşılıksız çıkmıştır. Karşılaştığımız Rum gençler, babalarının konuşmasını istemiş ve kendileri bizimle bu konuları konuşmak istememişlerdir. Dipkarpaz Rum nüfusu resmi olarak 222 olsa da, Dipkarpaz'da bu nüfusun tamamını, özellikle de genç nüfusu, tatil günleri hariç burada görmek zordur. Bu da, gençler ile görüşmemizin başlıca sebebi olarak görülebilir. Dipkarpaz'da bulunan Rum çocuklarının sayısını da, Dipkarpaz Rum Okulu'ndan aldığımız sözlü bilginin ışığında burada aktarmakta fayda vardır. Buna göre; 2015-2016 Öğretim yılında ilkokul düzeyinde 14, Ortaokul ve Lise düzeyinde ise 18 öğrencisi bulunan okulun, toplam öğrenci sayısı 32'dir. Burada vermiş olduğumuz öğrenci sayısı Kuzey Kıbrıs basınının da çeşitli sebeplerden zaman zaman ilgi odağı olmuştur. Kıbrıs Gazetesi'nin 2008 yılındaki haberine göre 2008-2009 öğretim yılında Dipkarpaz Rum Ortaokulu'nun 23 öğrencisi ve 18 öğretmeni bulunduğu görülmektedir.²¹⁹

²¹⁹ Kıbrıs Gazetesi, 3 Ekim 2008.

Ancak bu haberde Dipkarpaz'da bulunan okulun sadece Ortaokul bölümünün öğrenci ve öğretmen sayısını doğruluyordu. Diğer bir Kuzey Kıbrıs gazetesi olan Star Kıbrıs'ın 2010 yılındaki haberinde ise, Rum İlkokul ve Ortaokulunda toplam 39 Rum öğrencinin 2010-2011 eğitim öğretim yılında öğrenim göreceği ve 22 öğretmene görev verileceği bilgileri yer alıyordu.²²⁰ Star Kıbrıs Gazetesi'nin haberi ise İlkokul ve Ortaokul düzeyindeki tüm Rum öğrenci ve öğretmenleri kapsıyor ve bizim sözlü olarak elde ettiğimiz bilgiyi bir nebze de olsa doğruluyordu.

3.1. KÖKENLERİ

Bu bölümde Dipkarpaz'da yaşayan Rumların Dipkarpazlı olup olmadıkları ve eğer Dipkarpazlı değillerse hangi beldelerden Dipkarpaz'a yerleştikleri ve Kıbrıs'a nereden geldikleri ve göç sebeplerinin neler olduğu soruları sorulmuştur. görüşmecilerden aldığımız tüm farklı cevaplar aşağıda kaynağı ile belirtilecektir. Ancak Kıbrıs'a göç sebeplerini veya nereden geldikleri sorularının cevabını görüşmecilerimizin neredeyse tamamı, cevabını bilmedikleri için cevaplayamamışlardır.

79 yaşında ve emekli bir öğretmen olan Yanulle isimdeki kaynak kişimiz babasının Dipkarpaz'da doğup, okul hayatını Dipkarpaz'da tamamladığını ve yine burada çalışıp emekli olduktan sonra 82 yaşında vefat ettiğini, annesinin de babasından 20 yaş küçük olduğu için onunda yine yirmi yıl sonra 82 yaşında vefat ettiğini belirtmiş ve Dipkarpaz'ın yerlisi olduğunu "*Göç etmedik biz her zaman buradaydık*" cümlesi ile vurgulamıştır.²²¹ Yine Dipkarpaz beldesinde ve Dipkarpaz Türk İlkokulu'nun hemen karşısında oturan ve bu sebepten dolayı da kendisi başta olmak üzere tüm aile bireylerinin Türkçeyi çok iyi konuştuğu 49 yaşındaki aile reisi Zahariyas, ailesinin Dipkarpazlı olduğunu ve kendisinin doğma büyüme Dipkarpazlı olduğunu belirtmiştir.²²² Zahariyas'ın eşi de kendisi gibi kendisinin ve anne-babasının burada

²²⁰ Star Kıbrıs, 31 Ağustos 2010.

²²¹ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²² Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

doğduklarını ve buralı olduklarını belirtmiştir.²²³ Dipkarpaz'da hemen herkesin tanıdığı 50 yaşındaki Taso isimli görüşmecimiz de baba ve annesinin buralı olduğunu kendisinin de Magosa'da doğmuş bir Dipkarpaz'lı olduğunu şu ifadelerle dile getirdi; *'Babam buralı ama ben magosada doğdum ve bende buralıyım. Annem de evlendikten sonra buraya yerleşmiş.'*²²⁴ Daha sonra ziyaret ettiğimiz Andreas da 59 yaşında olup kendisinin burada doğduğunu, annesi, babası ve tüm ailesinin Dipkarpaz'lı olduğunu şu şekilde ifade etti; *'Burada doğdum burada büyüdüm. Annem babam ve bütün aliem buralı.'*²²⁵ Andreas'ın eşi de yine Dipkarpazlı olduğunu söylüyordu.²²⁶ Ziyaret ettiğimiz Dimitri ise 73 yaşında idi. Eşini yakın zamanda kaybeden Dimitri, yıllardır eşiyle birlikte burada yalnız yaşıyordu. Eşinin vefat etmesiyle büyük bir sarsıntı yaşadığı gözle görülebilir bir şekilde ortadaydı. Dimitri'nin annesi ve babası Erenköylü olup kendisi de Erenköy'de doğmuş ancak 1974'ten sonra Dipkarpaz'a yerleşmişti. Dimitri'nin kendi ifadeleri ise şöyle idi; *'Annem babam Erenköylü, ben de 1974'ten sonra buraya yerleştim.'*²²⁷ Daha sonra 70 yaşında olan Andriko ve 69 yaşında olan eşi Alexandra'nın kapısını çaldık. Kendileri komşumuz olmaları hasebiyle çocukluğumu dahi bilen kimselerdi. Ve yoldan geçtikleri her zaman ellerinde bize verecek yemişleri olurdu. Andriko Dipkarpaz'ın başka bir mahallesinde doğmuştu. Ailesi de kendisinin hatırlayamayacağı kadar eskiden beri buralıydı.²²⁸ Alexandra ise onu ziyaret ettiğimiz bugünkü evinde doğmuştu. Bu ev, Alexandra'nın baba evi idi ve Andriko evlendikten sonra eşinin evine yerleşmişti.²²⁹ Alexandra'nın babası Avusturalya'ya çalışmaya gittiği için 1974 yılında burada değildi. Alexandra ve Andriko 1974 ten sonra evlenerek bu eve yerleşmişlerdi. Bir diğer görüşmecimiz 54 yaşındaki bayan Gadina idi. Gadina hanım Aphendrika'da harnup ağacı altında doğduğunu söylüyordu. Annesi ve babası burada oturuyordu ancak annesi Ziyamet babasıda Yeşilköylü idi. Ve ne zaman Dipkarpaz'a yerleştiklerini bilmiyordu. Gadina'nın kendi ifadeleri şöyle idi; *'Aphendirka'da harnup ağacının altında doğdum. Annem babamda burada yaşıyordu. Annem Ziyametli babam Yeşilköylü idi,*

²²³ 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁴ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁵ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁶ 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁷ Dimitri, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁸ Andriko, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²²⁹ Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

buraya ne zaman geldiklerini bilmiyorum.'²³⁰ Diğer bir görüşmecimiz ise burada öğretmenlik yapıyor ve tüm ailesinin Dipkarpaz'lı olduğunu söylüyordu.²³¹ 76 yaşındaki diğer bir görüşmecimiz de 75 yaşındaki eşi ile birlikte yaşıyor ve her ikisi de tamda onların deyimi ile tüm sülalemiz buralı diyorlardı. Fakat bayan; *'Savaştan önce bir dönem Taşlıca'da oturdum'* diyordu.²³² Sıradaki görüşmecimiz 1974 yılında asker ve 1974 yılında savaşmış olan bir Rum gazisi idi. 71 yaşında ve ne burada nede Rum tarafında hiç kimsesi olmayan kaynak kişimizin, 2015 yılında vefat eden kardeşinin özlemine yaşıyordu. Kendisi, annesi ve babsının burada doğduğunu ve Dipkarpazlı olduklarını şu cümle ile vurguladı; *'Ben Annem ve babam hepimiz Dipkarpaz'da doğduk, buralıyız.'*²³³ Yine ziyaret ettiğimiz 90 yaşındaki bayan görüşmecimiz ise kendisini ziyaret ettiğimiz bugünkü evde doğduğunu ve bu evin ailesinin olup tüm ailesinin buralı olduğunu vurguluyordu; *'Ben bu evde doğdum. Ailemin evi de burası idi. Ailemde buralı.'*²³⁴ Sonraki bayan görüşmecimiz ise 87 yaşında idi. Anne ve babasının Sipahi köyünde oturduğunu söyleyen bayan, günümüzdeki evine gelin olarak geldiğini bizlere anlatıyordu.²³⁵ Daha sonra ziyaret ettiğimiz 50 ve 48 yaşlarında iki kız kardeş, 1974 ten önce burada oturduklarını ve savaş sırasında eğitim için Rum tarafında olduklarını söylüyorlardı. 1974'ten sonra anne ve babalarını ziyaret amaçlı gelip gidiyorlardı. Ancak sınır kapıları açıldıktan sonra burada yaşamaya başladıklarını dile getirdiler. Kedileri tüm aileleri gibi Dipkarpazlı olduklarını ve atalarının çok uzun zaman önce İzmir'den buraya göç ettiğini dile getirdiler. *'Savaşta önce 4 sene burada oturdum. Savaş zamanı buradan okula gittik. 1974 'ten sonra anne babamızı ziyaret edip geri gidiyorduk. Kapılar açıldıktan sonra gelip kalmaya başladık. Ama şimdi annemiz de vefatetti, annem dedem ve tüm soyumuz Dipkarpazlı. Buraya çok önceden Dedemin dedesinin dedesinin zamanlarında İzmir den geldik.'*²³⁶ Bir diğer görüşmecimiz 18 yaşındaki Zahariyas idi. Zahariyas herkes tarafından Dipkarpaz'da tanınıyordu. Çünkü kendisi, kendi isteği ile müslüman olmuş ve herkesin sevdiği bir kimse idi. Zahariyas kendisinin burada

²³⁰ Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³¹ 56 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³² 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³³ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³⁴ 90 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³⁵ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³⁶ 50 yaşında bayan, 48 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

doğduğunu ve kendi bildiği kadarıyla anne, baba ve dedelerinin de burada doğduğunu bizlere şu ifadelerle aktarıyordu; *‘Burada doğdum annem, babam, dedem, hepsi buralı. Babam otobüs şoförü. Ben Rum devletinden 370 euro aylık alıyorum Rum devleti burada bulunan herkese kişi başına 370 euro veriyor’* diyordu.²³⁷ Ziyaretlerimize devam ederken 93 yaşındaki bay ve 91 yaşındaki bayan çiftin evlerini de ziyaret ettik. Öyle ki; bu iki görüşmecimiz dış görünüşleri ve kullandıkları kelimeler itibarı ile, bir Türkten pek farklı değillerdi. Buradaki ileri yaşlı tüm Rum kadınlar gibi başörtülü olan bayan ve eşi, sürekli cümle içerisinde ‘Allah’ kelimesini kullanıyorlardı. Bayan 91 yaşında ve ailesi Yeşilköy’lü olup buraya gelin gelmişti. Şöyle anlatıyordu; *‘17,5 yaşında evlendim ve Yeşilköy’den buraya geldim. Annem ve babam Yeşilköylü. İki çocuğumuz var ikisi de rum tarafında.’*²³⁸ Eşi Yasemiu ise 93 yaşında ve kendisi de tüm ailesi gibi Dipkarpazlı olduğunu söylüyordu.²³⁹ Daha sonra 80 yaşındaki bay ve 78 yaşındaki bayan görüşmecilerimiz her ikisinde Dipkarpaz’da doğduklarını, anne ve babalarının da buralı olduğunu ve Dipkarpaz’ın evleri olduğunu söylediler.²⁴⁰ Lakabı Buzuki olan 52 yaşındaki diğer bir görüşmecimiz ise kendisinin Magosa’da doğduğunu ancak anne ve babasının bugün onu ziyaret ettiğimiz evinde oturduğunu söylerken, annesinin Adaçay köyünden bu eve gelin geldiğini bizlere şu ifadelerle anlattı; *‘Annem ve babam bu evde oturuyordu, annem Adaçayı köyünde oturuyordu, babamla evlendi ve Dipkarpaz’a geldi. Ben Magosa’da doğdum.’*²⁴¹ Son olarak burada bir görüşmecimizin de kendi afadeleriyle eşinin iç güveyi olarak kendi evine yerleştiği konusuna başka bir örnek olması açısından 74 yaşındaki bayan görüşmecimizin ifadelerine yer vermek istiyoruz; *‘Ben burada doğdum, annem babam da buralı idi. Eşim de evlendikten sonra buraya yerleşti.’*²⁴²

Görüşmecilerimizden doğum yeri ve kökenleri ile ilgili aldığımız tüm farklı cevapların sağlamlasını yapacak olursak; sorularımızı yönelttiğimiz Dipkarpaz’lı Rumların, doğum yerleri hakkında edindiğimiz bilgiler, Dipkarpazın Rumlarının; bugün Türklerin kullandığı ismi ile Efendirga Çiftliğinde (Aphendrika-Efendiler), ve bazılarının da bugün Dipkarpaz’da oturdukları evlerinde doğdukları verilen

²³⁷ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³⁸ 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²³⁹ Yasemiu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁰ 80 yaşında bay, 78 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴¹ Buzuki, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴² 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

cevaplardan çıkarılmaktadır. Buna ilave olarak; Magosa, Sipahi, Yeşilköy, Erenköy, Taşlıca ve Adaçayı köyünden, Dipkarpazlı biri ile evlendikleri için Dipkarpaz'a yerleştiklerini ve uzun yıllardır Dipkarpazlı ve Kıbrıslı olduklarını ifade edenler de azımsanamazdı.

Kökenleri hakkında ise; bir çoğu atalarının da buralı olduğunu söylerken, bazıları ise kendilerinin bilemeyeceği kadar eski zamanlarda, atalarının İzmir'den Dipkarpaz'a göç ettiğini söylediler. Ancak İzmir'den buraya göç sebeplerini kimse bilmiyordu. Çünkü konuşma imkanı bulduğumuz şahısların söylediklerine göre; kendileri, ataları buraya göç ettikten sonra burada doğan 6. veya 7. kuşak nesil olduklarını tahmin ediyorlardı. 1974 Barış Harekatı'ndan önce Aphendrika Çiftliğinde ikamet eden şahıslar da, ailelerinin ne zamandır Kıbrıs'ta olduklarını bilmiyorlardı. Anlatılanlara göre; 1974 harekatı sonrasında Dipkarpaz'dan Zaferburnu'na kadar olan bölge sivil halka kapatılmıştı. Kapanan bölge, Dipkarpaz halkının tarım ve hayvancılığı ağırlıklı olarak yaptığı bölge idi. Bu bölge içinde en verimli topraklara ve bitkilere sahip olan Aphendrika çiftliği de, Dipkarpaz ile Zaferburnu arasında Kuzey sahilinde bulunduğundan, kapanan bölge içerisinde kaldı ve orada yaşayan halk Dipkarpaz'a taşındı. Aphendrika'dan Dipkarpaz'a taşınan aileler, 1974 harekatından sonra Dipkarpaz'dan Güney Kıbrıs'a göçen Rumların evlerine yerleştiklerini, mallarını ve tarlalarını sahiplendiklerini, böylece yeni bir yurt edindiklerini söylediler. Yine Dipkarpaz'da yaşayan bazı Rumlar da, Güney Kıbrıs'a göçen Rumların evlerine yerleşmiş, mallarını ve tarlalarını sahiplenmişlerdir.

3.2. AİLE YAPILARI

Aile yapıları hakkında bilgi edinmeye çalıştığımız Dipkarpalı Rumlara, görüşmelerimiz sırasında kendi aileleri içerisinde erkek ve kadınlara düşen sorumlulukları, evlenmek isteyen gençlerin yerine getirmesi gerekli olan ritüelleri, kendi gençlerinden ve çocuklarından beklentileri vb. gibi sorular yönelttik. Görüştüğümüz Rumların çoğu ileri yaşlarda olduğundan, günümüz ve geçmiş yıllardaki aile yapılarından bahsetme imkanı bulduk. Yapılan görüşmeler ışığında; eskiden evliliklerin genellikle görücü usulü veya aile reisinin kararına bağlı olduğu ve

erkek çocuğun ilk tercih olduğu bilgisine ulaşmamızı sağladılar. Görüşmecilerimizin çoğu, normal zamanlarda tarlalarda yani dışarıda erkeklerin çalıştığını kadınların ise ev işlerini yaptıklarını vurguladılar. Ancak yaşanan yoksulluk dönemlerinde kadınların da tarlalarda çalışarak, aile ekonomisine katkı sağlamaya başladığını dile getirdiler. Dikkatimizi çeken bir husus ise, bugün görüştüğümüz aile reislerinden 60 ve üzeri yaşta olanların neredeyse tamamı iç güveysi olarak eşlerinin evinde yaşadıklarını söylüyorlardı. Aynı şekilde yine yalnız yaşayan ve eşlerini kaybeden Rum bayanlar da, eşlerinin kendi evlerine yerleştiklerini dolaylı yoldan bizlere anlatmışlardır. Erkeklerin, evlilik Dipkarpazlı aileler arasında veya erkek civar köyden olsa da, evlendikten sonra eşlerinin evlerine yerleştikleri bir çok görüşmemiz sırasında söz konusu olmuştur.

Yanulle adındaki görüşmecimiz bu konuyla ilgili; *“Köy meydanındaki kilisede paskalya da panayır olurdu. Eşimle birbirimizi orada gördük beğendik. Daha sonra aileler tanıştı ve isteme oldu. Benimde onayımı alarak beni eşime verdiler. Aile yönetimi ise eskiden erkekler yönetirdi ama şimdi birlikte karar veriyoruz”* ifadelerini kullanıyor ve ardından *“Yazın hep birlikte tütün yapardık”* diyerek, bayanların da tarlalarda çalıştığını vurguluyordu.²⁴³ Burada dikkatimizi çeken diğer bir husus ise Paskalya bayramında yapılan panayırlardır. Daha sonraki konularda göreceğimiz üzere, Paskalya Panayırı, çocukların ve gençlerin Hristiyan geleneklerine uygun bir şekilde yetişmesinde buradaki Rumlar açısından önem arz ediyordu. Yanulle'nin gençlerden beklentisi ise; öncelikle eğitim, iyi bir iş ve sonunda evlilik. Andreas ise ailesinden bahsederken; *“Bazen erkekler bazende kadınların dediği olur”* diyordu.²⁴⁴ 49 yaşındaki Zahariyas ve eşi, evlilik ve aile kurumunun Türklerinki ile benzediğini dile getirdiler. Ailede herkesin rahat hareket ettiğini söyleyen çift, kendi gençlerinden ise Dipkarpaz'dan gitmemelerini istiyorlardı.²⁴⁵ Taso ise kendi evliliği ve ailesinden bahsederken bize şunları anlattı; *“17 yaşında evlendim. Okula giderken tanışmıştık, ailesine haber verdik eğer verirlerse gidip kızı alacağız diye. Sonra gittik konuştuk istedik, yemekli düğün yaptık ve evlendik”* devamında ise gençlerden ve çocuklardan beklentilerini dile getirerek, iş sahibi olmalarını ve ahlaklı olmalarını istediğini dile

²⁴³ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁴ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁵ Zahariyas, 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

getiriyordu.²⁴⁶ Taso'nun 50 yaşındaki eşi de erkek ve kadının aileyi birlikte yönettiğini, kendisinin ve eşinin birbirlerinden izin alarak herşeyi yaptıklarını vurguladı.²⁴⁷ Dimitri'de bu konuda şunları söylüyordu; *‘Kadınlar evde erkekler dışarıda çalışırlar, çocuklarım evli arasına yanıma geliyorlar. Onlardan herhangi bir beklentim yok, ibadetlerini yapmalarını istiyorum.’*²⁴⁸ Gadina ise; *‘Bazı işlerde erkek ve kadın arasında eşitlik olur ama dışarıdaki işleri eşim yapar’* diyordu.²⁴⁹ Yine 76 ve 75 yaşlarındaki çift de bu konu ile ilgili olarak şunları dile getiriyorlardı; *‘Ailemiz sizin ki ile aynı, genel de erkek sözü geçer ama biz birbirimizi dinleriz.’*²⁵⁰ 93 yaşındaki görüşmecimiz de burada yine eşi ile evlenmesinde aracı olan bir Türk'den bahsediyordu; *‘İzmirden Türk bir adam geldi, ikimizin babasını da tanıyordu, benim babama ve eşimin babasına sizin çocuklarınız var neden evlendirmiyorsunuz diye sormuştu, bu sayede onun aracılığı ile evlendik’* diyor ve eşi de onaylıyordu.²⁵¹

Rum görüşmecilerimizin birçoğu geleneksel evlilik ve aile kurumu konusunda bir kaç farklılık dışında Dipkarpazlı Rumların Türkler'den çokda farklı olmadığını dile getirdirler. Bunların başında ise yemekli ve kilise de yapılan düğünler geliyordu. 90 yaşındaki görüşmecimiz de aynı şeyleri söylüyordu; *‘Biz kilisede evlendik aynen sizinki gibi tanışma ve isteme aşamaları gerçekleşti, babam dışarıda annem ev içinde çalışırdı. Ortak kararlar alınır beraber birşeyler yapılırdı’* ifadelerini kullandı.²⁵² 18 yaşındaki Zahariyas ise aile yapısı hakkında; *‘Biraz daha farklılıklar olsa da yine de eskisi gibi sayılır. Hemen hemen sizinkisi gibi’* diyordu. Zahariyas kadın hak ve özgürlükleri konusuna da *‘Rum kadınlar Müslümanlardan daha özgür’* diyerek değiniyordu.²⁵³ Yine benzer bir ifade de Buzuki lakaplı görüşmecimiz tarafından kullanılıyordu; *‘Evlenme konusunda örf ve adetlerimiz sizinkilere benziyor, aynı şekilde isteme oluyor daha sonra düğün.’*²⁵⁴ Buradaki tüm ifadelerden de anlaşılacağı gibi, her yaştan görüşmecilerimiz Dipkarpaz'da Rum ve Türk aile yapılarının birbirine benzer olduğunu vurguluyorlardı.

²⁴⁶ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁷ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁸ Dimitri, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁴⁹ Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵⁰ 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵¹ 93 yaşında bay, 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵² Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵³ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵⁴ Buzuki, kişisel görüşme, Şubat 2016.

Edindiğimiz bilgiler Dipkarpazlı rumların şuan ki aile yapılarının eskisine göre çok daha modern durumda olduğunu söylemeyi mümkün kılıyordu. Çocuklarının düğünlerini de anlatan görüşmecilerimiz; gençlerin birbirleri ile görüşüp anlaştıktan sonra, ailelerin tanıştırıldığını ve kız babasından kızı istemeye gidildiğini anlatıyorlardı. Ardından aileler arasında nişan merasimi yapılıyor ve düğünler ise köy kilisesinde yemekli veya sadece düğün merasimi düzenlenerek aile bağları kuruluyor. Buna ek olarak burada bulunan nüfusa göre azımsanamayacak sayıda evlilik öncesi birlikte yaşama, evlilik dışı çocuk sahibi olma ve kız kaçırma da Dipkarpaz'daki Rum ailelerin bazılarında görülebilir. Günümüz Dipkarpazlı Rum gençleri ise evlendikten sonra erkek babası ile aynı evde veya yakın komşu olarak yaşıyorlar. Çünkü evlendikleri bayanlar genelde Rum tarafında yaşayan ailelerin kızları oluyor. Bayanlar ev işleri, erkekler ise dışarı işleri ile meşgul oluyorlar. Şuan Dipkarpaz'da genç Rum nüfusu az olduğundan genelde erkek ve kızlar Rum tarafından birer eş seçiyorlar. Eğitim için Rum tarafına giden kızlar ise iş sahibi olup evlendikten sonra orada yaşıyorlar.

Ailelere, kendileri hakkında danıştığımız başka bir konu ise, çocukları ve rum gençlerinden beklentilerinin neler olduğu idi. Duyduğumuz cümleler ise Andriko'nun cümlesinin hemen hemen aynısı idi. Andriko; *'gençlerden okumalarını iyi bir iş bulmalarını ve çalışmalarını istiyorum'* diyordu.²⁵⁵ Başka bir örnek cümle ise şöyleydi; *'Çocuklarım kiliseye gitsin isterim. Kiliseye Allah için gidiyoruz.'*²⁵⁶ Yine buna benzer bir ifade de ise 76 ve 75 yaşlarındaki çift; *'Biz isteriz ki (çocuklarımız) ibadetlerini yapsın hırsızlık yapmasın kiliseye gitsinler ve (çocuklarımızdan) burada olmalarını isteriz'* diyorlardı.²⁵⁷ Yine burada bir çok konuya değinen bir görüşmecimiz, gençlerden beklentilerini veya gençlerin ne yapması gerektiği konusunda şu ifadeleri sarfediyor; *'Gençlerin okula gitmesini istiyorum buradaki okul yetersiz, muhakkak üniversite okumalarını istiyorum. Okusalar da burada bir iş alamazlar zaten, çünkü burada yeterinden çok fazla öğretmen var. Bilgisayar mühendisliğini bitiren bir komşum var ama burada ne iş yapabilir ki. Zaten burada Türkler de ya polis oluyor yada belediyeye giriyorlar.'*²⁵⁸ 80 yaşındaki bir diğer

²⁵⁵ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵⁶ Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵⁷ 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁵⁸ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

görüşmecimiz de bu konuda; *‘‘Gençlerin evlenmesini ve burada yaşamalarını istiyoruz. Gençlerden bir şey beklemiyoruz, biz onlara evlenmeleri için maddi yardım yaparız’’* diyordu.²⁵⁹ Görüşmecilerimizin cevaplarından anlaşılacağı üzere burada bulunan aileler veya Rum büyükleri diyebileceğimiz 50 ve üzeri yaşlardaki şahıslar, Rum gençlerinden birçok şey bekliyor olmalarının yanında, bu beklentileri ile zamanla kendileri de çelişiyorlar. Rumların bu çelişkili durumunu kısaca şu önerme ile özetleyebiliriz; *‘‘Gençler en az üniversite okusun ve iş sahibi olsun, ama Rum tarafında değil de burada yaşasınlar, fakat burada gençler için iş imkanı yok, o zaman okumalarına da gerek yok.’’* Vermiş olduğumuz bu örnek, görüşme kayıtlarından ve elimizde oluşan verilerden özetle; Dipkarpazlı Rumların çocuklarının okula ve eğitime devam etmelerini, iş sahibi olmalarını ve evlenmelerini istiyorlar. Örf, adet, din ve geleneklerine bağlı olarak, çocuklarının kiliseye gitmelerini, yeni yıl (Hristuyenna, Noel, 25 Aralık) ve Paskalya bayramına (İsa’nın çarmıha gerildikten sonra 3. günde dirilişi) önem vermelerini istiyorlar. Bu bağlamda yine Yanulle; *‘‘Çocuklarımın hristoyenna (yeni yıl 25 Aralık) ve Dobaska (paskalya) günlerini kutlamasını istiyorum.’’*²⁶⁰ Bir kaç mütevazi görüşmecimiz de, çocuklarının iyi ve ahlaklı birer insan olmasından başka birşey istemediğini şu ifadelerle dile getiriyordu; *‘‘Kalbi temiz doğru dürüst adam olsun önemli olan terbiyeli olmasıdır.’’*²⁶¹ Yine 63 ve 55 yaşlarındaki çift ise şunları söylüyorlardı; *‘‘Gençlerin okumalarını kendilerini yetiştirmelerini istiyoruz ama çocuklar güneğe gidiyor ve o tarafta yalnız kalıyorlar.’’*²⁶² Ailelerin neredeyse kesin bir şekilde istemediği şey ise; gençlerin güneğe gitmesi ve orada yaşayıp Dipkarpaz’ı unutmalarıdır diyebiliriz. Ancak Dipkarpaz’da, eğitimini tamamlamış Rum gençlerine iş imkanı olarak sayabileceğimiz sadece kendi Rum okullarında öğretmenlik yapma imkanı bulunmaktadır. Bu okulda da yeterinden fazla öğretmen olduğundan, eğitim alan gençlerin burada kalması oldukça zorlaşıyor. Güney Kıbrıs’ta yaşayan Dipkarpazlı Rumların çocukları artık sadece bayram, yılbaşı v.b tatillerde ailelerini ziyarete geliyor, ancak yine de tüm aileyi bir arada görmenin oldukça zor olduğu aileler tarafından söyleniyordu. Yine burada Yanulle; *‘‘Çocuklarımın hepsinin aynı anda geldiği bir gün yok, ama yazın tatile gelip*

²⁵⁹ 80 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁰ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶¹ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶² 63 yaşında bay, 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

iyor içiyorlar'' diyordu.²⁶³ Bu konuda, bizim için görüşleri önemli olan genç Zahariyas ise; *'Aileler modern herkes keyfine göre yaşıyor. Öncelikle ailem benden okumamı istiyor ve dinime bağlı olmamı, Rum kalmamı değişmememi ve Türkler ile fazla görüşmememi istiyorlar''* cümlesi ile, aslında Rum aileler hakkında bir çok şeyi özetliyordu.²⁶⁴

Burada değinmek istediğimiz bir diğer husus da, Dipkarpaz'da Türk ve Rumlar arasında evlilik olup olmadığı hususudur. Görüşme imkanı sağladığımız Rumlar gençlerin evlenmesini istiyorlar, ancak burada nüfusları az olduğundan Dipkarpazlı iki Rumun evlenmesi de bihayli güçleşiyor. Bü yüzdendir ki tüm görüşmecilerimiz bu konuya umutsuzca yaklaşıyorlar. Görüşmecilerimizden Andiriko ve Alexandra gençleri evlenmeleri hususunu şu kısa ve öz cümle ile değerlendiriyor ve gülüyorlardı; *'Burada kız yokki nasıl olacak.'*²⁶⁵ Diğer bir görüşmecimiz de bu konuya genel şikayetlerini anlatırken değinerek *'Benim çocuğum Türk bir kızla evlenebilirsin''* diyor ve mevcut ortamda böyle bir evliliğin yapılmasının imkansız olduğunu vurguluyordu.²⁶⁶

Görüşmecilerimiz geçmiş yıllardan bahsederken her ne kadar iyilik ve hoşgörü dolu bir Kıbrıs anlatsalar da, bir Türk ve Rumun evlendiğinden hiç bahsetmemişlerdi. Bu bağlamda, bizim de hatırladığımız yakın geçmişten bugüne, Dipkarpaz köyünde zaman zaman gençler birbirlerine gönül verseler de evlilik aşamasına geçilemiyordu. Ancak 2009 yılında bir Türk genci bir Rum kızı kaçırmış ve dönemin Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat kendilerine nikah şahidi olma sözü vermişti.²⁶⁷

3.3. SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATLARI

Dipkarpazlı Rumların vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, Dipkarpaz'da ailelerin veya gençlerin bayramlar ve yılbaşı dışında sosyal ve kültürel bir etkinlik yaptıkları söylenemez. Ailelerin Rum tarafında yaşayan çocukları ve torunları da

²⁶³ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁴ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁵ Andiriko, Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁶ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁷ Hürriyet Gazetesi, 07 Haziran 2009.

genellikle bayram ve yılbaşlarında Dipkarpaz'a geliyor ve kendi geleneklerini ailece bu zamanlarda yaşatıyorlar. Dipkarpaz'daki tüm Rumlar birbirini tanır, kollar ve gözetir. Kendi aralarında komşuluk ilişkileri de genel olarak iyi durumda olan Dipkarpazlı Rumların bir çoğu, sosyal ve kültürel faaliyetler açısından 1974 öncesi yaşantılarının özlemi içerisinde.

Görüşmecilerimizden bu konuyla ilgili de bilgi almaya çalıştık. 47 yaşındaki bayan görüşmecimiz; *'Bazen hafta içi bazen hafta sonu yer içeriz, paskalya ve yılbaşı gibi günlerde toplanmaya çalışırız ve gençlerin kültürlerine sahip çıkmalarını isteriz'* diyordu.²⁶⁸ Diğer bir görüşmecimiz Taso ise; *'bayram ve pazar günleri bir araya toplanmaya uğraşırız. Genellikle uzaklık dolayısı ile hepimiz bir araya toplanamıyoruz.'*²⁶⁹ Bir başka görüşmecimiz de, burada hiç bir sosyal aktivite yapılmadığını vurgulamıştı.²⁷⁰ Andreas ise; *'Paskalya ve yıl başında herkes toplanır, torunlar, çocuklar ve akrabalarda geliyor birlikte bir kuzu yiyoruz'* diyerek bu konuda halinden memnun olduğunu bizlere aktarıyordu.²⁷¹ Bu konuda en açık bilgiyi 39 yaşında 4 çocuk annesi olan bir bayan vermişti. Bize Dipkarpazlı rumların sosyal ve kültürel hayatlarını kısaca anlatsa da, bir anne olarak çocukları için endişeli olduğu da aşikardı. *'Burada fazla bir şey yapamıyoruz, eskiden paskalya panayırı yapılıyordu, artık çocuklarımızın bir şeyler görmesi için güneğe götürüyoruz'* diyordu.²⁷² Alexandra ise Dipkarpaz halkının 1974 öncesi sosyal durumunu şöyle anlatıyordu; *'Bütün insanlar toplanır kiliseye giderdi. Herhangi bir ayırım yoktu turist az geliyordu ama çok güzel anlaşıyorduk. İnsanlar arasında yardımlaşma çok iyi idi. Kapılarımız hep açıktı hırsızlık, kavga ve dövüş hiç olmazdı. Şimdi dünyanın her yerinde insnalar daha tehlikeli ve ortam karışık'* diyordu.²⁷³ Önemli gün ve gecelerde bir araya toplanamayan aileler olduğu gibi, bu önemli günlerde birliği sağlayan ailelerde vardı. Öyle sanıyoruz ki burada gerçekten yalnız kalanlar, güneğe giden çocukları ile bağları iyice zayıflamış olsada burayı terketmek istemeyen ailelerdi.

²⁶⁸ 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁶⁹ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷⁰ Dimitri, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷¹ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷² 39 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷³ Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

Görüşmecilerimizin anlattıklarına göre; 1974 yılından önce, Dipkarpaz'da çocukları ve gençleri dini ve milli anlamda yetiştirecek panayırlar (Meryem Ana Panayırı), ve paskalya bayramı etkinlikleri düzenleniyordu. Çocukları küçük olan ebeveynler ve torunlarının kendi adet ve geleneklerine göre yetişmesini isteyen aile büyüklerinin bu hususta eski günlerin özlemini yaşadıkları açıkça hissediliyordu. Dipkarpaz'da görüştüğümüz Rumların hemen hepsi, gençleri ve çocukları yetiştirecek faaliyet olmasını istiyor ancak, bir kaç kişi de bu açıdan kendi halkını sadece istemek, ancak bunun dışında hiç bir girişim yapmamakla suçluyor. Ebeveynler ve aile büyükleri çocuklarını, burada kendi kültür ve geleneklerini yansıtan herhangi bir etkinlik olmadığından, çocuklarının kendi kültürünü yakından tanınması için Rum tarafına götürdüklerini söylüyorlar.

Yine, müslüman olan lise mezunu 18 yaşındaki Rum arkadaşımızın sözleri, bu konuda bizleri yine aydınlatıyor, ve diğer görüşmecilerimizin konuyla ilgili çekinceli davranmalarının sebebini ortaya koyuyordu; *“Sizde olduğu gibi bizde biraraya gelip oturup muhabbet ediyoruz. Herhangi bir bayram olması gerekmiyor. Cumhuriyet bayramı kutlamasını ve EOKA'nın İngilizleri adadan kovmasının yıldönümü kutlamalarını açıktan yapamıyorlar. Onun dışında herhangi bir problem yok”* diyordu genç Zahariyas.²⁷⁴ Zahariyas'ın anlattıklarından hareketle, Dipkarpaz'ın rumlarının milli bayramlarında ve EOKA'nın İngilizleri adadan kovmasının yıl dönümünde, açıkça kutlamalar yapılamadığı anlaşılıyordu. Kutlamaların sadece burada bulunan Rum okulunun içerisinde öğrenciler ve öğretmenler tarafından yapıldığı da Zahariyas tarafından doğrulanıyordu. Yukarıda verdiğimiz cümle Zahariyas'ın kendi cümlesi olup, bu cümleden hareketle Zahariyas'ın ifadelerinden kendisini müslüman toplumu içerisinde gördüğü ve bazı konularda kendisini Rumlardan ayırdığı da anlaşılmaktadır.

Yine burada üzerinde durduğumuz önemli bir husus, Rumların kendi düğün, bayram ve cenaze gibi toplum olarak birlikte gerçekleştirdikleri merasimlerdi. Bu konuyla ilgili, düğün, bayram, cenaze v.b sosyal etkinliklerde de hiçbir sıkıntı yaşamadıkları konusunda Dipkarpazlı Rumlar hemfikirdi. Ancak bazı problemler yaşadıklarını 63 yaşındaki görüşmecimiz dile getiriyordu; *“Sosyal hayatta problem yaşamıyoruz. Biz ayırım yapmadan çağırıldığımız tüm düğünlere gidiyoruz yeter ki*

²⁷⁴ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

insan olsun. Cenazelerde de sıkıntı yaşamıyoruz ama mezarlıktaki haçları kırıyorlar sadece bundan şikayetçiyiz. Mezara götürdüğümüz çiçekleri bile çalıyorlar'' diyor ve şikayetlerini bize yapıyordu.²⁷⁵

3.4. GEÇİM KAYNAKLARI

Dipkarpazlı rum aileler, 1974'den önce tarım, ticaret, hayvancılık, balıkçılık gibi geneli kırsal bölgelerde görülebilir olan geçim kaynakları ile geçim sağlıyorlardı. 1974 öncesinde tarım yapan köylüler arpa, buğday, yulaf, bunun yanında susam, tütün ve pamuk yetiştiriyorlardı. Tabiki zeytin ve harnup (keçi boynuzu) her ailenin sahip olduğu ve yetiştirdiği ürünlerdi. Hayvancılık alanında ise keçi, koyun, ve inek önemli geçim kaynaklarıydı. Bir önemli geçim kaynağı da balıkçılıktı. Azda olsa o zamanlar şöförlük ve 1974'e kadar öğretmenlik yaparak geçinen bulunmaktadır. Görüşmecilerimiz bize geçim kaynaklarından bahsederken, dönemin zorluk ve sıkıntılara değinenler, o dönemin yaşam standartlarını da anlamamıza yardımcı olmuşlardır. Yanulle kendi ailesi ve kendisi hakkında *'yazın tütün yapıyorduk hep birlikte, babam çiftçiydi, ben de 1974'ten önce öğretmendim, şimdi emekli maaşı alıyorum''* diyordu.²⁷⁶ Yanulle'nin eşi de *'inşaat ustasıyım ama 41 senedir iş alamadım''* ifadesiyle değiniyordu bu konuya.²⁷⁷ Zahariyas ise; *'babam çalışıyordu şöfördü, otobüs ve dozer sürerdi, daha sonra bende şöför oldum''*²⁷⁸ dedikten sonra, eşi ise; *'74 den beri ne erkekler nede kadınlar çalışır normalde erkekler tarlalarda çalışıyordu''* diyerek cevap verdi.²⁷⁹ Diğer bir görüşmecimiz Taso ise; *'babam çobandı bende o zamanlar öğrenciydim, harup zeytin tütün, az da olsa susam yapardık. Öyle geçirdik''* diyordu.²⁸⁰ Eşi ise *'bayanlar ev işi yapar erkekler de dışarıdaki işler ile meşgul olurlar''* diyordu birkez daha.²⁸¹ Andriko ise; *'Ekin Tütün ve çobanlık yaparak geçinirdik, şimdi de ekip biçerek geçiniyoruz. Aile gelirimiz de fazla değil normal. Kazandıklarımız*

²⁷⁵ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷⁶ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷⁷ 81 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷⁸ Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁷⁹ 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁰ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸¹ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

hayvanlarımızın yiyeceğini anca karşılıyor, fazla kârımız olmuyor” diyordu.²⁸² Eşi ise; “bayanlar ev içerisinde yemek, çamaşır ve çocuklarla ilgilenirler. Erkeklerde çiftçi çoban ve benzeri dışarı işleri ile ilgilenirler. Aynı sizde olduğu gibi” diyerek yineliyordu.²⁸³ Yakın komşum Andriko ve Alexandra ise bu konuda şu ifadeleri kullandılar, Alexandra; “Babam 1927 de Dipkarpazda öğretmendi. Risokarpasia kilisesinde (Dipkarpaz Köy Merkezinde Bulunan Kilise) bir sınıfta öğretmenlik yaptı. Burada genel olarak herkez eker, biçer bu işlerle uğraşırlardı. Dipkarpaz çok kalabalıktı sanırım 7000 nüfus vardı”²⁸⁴ diyor ve ardından Andriko’da “herkes eşittir fikirler eşit herkes her işi yapar” diyerek cevap veriyordu bizlere.²⁸⁵ Gerçekten de Andriko’nun dediği doğrudu, eşiyle birlikte her sene zeytin toplar, bahçe ile meşgul olur ve az da olsa hayvan bakarlardı. Evine gittiğimizde de eşiyle birlikte bahçeden çıkıp bizi öyle misafir etmişlerdi. Daha sonra ziyaret ettiğimiz bayan Yorgulla ise; “Ailem çiftçi idi, ekme biçme işleri ile uğraşırdım, inek ve keçilerimiz vardı bunun yanında zeytin ve harnuplarımız da vardı” demişti.²⁸⁶ Banayis adındaki görüşmecimiz ise şu ifadeleri kullandı; “Tarlalarımız vardı tütün pamuk ve ekin ekiyorduk burada bulunan herkez tütün ve pamuk ekerdi.”²⁸⁷ 1974 Rum gazisi olan Banayis bugün de halen keçi çobanlığı yapıyor ve yalnız yaşıyordu. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere 1974 yılından önce Dipkarpaz köyünde pamuk yetiştiriliyordu. Pamuk yetiştiriciliği hakkında daha sonra birçok görüşmecimizden fikir almaya çalıştık ve o dönemde Dipkarpaz’da ürünün yoğun bir şekilde yetiştirildiğine kanaat getirdik. Diğer bir görüşmecimiz ise o dönemi şöyle ifade ediyordu; “Ekonomi zayıftı, açtık, ekme yoktu, para için çalışıyorduk. Tütün, arpa, buğday ve un yapıyorduk, traktörümüzde vardı. Şuan ise sıkıntım yok, bakıcım var ve Rum tarafından erzak geliyor, arkadaşlarımda erzağı evime getiriyor” diyerek, o günleri adeta tekrar yaşıyordu.²⁸⁸ 90 yaşındaki görüşmecimiz Balattu ise; “Ailem tarım ve hayvancılık yapıyordu, zeytin ve harnuplarımızda vardı. Ben ilkokulu burada bitirdim beden eğitimi öğretmenliği okudum ancak görev almadım” ifadelerini kullandı.²⁸⁹ Diğer bir görüşmecimiz ise

²⁸² Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸³ 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁴ Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁵ Andriko, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁶ Yorgulla, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁷ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁸ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁸⁹ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

şöyle devam ediyordu; *‘‘Tekstil fabrikasından ustabaşı olarak çalışıyordum. Annemin vefatından sonra burada kendi bahçeme bakmaya karar verdim. Annem ve babam tütün, zeytin, harnup ve tarla ekerlerdi. Babam normalde çiftçi idi ama kilisede iş olduğunda orada da çalışıyordu.’’*²⁹⁰ Yine bu konuda da, islam olan Zahariyas şu ifadeleri kullanıyordu; *‘‘Dedem çoban ve nenemde tütün yapıyordu. Babam otobüs şoförü , ben Rum devletinden 370 Euro aylık alıyorum. Rum devleti burada bulunan herkese burada olduğu için kişi başına 370 Euro maaş veriyor.’’*²⁹¹ Yine sıradaki görüşmecilerimiz de; *‘‘Tarım Hayvancılık yapıyor, bunun yanında tütün yetiştiriciliği yapıyorduk. Savaş zamanına kadar tütün yaptık’’* diyerek anlattılar o dönemi.²⁹² Buzuki lakaplı görüşmcimiz de *‘‘asıl mesleğim balıkçılık, şimdi serbest çalışıyorum. Kendimce bir şeyler icat etmeyi seviyorum’’* diyor, ve evinin önünde taşınabilir bir restoran yapmaya çalıştığını bize gösteriyordu.²⁹³ 93 ve 91 yaşlarındaki görüşmecilerimiz de bu konuda şu ifadeleri kullanıyorlardı; *‘‘Her hafta yiyeceğimiz geliyor. Aylık maaşımız da geliyor. Allah a şükür kimse açlıktan ölmez.’’*²⁹⁴ Diğer bir görüşmecimiz de Buzuki gibi balıkçı olduğunu söylüyordu; *‘‘Babam balıkçıydı, şimdi ben hem çoban hem balıkçıyım.’’*²⁹⁵ Burada şunu söylemek doğru olacaktır; Dipkarpaz’da günümüzde de herkes hayatında bir kaç gün de olsa balık tutar, bir döneminde hayvancılık ve çiftçilikle uğraşır. Balıkçılığı meslek edinmek ise gerçekten cesaret isteyen bir durumdur. Özellikle son zamanlarda balık açısından verimi düşen denizler, insanları yukarıdaki gibi iki veya üç iş yapmaya yöneltmiştir. Balıkçılık gibi, hayvancılık yapan insanlar da son zamanlarda çeşitli işlere yönelmişlerdir. Bu gibi kimseler genelde mevsimlik işler yapmaya çalışıyor, buna örnek olarak yaz aylarında karpuz yetiştirip satıyorlar. Yine burda başka bir görüşmecimizin ifadeleri de şöyle idi; *‘‘Babam burada taksicilik, daha sonra balıkçılık ve çiftçilik de yaptı.’’*²⁹⁶ Yine buna ilaveten diğer bir görüşmecimiz de, verdiği cevap ile sanki hayatında hiç bir değişiklik olmadığını vurguluyordu; *‘‘Ailemde aynı işi yapıyordu. Ekin ekiyor , hayvancılık yapıyor ve zeytin, harnup topluyordu.’’*²⁹⁷ 74 yaşındaki bayan

²⁹⁰ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹¹ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹² 63 yaşında bay, 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹³ Buzuki, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹⁴ 93 yaşında bay, 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹⁵ Yusufi, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹⁶ 45 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹⁷ 76 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

görüşmecimiz de tam olarak şöyle diyordu; *'Eskiden Kaleburnu köyünden Türkler ile ortak keçi bakardık. Şimdi devlet tarafından bize yiyecek geliyor, devlet bize bakıyor.'*²⁹⁸

Yukarıda verdiğimiz görüşme kayıtlarından anlaşılacağı üzere, Bugün Dipkarpazlı Rumlar, Dipkarpaz'da yaşadıklarından dolayı, yeni doğmuş bebekler de dahil her bir birey, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden 370 Euro aylık ücret alıyorlar. Ancak Dipkarpazlı Rumların çoğu Rum Yönetimi'nden aldıkları aylık maaşlardan bahsetmemişlerdir. Örnek olarak Taso adındaki görüşmecimizin ifadesi bunu daha açık bir şekilde anlamamızı sağlayacaktır; *'Aylık gelirimiz hayvancılık yaptığımız için sürekli değişiyor.'*²⁹⁹ Bunun yanında 1974 öncesinde devlet memurluğu yapıp emekli olanlarda emekli maaşı alıyorlar. Rumların geneli bugün de yine tarım, hayvancılık ve balıkçılığa devam ediyor ancak eskiden olduğu gibi susam, tütün ve pamuk yetiştirmiyorlar. Daha çok hayvancılık yapanlar açısından kullanışlı olan arpa ve yulaf gibi tahıllar ekilip, hayvanların kışlık yiyeceğini karşılamak için veya ticari olarak kullanılıyor. Buna ek olarak bugünkü Dipkarpaz Rum Ortaokulu'nda yirminin üzerinde kişi öğretmenlik yapmaktadır. Ancak bu kişilerin çoğu Dipkarpaz'ın yerlisi değil de, Dipkarpazlı bir eşe sahip olan kimselerdir. Tek bir Rum aile de Dipkarpaz'da araç tamiri ve makinistlik yapıyorken, bir kaç kişi de kilise temizliği ve bakımından gelir elde ediyorlar.

Burada da görüleceği gibi görüşmecilerimiz, günümüz Dipkarpaz'ında geçim sağlamak için sadece kendi yaptıkları işleri bizlere aktarmayı tercih etmişlerdir. Bunun yanında çok az sayıda kişi Rum Yönetimi'nden, burada yaşamını sürdürdüğü için maaş aldığını ve Unicef aracılığı ile her hafta buradaki Rumlara dağıtılan erzak vb. yardımlardan söz etmişlerdir. Ayrıca Dipkarpazlı Rumlara yine Unicef aracılığıyla tüp, benzin ve mazot gibi günlük yakıt ihtiyaçlarını karşılamaları için bu alanda da yardımlar yapıldığı Dipkarpaz halkı tarafından bilinmektedir.

²⁹⁸ 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

²⁹⁹ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

3.5. 1960 KIBRIS CUMHURİYETİNE BAKIŞLARI

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ni sorduğumuz Dipkarpazlı Rumlar, devletlerine ve dönemin devlet başkanı Makarios'a genellikle olumlu ve iyimser bakıyorlar. Ekonomik açıdan sıkıntılı zamanların yaşanmış olduğu tarihleri de 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dayandırıyorlar. Ancak yinede devletin iyi işler yaptığını söylüyorlar. 79 yaşındaki bayan görüşmecimiz bu konudaki ifadesi tam olarak şöyle; *'1960 tan sonra yollar, su ve elektrik gibi, herşeyi İngilizler gittikten sonra yaptık. Daha önceden vergi alınıyordu ama yatırım yapılmıyordu. 1960 sonrası yapıldı.'*³⁰⁰ Diğer bir görüşmecimiz Andriko ise 1960 Cumhuriyeti ile ilgili şu ifadeleri kullandı; *'Ben 3 -4 yaşında idim o zamanlar Amerikan ve İngiliz elini buraya soktu şimdi biz burada boynuz tokuşturuyoruz'*³⁰¹ diyerek 1960 Cumhuriyeti'nin kötüye gitme sebeplerine dem vuruyordu. 1960 Cumhuriyeti'nin yaşam koşulları hakkında bizi çeşitli açılardan aydınlatan Alexandra ve Andriko çifti, dönemin özelliklerinden şu şekilde bahsetti; *'Ayrımcılık yoktu, ilişkilerimiz çok iyi ve güzeldi. Kaleburnu'nda Türkler vardı. Hastanelere istedikleri gibi rahat gidebiliyorlardı. Şimdi de iyi sayılır ama eskisi kadar iyi değil. Yeşilköy, Ziyamet ve Mehmetçik köylerinde Türk-Rum karışık, Büyükkonuk'ta ise ayrı yaşıyorlardı ama iyi geçiniyorlardı. İsteyen istediği yere gidiyor alış veriş yapabiliyordu. Buralarda okullar da Türk-Rum karışıktı.'*³⁰² Diğer bir görüşmecimiz de; *'Aynı sistem, sizin ki şuanda nasılsa bizimki de öyle idi. Lefkoşaya gidip geldiğimiz bir tane otobüs vardı'* diyerek, Dipkarpaz'dan Lefkoşa'ya giden bir otobüs olduğunu ve o dönem ile bu dönem arasında fazla bir fark göremediğini söylüyordu.³⁰³ Çünkü bu görüşmecimizin hayatında herhangi bir değişiklik yoktu. 1974'ten önce de çobanlık yapan bu görüşmecimiz, günümüzde de bu mesleğini devam ettiriyor ve bugün halen 1969 yılında evlendikten sonra yerleştiği eşinin evinde oturuyordu.³⁰⁴ Yine 18 yaşındaki Zahariyas 1960 ile ilgili büyüklerinden duyduklarını aktarıyordu; *'Burada hep iyi şeyler duyuyoruz Makarios u eleştiren yok ama Grivas ile ilgili bolca eleştiri duymak mümkün.'*³⁰⁵ Bu bağlamda, bazı

³⁰⁰ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰¹ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰² Andriko, Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰³ 76 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰⁴ 76 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰⁵ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

görüşmecilerimizin de konuşmalarından Grivas eleştirilerini biz de duyuyorduk. Yine buna ek olarak diğer bir görüşmecimiz de bu konuda kendi adına iyilikten yana bir görüş beyan ediyordu; *‘ben kötülükten yana değilim, 11-12 yaşında kendimi bildim, bu o zamandan beri öyle. Kavga ve dövüşü hiçbir zaman istemedim, komşumuz değildiler ama kaleburnu köyündekiler ile kardeş gibiydik.’*³⁰⁶ Yine bu dönemle ilgili bilgilerine başvurduğumuz 93 yaşındaki erkek ve 91 yaşındaki bayan çift, konuyla ilgili konuşurken; *‘biz de iyiydik devlette iyiydi. Bizi bu hale getirenler deli adamlardı. Halen daha Kaleburnu’nda arkadaşlarımız var. Çocuklar rum tarafından geldiğinde hepsi gelir ve birlikte güzel vakit geçiririz’’* diyorlardı.³⁰⁷ Bu iki görüşmecimiz, daha öncede bu konuya değinen görüşmecilerimiz gibi o dönemde halk arasında herhangi bir problem olmadığını altını bir kere daha çiziyordu. Yine Buzuki lakaplı görüşmecimiz de; *‘1960 cumhuriyeti zamanında okul ve doktor verdiler. Kıbrıs’ın başka bir yerinde buradaki okul gibi okul yoktu. Burada 3 tane okul vardı, şimdiki Türk İlkokulu o zaman Rum Lisesi idi. Savaştan önce kaleburnu’ndaki Türkler ile annemin ve babamın arası da çok iyiydi, sürekli yardımlaşıyorduk’’* ifadelerini kullanarak, Dipkarpazlı Rumların tarihinde Rum-Türk ilişkilerine bir kez daha ışık tutmuştu ve başta adı geçen Yanulle gibi 1960 Cumhuriyeti Kıbrıs’ında burada yapılan yatırımlarada dikkat çekiyordu.³⁰⁸

İngilizlerin gidişinden sonra vergilerin kaybolmadığını ve 1960 sonrası Kıbrıs’ında yatırım olarak halka geri dönmeye başladığını söyleyen Rumlar, elektrik, yol ve su hizmetlerinin o zamanlarda yapıldığını söylediler. 1960 Cumhuriyeti zamanında Dipkarpaz’a okul ve doktor verildiğini de bizlere aktaran Rumlar, burada benim de mezunu olduğum, bugünkü Dipkarpaz İlkokulu’nun o dönemde Kıbrıs adasında eşi ve benzeri olmadığını, ve bu okulun 1960 sonrası yapılıp Dipkarpaz Rum Lisesi olarak faaliyet gösterdiğini söylediler.

Açık sözlülükle yukarıda yazdıklarımızı söyleyenler kadar, devleti hakkında soru sorulmasını istemedğini söyleyenler de oldu. Banayis adındaki görüşmecimiz yukarıda da ifade ettiğimiz gibi 1974 Rum gazisiydi. Bu konuda da çok sert bir şekilde şu ifadeleri kullandı; *‘1960 Cumhuriyeti iyiydi ama ben bu konuda konuşmak*

³⁰⁶ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰⁷ 93 yaşında bay, 91, yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁰⁸ Buzuki, kişisel görüşme, Şubat 2016.

istemiyorum, bana ailem ve işim hakkında sorduğunuz sorulara cevap verdim, ama devletim ve siyaset hakkında konuşmak istemiyorum.'³⁰⁹

Bu konu ile ilgili sorduğumuz sorulara verilen farklı cevapları burada vermeye çalıştık. Genel olarak Dipkarpazlı Rumlar burada ‘‘1960 Cumhuriyeti Devleti iyiydi, iyi gidiyordu’’ şeklinde ifadeler kullandılar. Aynı zamanda yine Banayis adındaki görüşmecimiz gibi bu konudaki sorularımıza cevap vermek istemeyenler de cevap vermediler. Yine Dipkarpazlı Rumların bazıları da; dönemin devlet başkanı Makarios ve yönetiminden oldukça memnun olduklarını dile getirirken, dönemde yaşananlar ve Türk-Rum ilişkilerinin bozulup, kaosun başlama sebebinin Rumlar olduğunu söylüyorlardı. Bazı Dipkarpazlı Rumlar da Grivas’ı adada halkların arasını bozan kişi olarak nitelendirdiler.

3.6. KIBRISLI TÜRKLER İLE İLİŞKİLERİ

Bu bölümde öncelikle Rumlara 1974 öncesinde Türkler ile ilişkilerinin nasıl olduğunu sorduk. Daha sonra da Türkiyeli Türk ve Kıbrıslı Türk arasında, onlar açısından herhangi bir fark olup olmadığını da sorduk. Çünkü; Kuzey Kıbrıs’ta herkesçe bilinen ve uzun süredir devam eden Kıbrıslı Türk-Türkiyeli Türk ayrımı son zamanlarda da sık sık gündemde yer tutarken, özellikle mahkemelerde ve devlet kadrolarında baş gösteren bu ayrımcılığa karşı birden fazla sivil toplum örgütü kurulmuş ve partileşme yoluna gidenler de olmuştu. Kurulan bu örgütlerin dayandığı başlıca temel eleştirileri ise; KKTC Meclisine girebilen siyasi partilerden bugüne kadar, aynı anda en fazla üç Türkiye kökenli millet vekili seçilmiş olmasıydı. Bu sayı hem nüfusa oranla, hem de 50 millet vekili olan bir meclis için, Türkiye kökenli vatandaşlar tarafından azımsanan bir sayıdır.

1974 öncesinde Dipkarpazlı Rum-Türk ilişkileri ile ilgili olarak, anlatılanlar göz önünde bulundurulduğunda, Rum-Türk ilişkilerinin oldukça iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuyla ilgili sorularımızı yönelttiğimiz her bir birey, Dipkarpaz’da 1974’ten önce Türk olmadığını vurguluyordu. Ancak, bugün

³⁰⁹ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

Dipkarpaz Belediyesi'ne bağılı olan Kaleburnu köyündeki Türkler ile 1974 öncesinden bugüne kadar halen iyi geçindiklerini dile getirdiler. 49 yaşındaki Zahariyas ve 47 yaşındaki eşi bu konuda; *“Diğer köylerdeki türkler ile iyi geçiniyorduk ancak burada Türk yoktu”* dedikten sonra Kıbrıslı ve Türkiyeli Türk ayrımı hakkında ise *“İyileri de var kötülerini de var bence aralarında fark yok”* ifadelerini kullandılar.³¹⁰ Yanulle ise; *“Kıbrıslı Türkler çok daha önceden burada, yakın köylerdeydiler. 1975'te gelenler bu tür soruları sevmiyorum ama, bazılarının Türkiyeli olmasına rağmen kimliğinde Kıbrıslı yazıyor”* diyordu.³¹¹ Yine bu konuyla ilgili, Taso ve eşi ise şunları söylüyordu; *“O zamanlar Kaleburnunda yaşayan Türkler ile kardeş gibi anlaşıyorduk. Şimdi de Türkiye den gelen insanlardan daha memnunuz, hatta bazılarında Rumlardan bile daha memnunuz. Çünkü bize çok faydası olan insanlar oldu.”*³¹² Andreas'ın 55 yaşındaki eşi ise; *“Kaleburnunda ki Türklerle iyi geçiniyorduk. Türkiye'den gelen de aynı Kıbrıslı Türkte aynı, iyi olan her zaman iyidir.”* sözleriyle cevaplıyordu sorularımızı.³¹³ Dimitri ise; *“Bir fark yok hepsi aynı kişiler.”* diyordu kısaca.³¹⁴ Andriko ve Alexandra her konuda uzun uzadıya bizi bilgilendiriyordu. Andriko 1974 öncesinde Türkler ile ilişkilerini şöyle anlatıyordu; *“Kaleburnundaki Kıbrıslı Türkler ile çok iyi anlaşıyorduk, hatta onlardan deve emanaet almıştık. Kaleburnunlar bizi severler bu yüzden Rumcaı çok iyi konuşurlar. Zamanında Büyükkonuklu Türk bir kimseye yardımcı olmuştum, hiç birşeyi yoktu ekmek parası vermişim, sonra durumu düzelince çocuğunu Türkiye'de okutmuştu. Yardımcı olduğumdan dolayı yıllar sonra gelip beni ziyaret etti.”*³¹⁵ Alexandra ise eşi Andriko'dan sonra Türkiyeli-Kıbrıslı ayrımına bir cümle ile değiniyor ve; *“Her toplamun iyiside kötüsude vardır.”* diyordu.³¹⁶ Yorgulla ise birçok Dipkarpazlı Rum gibi 1974 öncesinde Türk insanıyla hiç karşılaşmamıştı. *“Ben küçükken annemin yeşil köyde arkadaşları vardı. Annem bana Türk komşularım çok iyi idi derdi, onları çok severdi”* diyor, devamda ise eşi; *“Eskide Kıbrıslı Türk görmemişim, şimdikilere iyi de diyemem kötü de”* diyerek cevaplıyordu sorumuzu.³¹⁷ Diğer bir bayan görüşmecimiz de yine; *“Savaştan önce bir*

³¹⁰ Zahariyas, 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹¹ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹² Taso, 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹³ 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹⁴ Dimitri, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹⁵ Andriko, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹⁶ Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹⁷ Yorgulla, kişisel görüşme, Şubat 2016.

dönem Taşlıca köyünde oturuyordum orada Türkler ile kardeş gibi yaşıyorduk'' diyor, devamında eşi ile birlikte Kıbrıslı ve Türkiyeli Türk ayrımına cevaben; *''Bizce bir fark yok hepsi aynı''* diyorlardı.³¹⁸ 1974 gazisi olan Banayis'in ifadesi ise diğerlerine nazaran biraz daha ilgi çekiciydi. Banayis; *''Burada Türk yoktu ama Kaleburnundakiler ile iyi geçiniyorduk bize bir sıkıntı vermediler''* diyordu keskin bir tavırla. Devamındaki sorumuza da *''Ben bu konuya karışmam''* diyordu.³¹⁹ Balattu adındaki bayan görüşmecimiz de 90 yaşına rağmen 1974 öncesinde Türklerle hiç karşılaşmamıştı. Ve şöyle diyordu; *''Dipkarpaz da Türk yoktu, benim tanışma imkanında yoktu.''*³²⁰ Diğer bir görüşmecimiz 87 yaşındaki bayan ise çocukluğunda sipahi köyünde oturuyordu ve şöyle diyordu; *''Sipahi de hiç Türk yoktu, ben evlenip buraya geldikten sonra hiç Türk görmedim. Ama savaştan çok sonra kocam öldüğünde Türkiye'den gelen komşum bana çok iyilik yaptı her zaman yardımcı ve destek oldu. Rumlar sahip çıkmadı bir tek o sahip çıktı''* diyor ve komşusuna methiyeler düzüyordu.³²¹ 50 ve 48 yaşlarındaki iki bayan da 1960-1974 arası dönemden şu ifadelerle söz ediyorlardı; *''Küçüktük okula gidip geliyorduk Kaleburnu köyünden arkadaşlarımız vardı. Babamın arkadaşı Mustafa da bize karşı çok iyi idi.''*³²² 91 yaşındaki bayan ise; *''O zamanlar komşuyduk arkadaşlık, çok iyi geçinirdik. Benim nenem çok zengindi, Kaleburnu Türkleri çağırıp işlerini onlara yaptırırdı.''*³²³ Diğer bir Dipkarpazlı Rum ise; *''Eskiden Türklerle iyi geçinirdik, alışveriş ve yardımlaşma oluyordu''* diyordu.³²⁴ 74 yaşındaki bayan bir görüşmecimiz de; *''Eskiden Kaleburnu köyünden Türkler ile ortak keçi bakardık''* diyor ve bir kez daha Rum-Türk ilişkilerinin güzelliklerini birkez daha vurguluyordu.³²⁵

Yukarıda, 1974 önce Rum-Türk ilişkileri ve Kıbrıslı-Türkiyeli Türk farkını Dipkarpazlı Rumlarla yaptığımız görüşmelerden elde ettiğimiz farklı tüm cevapları vermeye çalıştık. Elde edilen bilgiler doğrultusunda; Dipkarpazlı Rumlar ve yakın köylerde yaşayan Türklerle alış-veriş yapıyor, tarım ve hayvancılık yapanlar da yardımlaşıyordu. Rumların anlattıklarına göre o dönemde Türkler gayet rahat bir

³¹⁸ 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³¹⁹ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²⁰ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²¹ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²² 50 yaşında bayan, 48 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²³ 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²⁴ 51 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²⁵ 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

şekilde rumlar ile yaşıyor, hastaneleri ve sosyal alanları kullanabiliyorlardı. Birbirlerinden emanet mal alıp veriyor, ekim ve hasat zamanı tarım aletlerini ortaklaşa kullanıyor ve birlikte çobanlık yapıyorlardı. Çocukları da Türk çocukları ile birlikte oyunlar oynuyordu. Türk-Rum karışık yaşanan köylerde dahi halk arasında herhangi bir problem yaşanmıyordu. Bugün halen Kalaburnu köyünde arkadaşları olanların, Rum tarafından çocukları Dipkarpaz'a geldiğinde Kalaburnu köyündeki arkadaşları da ziyaretlerine geliyor ve birlikte güzel vakit geçirdiklerini söylüyorlar.

3.7. 1974 HAREKÂTI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Dipkarpazlı Rumlar açısından, genel olarak bu dönemin korku ve ekonomik sıkıntılar içerisinde geçmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bazı rumlar 1974 hareketinin, Dipkarpaz'lı rumlar açısından çok büyük yıkım olduğunu anlatırken, bazıları da adeta hareketin gerçekleşmesinden memnunmuşçasına o dönemi anlattılar.

Harekâtın yıkım olduğunu söyleyenler; mallarının yağmalandığını, tarlalarının ellerinden alındığını, hayvanlarının çalındığını ve burada bulunan Rum okullarındaki dersliklerin dahi çalındığını söylediler. Türkiye'den gelen göçmenlere devletin Magosa'dan çaldığı eşyaları dağıttığını ve Dipkarpaz'da Rumlara ait olan hayvanları devletin Türklere verdiğini söylediler. Yanulle, açık bir şekilde kendisinin, devletin ve halkının başına gelenleri özetliyordu; *'Çok büyük yıkım oldu, çok yağma yapıldı, tarlalarımız elimizden alındı ve mallarımız yağmalandı. Ne buldularsa yağmaladılar. Mallarımıza zarar verdiler, kullanmak için aldılar ve daha sonra geri getirmediler. Hayvanlarımızı çaldılar. İlk okuldaki sıraları ve vitrinleri bile çaldılar. Buraya gelen göçmenlere devlet Magosa'dan çaldığı eşyaları dağıttı. Burda bize ait olan hayvanları Türklere dağıttılar. Türkler geldiğinde çocuklarımızı ayırmak istediler, okullar kapandı bu yüzden hepimiz çok üzüldük. Okullarımızdaki öğretmenler gitti. Sadece köyün içinde sokağa çıkmamıza izin vardı tarlaya veya başka bir yere gidemiyorduk. 10 yıl boyunca bizim arazilerimizi Denктаş ekti biçti. Harnup ve zeytinleri Türkler topladı. Köyün içinde bizim mallarımız bizimdi ama sonra hırsızlık arttı.'*³²⁶ Diğer bir

³²⁶ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

görüşmecimiz de; *‘‘Çok çile ve acı çektim. Tarım işi yapamadık zaten fakirdik ve daha da fakirleştik’’* diyerek, tek bir cümle ile birçok şey anlatıyordu.³²⁷ 80 yaşındaki başka bir görüşmecimiz ise; *‘‘Gözlerimi bağladılar ve tüm erkekleri Adana’ya götürüp hapse attılar. 2,5-3 ay sonra geri getirip bıraktılar. Günde 1 ekmek veriyorlardı’’* diyerek anlattı yaşadıklarını.³²⁸ Yine burada diğer bir görüşmecimiz ise; *‘‘1974’te biz Goraga’da³²⁹ idik, o zamanlar 12 yaşımıdaydım. Askerler sokağa çıkma yasağı koydu ve bizi de oradan buraya getirdiler. Babamın tüm hayvanları yok oldu. Hayvanları köye getirdik ama yem olmadığı için tekrar goraga ya salmak zorunda kaldık.’’³³⁰* Bir başka görüşmecimiz de yaşadıklarını anlatırken; *‘‘İlk zamanlar 1975-1976 yıllarında sıkıntılar oldu tabii ki, kiliseye bile gidemedik. İyi de kötü de zamanlarımız oldu’’* diyordu.³³¹

1974 hareketi ile ilgili olumlu yorum yapanlar ise; Türkiye’nin adaya müdahale etmesinin iyi olduğunu, eğer Türkiye müdahale etmeseydi tehlikeli insanların Türk Rum demeden buradaki tüm insanları yok etmesinden korktuklarını ve sadece Türklerin değil Rumların da can güvenliğinin olmadığını dile getirdiler. Savaş istemediklerini ancak Türkiye’nin bu konuda haklı olarak buraya müdahale ettiğini, çünkü geliş sebebinin ‘insan kurtarmak’ olduğunu söylüyorlardı. Zahariyas 1974 hareketi hakkındaki düşüncelerini ve yaşadıklarını anlatıyordu; *‘‘Türkiye buraya gelmeseydi burası çok berbat olurdu sonuçta insan kurtarmak için geldi. Biz zaten fakirdik herhangi bir mal kaybımız olmadı, savaş sadece okumama engel oldu’’* diyerek, birçok görüşmecimiz gibi savaştan sonra Rum tarafına gitmediği için okuyamadığını vurguluyordu.³³² Yine 1974 hareketi hakkında Zahariyas ile hemen hemen aynı duyguları besleyen Taso adlı görüşmecimiz de; *‘‘Türkiye buraya gelmeseydi tehlikeli insanlar burada hiçbir insan bırakmayacaktı’’* diyor ve ardından hanımı şöyle devam ediyordu; *‘‘1974’ten sonra okulumuz yoktu, herşeyi kaybettik. Okuyamadık ve kardeşlerim rum tarafına gitti. Hayatımızın tercihini yapmak zorunda kaldık, ya gidip okuyacaktık, yada burada kalacaktık. Devlet tarlaları alıp başkasına*

³²⁷ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²⁸ 80 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³²⁹ Goraga; Aphendrika Çiftliği’ni ifade eden diğer bir isim. Dipkarpazlı Türkler tarafından da kullanılmaktadır.

³³⁰ Buzuki, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³¹ 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³² Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

verdi, benim tarlamı başkaları ekti, tarlalarımızı yıllarca kullanamadık. Aphendrika yasak bölge oldu asker oraya kimseyi sokmuyordu.”³³³ Diğer bir görüşmecimiz Andreas ise, yine 1974 hareketına ve hareketin onların hayatlarına olan etkilerine espirili bir üslup ile bakıyordu; “Biz biraz korktuk çünkü asker ve savaş vardı. Ama hayatımızdaki tek değişiklik Rumlar gitti ve Türkler geldi” diyor ve gülüyordu.³³⁴ Yine Andriko ve Alexandra çifti bu konudaki değerlendirmeleri ise şöyle idi; “Savaşı kimse istemez başka ülkelerde de savaş var, biz onları da kınıyoruz çünkü savaş iyi birşey değil. 1974 hareketi Bizim için iyi olmadı, işler durdu şuanda da hiç iş yok. Fabrika yada düzenli her hangi bir iş imkanı yok. Keçi ve koyunlarımızı sattık işlerimiz yürümedi, Savaştan sonra çok zorluk çektik, savaş diğer bölgelerde oldu, sonra asker gelip hudut belirlemesi yaptı, ancak bize herhangi bir zarar da vermedi. O zaman liderimiz bize kaçın gelin dedi ve herkes gitmeye başladı, burada herhangi bir polis veya güvenlik elemanımız yoktu ancak Türk askeri bize hiç bir şekilde baskı yapmadı.”³³⁵ Bu konu hakkında düşüncelerini dile getiren Yorgulla ise; “Ben pek bilmiyorum. Goraga’da oturuyordum okulada hiç gitmedim. Askerler geldi mallarımızı aldı. Tabi ki kimse hayatının değişmesini istemez, aynı şekilde kalsa daha iyi olurdu” yorumunu yapıyordu.³³⁶ Diğer bir görüşmecimiz ise; “Türkler buraya geldiler tanıştık ve birbirimize alıştık. İyi adamlardır, sonuçta hepimiz insanız. Savaştan sonra okula gidemedim, savaştan önce okul vardı ve herşeyimiz iyidi” diyordu.³³⁷ 90 yaşındaki Balattu ise; “Çok korktuk üzüldük ve savaşın olup bitmesini zamanın iyi olmasını bekledik. Savaştan sonra bir şey olmadı ne diyebilirim.”³³⁸ 1974 hareketi hakkında gerçekten açık bir şekilde Türk askerinin burada bulunan halka zulüm etmediğinin bir göstergesi mahiyetinde, 50 yaşındaki bir bayan görüşmecimizin ifadesi de şöyle idi; “1974’te gelen askerler bize zarar vermedi. İlk zamanlar bizi kiliseye topladılar ve bazı şartlar sundular, korktuk ama hiç bir şey olmadı. Asker hiçbir itme kakma yapmadı, hatta bizi kiliseye toplarlarken burada oturan bir kadını çocuğunun aç olduğunu ve süt içmesi gerektiğini anlayan asker ‘biz bekleriz sen

³³³ Taso, 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³⁴ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³⁵ Andriko, Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³⁶ Yorgulla, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³⁷ 76 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³³⁸ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

çocuğuna süt ver' dedi ve bekledi.'³³⁹ Diğer bir görüşmecimiz ise; *'Türkiye'nin gelmesinden dolayı rahatsızlık duymuyorum, ama burada ölüm oldu. Savaş hiç iyi bir şey değil. Büyüklerin artık anlaşması gerekiyor'* diyerek, gayet politik bir ifade kullanıyordu.³⁴⁰ 1974 yılı ve sonrasında yaşadıklarını, 91 yaşındaki görüşmecimiz de yine Türk askerinin zarar vermediğinin altını çiziyor ve bize şöyle anlatıyordu; *'O zamanlar kardeş gibiydik, 1974'te asker buraya geldiği zaman kocam 1,5-2 ay Rum tarafına gitti. Ben burada yalnız kaldım. Asker sokağa çıkma yasağı koydu ama hiç zarar vermedi. Çünkü ben kötü biri değildim. Kocam gitti geldi, askerler hiç dokunmadı ve ben burada kalmaktan hiç vazgeçmedim. Ben çocuklarıma da her zaman söylerim, buradaki savaşı ve pislği rumlar çıkarttı.*'³⁴¹ Diğer bir görüşmecimiz de, yine Türk askerinin Rum erkekleri Adana'ya götürdüğünü vurguluyordu; *'1974'te ben ufaktım, asker gördüm ama burada hiç bir şey olmadı. 18 yaş üzerindeki erkekleri 3 ay Adana'ya götürdüler.*'³⁴² Buna benzer bir ifade de 74 yaşındaki bir bayandan gelmişti; *'1974'te askerler geldi ve etrafi sardılar. Bizi kiliseye topladılar. Erkekleri 2 ay Adana'ya götürdüler.*'³⁴³ Görüşmecilerimizin ifadelerinden anlaşıldığı üzere, Türk askerinin Dipkarpaz'da bulunan Rum erkeklerini belirli bir süre Adana'da tuttuğu anlaşılmaktadır. Ancak bunun süresi konusunda ihtilaflar olduğu da aynı ifadelerden anlaşılmaktadır.

Son olarak 18 yaşındaki arkadaşımız Zahariyas, 1974 harekatı hakkında kendi düşüncelerini şöyle dile getiriyordu; *'Türkler savaşı engellemek için müdahale etti. Ama sonra buraya yerleşti ve geri gitmedi. Benim de işime geldi, çünkü Müslüman oldum ve burada ezan sesi susmadı.*'³⁴⁴ Zahariyas'ın kısa bir süre önce Müslüman olmasına rağmen bu düşünceyi kolayca benimsemesi, şüphesiz ki eşi benzeri buralarda görülmemiş bir örnektir. Ve bunu başarmasının sırrı, burada yaşayan insanların muhteremliğinde değil, İslam Dininin kuşatıcılığında ve kişinin İslamı anlama kabiliyetindedir. Dipkarpaz'da yaşayan Türk ve Kürt kökenli göçmenler arasında her

³³⁹ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴⁰ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴¹ 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴² 49 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴³ 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴⁴ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

alandaki baş gösteren anlaşmazlıklar, bizi bu bağlamda böyle bir düşünceye sevk etmiştir.

Görüldüğü üzere 1974 harekâtı Dipkarpazlı Rumların hayatını bir çok yönden etkilemiştir. Onlar liderlerinin 1974 harekâtı sırasında yapmış olduğu 'kaçın, gelin' çağrısına rağmen burada yaşamayı seçmişlerdi. Konuştuğumuz şahısların tümü 1974'ten sonra okulları ve öğretmenleri olmadığı için eğitim alamamış, tarım ve hayvancılık yaparak geçim sağlayan kimselerdi. Ya burada kalacaklar, yada güneye gidip eğitim alacaklardı. Kendilerinin eğitim imkanı olmadığı gibi, şuan da çocukları Üniversite eğitimi için, devlet yardımı yapıldığından Güney Kıbrıs'ı tercih etmektedirler. Aileler çocuklarının Güney Kıbrıs'a gidip okuduktan sonra Dipkarpaz'a dönmeyeceğinden neredeyse emin olduklarından, bu onları, kendi eğitim hayatlarında olduğu gibi büyük bir seçim yapmaya zorluyor. Tam da burada Gadina adındaki görüşmecimizin sözlerini aktarmakta fayda vardır; "*Buradan Rum tarafına gidenlerin Üniversite harçları ve ev kiralarını devlet karşılıyor. Ancak Dipkarpaza dönmek şartı ile*" diyordu Gadina.³⁴⁵ Eğitimi tamamlayan Dipkarpazlı Rumlar burada bulunan Dipkarpaz Rum Ortaokulu'nda öğretmen olabiliyorlardı, ancak tüm okuyanların öğretmen olması, gerek okulun kapasitesi gerekse Rum gençlerin farklı istekleri bakımından imkansızdır denilebilir.

Her ne kadar 1974 harekâtı Dipkarpaz'lı rumları korkutsa da, bu esnada iyi olan şey ise; Türk askerinin kimseyi Güney Kıbrıs'a gitmeye zorlamamış ve burada bulunan hiçbir Rum'u incitmemiş olmasıdır. Görüştüğümüz tüm bireylerin bu konuyu birbirine benzer ifadelerle anlatması ve sadece bu konuda görüş birliği olması da ilgi çekicidir. Yine de Türk askerinin Rumlara sadece köy içerisinde sokağa çıkma izni vermesi bazı mal kayıplarına yol açmıştır. Rumlar köy dışına çıkamadıkları için, köy dışında bulunan tarlalarını 10 yıl boyunca devletin ektiğini, harnup ve zeytinlerini Türklerin topladığını söylediler. Apendrika çiftliğinde bulunan hayvanlarını da bakamadıkları için ormana saldıkları, daha sonra da onların bir kısmını Türklerin sahiplendiği bilinen bir gerçektir. Rumları etkileyen diğer bir durum ise Türk askerinin köyde yaşayan 18 yaşından büyük tüm Rum erkeklerini toplayıp Adana'ya götürmesidir. Görüşmecilerimizden kimisi kendisinin 3 ay tutulduğunu, kimisi de

³⁴⁵ Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

eşinin veya başka yakınlarının 2-2,5 ay orada hapiste tutulduğunu söylemiş ancak yine hiçbir zarar görmeden geri getirildiklerini de vurgulamışlardır. Görüşmecimizin değındiğı ve Adana’da bir süre tutulduklarına dair anlatılanlara yine Kuzey Kıbrıs basınında Dipkarpazlı bir Rumun değındiğı de görölmektedir.³⁴⁶

3.8. 1974 SONRASI KIBRISLI TÜKLER İLE İLİŞKİLERİ

Bildiğimiz üzere Dipkarpaz’da 1974’ten önce Türk nüfus bulunmuyordu. Rumlar, 1974 sonrası Türkiye’den göç edip Dipkarpaz’a yerleşen ve 42 yıldır burada yaşayan komşuları ile nasıl geçindiklerini ve kendi gördükleri kadarı ile ne tür etkileşime girdiklerini, sorduğumuz sorular karşılığında bize anlattılar. Bu bağlamda yine 1974 sonrasında Dipkarpaz’da yaşamaya devam ettikleri için pişmanlık yaşamayı yaşamadıklarını da Rum görüşmecilerimize sorduk. Görüştüğümüz şahısların birçoğu Türk-Rum etkileşimine olumsuz bakarak, değışim veya benzerlik karşıtı olsalar da, bir okadarı da değışim ve etkileşimden memnun olmuş veya bunu yadırgamamış kimselerdi.

Görüşmecilerimizin bu hususda anlattıkları ve sorularımıza verdikleri cevaplara burada değıneceğiz. Yanulle; *‘‘Birbirimizin dillerini öğrendik. Hatta okula giden çocuklar tenefüslerde Türk çocukları ile oynarlardı. Beraber oynamaları ve dil öğrenmeleri çok hoş bir durum’’* diyerek, kendi çocuklarının Türk komşusunun çocukları ile büyüdüğüne de vurgu yapmıştı. Bu sırada da gözlemlediğı bir durumu aktarıyordu; *‘‘Çocukları seviyorduk, benim çocuklarım komşunun çocukları ile birlikte büyüdü, çocuklar birlikte oynarken Türk çocuklarında milliyetçilik olup olmadığını gözlemledim’’* diyor ve eğer milliyetçilik duygusu farketseydi çocuklarını Türk çocukları ile oynatmayacağını dile getiriyordu. Yanulle Dipkarpaz’da kalıp güneye göç etmediğı için pişmanlık yaşamadığını da şöyle dile getiriyor; *‘‘Burası benim vatanım ben burada doğdum annem babam burada doğdu, Rum tarafını görmek istersem gidip görüyorum. Türkler bizim evlerimizi tutuyor, herkes yerine geri gelmeli. Siz evleri ağaçları tarlaları herşeyi hazır buldunuz’’* diyordu.³⁴⁷ Yanulle’nin eşi ise;

³⁴⁶ Kıbrıs Postası 14 Mayıs 2014.

³⁴⁷ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

“Zaman zaman komşularımız tarafından bize iftira atıldı ancak biz onlara zarar vermedik. Onar bize zarar verdiklerinde de onları polise rapor etmedik” diyordu.³⁴⁸ Bu konuda da görüşünü aldığımız diğer görüşmecilerimiz ise Zahariyas ve eşi idi. Onlar zaten Türkçe’yi en iyi konuşan ailelerin başında geliyorlardı; “Komşularımızın çoğu ile çok iyi geçiniyoruz, Rum Türk fark etmiyor. Birlikte yaşadığımız için hiç bir şey değişmedi. Burada yaşadığımız için pişmanlık yaşamadık, okuyamadık ama doğduğumuz yerdeyiz” diyorlardı.³⁴⁹ Diğer bir görüşmecimiz Taso ise yine içtenlikle konuşuyordu; “Bir çok şey öğrendik. Deyimler öğrendik, sizin bazı kelimelerinizi kendi hayatımızda kullanıyoruz. Komşularımızdan çok memnunum Allah var yalan söyleyemem, Türklerle çok fazla alışveriş yapıyorum, arada kötüler çıkıyor tabi, değişiklikler de oluyor sürekli, bazı insanlar canımızı yaktığında düşünüyorum bunu, burada kaldığım için de pişman olmadım” diyor ve bazı insanlar canını yaktığı zaman, burada kaldığı için kendine kızdığını ancak daha sonra bu kızgınlığın geçtiğini dile getiriyordu Taso.³⁵⁰ Andreas ise espirilerine devam ediyordu; “Sadece dil öğrendik artık bu yaştan sonra birşey öğrenemem. Komşulardan vallahi iskartada var, bizim mahallede bir tane iskarta var yalan söyleyemem” diyor ve devamında “Hiç gitmeyi düşünmedim” diyordu.³⁵¹ Alexandra ise Türklerin buraya geldikten sonra Rumlardan öğrendikleri bitkilere dikkat çekiyordu; “Benzerlikler oldu tabiki, yemekler konusunda mesela Türkler molihya ve kolokas yapmaya başladı ama bizde çok eskiden vardı” diyordu. Ardından “Ben mutluyum hiç pişman olmadım çünkü evimdeyim” ifadeleriyle burada olmaktan dolayı mutlu olduğunu belirtiyordu.³⁵² Dimitri adındaki görüşmecimiz ise; “Türkler ve Rumlar arasında çok benzerlikler oldu beraber iş yaptık tarla ektik, savaştan sonra ki Türklere kötü diyemeyiz” diyor ve ekliyordu “Ben burayı seviyorum sıkıntım yok gitmekte istemiyorum.”³⁵³ Diğer bir görüşmecimiz de Alexandra ile benzer bir şekilde yorumluyordu; “Bence komşuluklarımız iyi. Buraya geldiler tanıştık ve birbirimize alıştık. İyi adamlardır hepimiz insanız. Komşumun yaptığı yemek ve ekmekleri çok severim, bende onun yaptığı gibi yapıyorum” diyor ve devamında şöyle diyordu; “Burayı beğenmesem

³⁴⁸ 80 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁴⁹ Zahariyas, 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵⁰ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵¹ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵² Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵³ Dimitri, kişisel görüşme, Şubat 2016.

zaten kalmam, evimi seviyorum'' diyordu.³⁵⁴ Banayis adlı görüşmecimiz sadece burada tek bir sorumuza cevap vermişti. Çünkü diğer sorularımız Türk komşuları ile ilgiliydi. Banayis söyleyeceği şeylerin duyulmasından korkuyor ve sorularımızın çok azını cevaplıyordu. Aynı zamanda Rum gazisi olan Banayis, Türk komşuları ile ilgili birşey söylemekten kaçınmış ve sadece burada yaşadığı için pişmanlık duyup duymadığı konusunu cevaplamıştı; *''Savaştan önce buralar benim için daha iyiydi. Ama burada kalmak benim için gitmekten daha iyi oldu''* diyordu.³⁵⁵ 90 yaşındaki Balattu ise; *''Ben komşularla iyi geçinirim komşularım iyidir''* diyor ve devamında ise; *''Yuvam da kalmayı istiyorum sen bırakıp gidermisin''* diyerek bizlere *''burayı bırakıp gidebilermisiniz ?''* sorusunu soruyordu.³⁵⁶ Gerçekten de bu sorunun cevabı 25-30 lu yaşlarımıza rağmen *''Hayır''* dı. Biz ise her yaştan Rumlara bu soruyu sormaya devam ettik. 87 yaşındaki diğer bir görüşmecimiz de; *''Komşularımızla sorunumuz yoktu ama tarla meselesi oldu bir çok sorun ortaya çıktı''* diyor ve devam ediyordu; *''Ben yerimden yurdumdan ayrılmak istemedim. Biz burayı çok sevdik Türklerde Rumlarda tehdit etti ''Evinizi başımıza yıkarız dediler. Ölüm korkusu bile yaşadık ama yine de gitmedik''* diyerek, kendisinin yalnız olduğundan dolayı, daha çok Rumların tehdit ederek korkutup güneye kaçmasını sağlayarak, daha sonra da evine sahip olmak istediklerini söylüyor, kendisine sadece Vahdet Alkan adındaki Türk komşusunun sahip çıktığını bizlere aktarıyordu.³⁵⁷ Diğer bir görüşmecimiz de Türklerle ilişkiler ve etkileşim bağlamında şunları dile getiriyordu; *''Şimdi de eskisi gibi yardımlaşma devam ediyor. İnsanların iyiside var kötüsüde var burada bir çok Türkiyeli var bizimle kimsenin bir problemi olmadı ama Erenköy'den gelip bizi çekemeyen Kıbrıslı Türk'te var. Kıbrıslı Türkler bize zorla balık satmaya uğraştı ama Türkler bize hiç müdahale etmiyor''* diyerek yaşadıklarından ötürü farklı bir kıyaslama yapıyordu. Aynı görüşmeci etkileşim bağlamında ise; *''Mesela döner Rum tarafında yok ama ben seviyorum, burada güzel ekmekler yapan fırınlar var ramazan pidelerini de çok seviyorum''* diyor ve Dıpkarpazda yaşadığı için pişman olmadığını da şu ifadelerle dile getiriyordu; *''Burası benim için mükemmel orada yaşayamam burada her şey güzel deniz çok daha rahat o tarafta çok insan var denize girmek istemezsin*

³⁵⁴ 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵⁵ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵⁶ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵⁷ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

buranın denizi ve kumu daha güzeldir. Kuzeydeki balık daha iyidir. Garavulli de daha iyidir çünkü bu bölge sürekli arınıyor.'³⁵⁸ Yine Zahariyas Rum-Türk etkileşimini kısa bir cümle ile özetliyor; *'İllaki benzerlikler olmuştur her şey karşılıklı'* diyor ve Rumların pişmanlık yaşamadıklarına birkez daha vurgu yapıyordu; *'Kimse pişman olmadı çünkü kendi evlerinde kaldılar, Güneye gidenler pişman oldu. Gerçi bizde işgalciyiz bizim şuan oturduğumuz evde bizim değildi. Eski evimiz Zaferburnu yolunda köye yakındı'* diyordu.³⁵⁹ Zahariyas burada bulunan ve 1974 harekatı sırasında kendi evini bırakıp güneye göçen Rumların evlerine yerleşen ve tarlalarını sahiplenen Rumların varlığını birkez daha doğruluyordu. Bunu yaparken de Türkiyelilere burada işgalci sıfatını yakıştıranlar gibi kendi evlerinde oturmadıkları için kendilerine de işgalci diyordu. Ardından 93 ve 91 yaşlarındaki görüşmecilerimiz; *'Dipkarpaz halkının türkünden ve rumundan memnunuz'* diyorlardı tek cümleyle.³⁶⁰ 93 yaşındaki görüşmecimiz ise haykırarak; *'Ben Türk, Kürt, Rum istemem adam isterim'* diyordu.³⁶¹ 51 yaşındaki diğer bir görüşmecimiz de; *'Dipkarpaz da ve Dipkarpazlı olduğum için mutluyum. Komşularıyla herhangi bir problemim yok'* diyordu.³⁶² Yine 45 yaşındaki bayan görüşmecimiz de benzer ifadelerle; *'Dipkarpaz çok güzel bir yer, burada kaldığım için hiç pişman olmadım'* diyordu.³⁶³ 74 yaşındaki diğer bir bayan ise; *'Babamın komşuları ile arası biraz bozuktu ama Ben burayı tercih ettim. Çocuklarım da beni götürmek istedi ama gitmedim. Ben burada rahatım'* diyordu.³⁶⁴ 92 yaşında olmasından dolayı geçmişle ilgili sorularımızın birçoğunu hatırında olmadığı için cevaplayamayan görüşmecimiz de bakıcısı ile yaşıyor ve şöyle diyordu; *'Burada yaşadığıma hiç pişman olmadım, Rum tarafında bir saat bile kalamıyorum. Orayı sevmiyorum, Dipkarpaz'ı çok seviyorum'* diyordu.³⁶⁵

Dipkarpazlı rumların anlattıklarından hareketle özetle şunları söylemek mümkündür; Başta, Dipkarpaz'da Türkler ve Rumlar birbirlerinin dillerini öğrenmiştir. Yemek kültürleri arasında alış-veriş olmuş ve Türkler burada yetişen çeşitli faydalı bitkiyi Rumlardan öğrenmiştir. Bugün tarım, ticaret ve hayvancılık ile

³⁵⁸ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁵⁹ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶⁰ 93 yaşında bay, 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶¹ 93 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶² 51 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶³ 45 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶⁴ 74 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶⁵ Maria, kişisel görüşme, Şubat 2016.

geçinen Dipkarpazlı Türkler, yine bu işlerle meşgul olan Rumlar ile sürekli alışveriş ve yardımlaşma içerisinde. Artık her alanda birlikte görebileceğimiz Dipkarpazlı Rum ve Türklerin, kapılarının birbirlerine her zaman açık olduğu da görülmektedir. Ziyarete gittiğimiz her hanede, ileri yaşlarda olan görüşmecilerimiz de, bir yakınlık ve misafir perverlik göstergesi olarak en azından bize bir kahve de olsa ikramda bulunmak için ısrar etmişlerdi. Sorularımızı hiç yanıtlamayanlar da aynı misafir perverliği sergilemişti.

1974 hareketi sonrasında burada kaldıklarını, burada yaşamayı seçtikleri için pişman olmadıklarını ve buranın yuvaları olduğunu da istisnasız tüm Dipkarpazlı Rumlardan duymak mümkündür. Dipkarpaz'da kaldıkları için, Güney Kıbrıs'ta yaşayan halkın ve 1974'ten sonra Dipkarpaz'dan Güney Kıbrıs'a göçen eski Dipkarpazlıların da onlara imrendiğini görüşmecilerimiz dile getirmişlerdir.

Dipkarpazlı Rumların, bize anlattıkları Rum-Türk ilişkileri 2014 yılında Kıbrıs Postası Gazetesi aracılığıyla, Kuzey Kıbrıs basınında da yerini almıştır. Gazete de yayınlanan haberde Dipkarpazlı 6 Rum ile yapılan görüşmelere yer verilmişti. Görüşmecilerin tamamı bizim de kendileri ile görüştüğümüz kimselerdi. Bu habere göre Balattu; yine komşuları ile iyi geçindiğini söylüyor, ardından Zahariyas da Türk komşuları ile sabah kahvesi içtiğini aktarıyordu. Daha sonra Andro adındaki Dipkarpazlı Rum, "Türkleri çok severim ve hep birlikte içi içe yaşamaktan mutluyum" diyordu. Yorgulla adındaki hanımefendi de Türk komşuları ile iyi anlaşmıştı dile getirmiş, ardından Andreas ve Yannayis adındaki diğer iki Rum da Türkler ile yaşamaktan memnun olduklarını vurgulamışlardı.³⁶⁶ Yine bu gazete haberine göre Rumlar Dipkarpaz'da yaşamaya devam ettikleri için ayrıca memnun olduklarını dile getirmişler ve buradan gitmeyi hiç düşünmediklerinin de altını birkez daha çizerek, geçinmek için Rum yönetiminden maaş aldıklarını da dile getirmişlerdir.

³⁶⁶ Kıbrıs Postası 27 Ocak 2014.

3.9. DİNİ VE SİYASİ HAYATLARI

Dini yaşantılarında 1974'ten sonra zaman zaman problemler yaşayan Dipkarpaz'lı Rumlar, 1974 yılında Türk askerinin Dipkarpaz'a girişinin ardından, burada bulunan Rumlara köy dışına çıkma yasağı konmasının ardından, Zafer Burnu'nda bulunan Apostolos Andreas Manastırına gidemediklerini ve o dönem yine köy içerisinde de kiliselere gidemediklerini dile getiriyorlardı. Günümüzde ise dini bayram, düğün ve cenazelerinde herhangi bir sorun olmadığından dolayı oldukça memnunlar. Yanulle: *'Uzun bir zaman ibadet etmemize izin vermediler, kilise hayatımda çok önemli bir yere sahip. Bence yeterli sayıda kiliseye giden yok. Ben de ibadetlerimi evde yapıyorum'* sözleriyle ifade ediyordu.³⁶⁷ Zahariyas; *'Kiliseye çoğu kimse gitmiyor bende düğün ve vaftiz olduğunda gidiyorum, gitmemize herhangi bir engel yoktur, ama bence Allah'a inanan duayı her yerde yapar'* diyordu.³⁶⁸ Taso'da bu konuda şunları dile getiriyordu; *'Kilise önemli ama yeterince gidilmiyor kiliseye. Kalbim temiz kiliseye değil işime yetişmeye uğraşıyorum.'*³⁶⁹ Andreas'da yine Taso'nun ifadesine benzer bir şekilde; *'Kilise önemli ama fazla gitmiyorum. Ama inanıyorum ve çocuklarımla gitmesini isterim. Gitmemize engel bir durum yok bizimkiler kalbim temiz diyor gitmiyor'* diyordu.³⁷⁰ Andriko'da bu konuda bizi yine şöyle bilgilendiriyor ve; *'Kilise önemli ama çok giden yok ama buna engelleyen birşeyde yok'* diyordu.³⁷¹ Yine 76 ve 75 yaşlarındaki çiftimizden bayan görüşmecimiz; *'Ben Kiliseye sürekli gidiyorum'* diyor ve eşi de; *'Ben çobanım her zaman gidemiyorum. Yeterince de gidilmiyor, Türkler Camiye daha çok gidiyor'* diyordu.³⁷² 90 yaşındaki Balattu'da Kilise hakkındaki sorularımızı şöyle dile getiriyordu; *'Kiliseye her Pazar gidiyorum çünkü gitmek hoşuma gidiyor. Herkeste geliyor burada zaten az kişiyiz'* diyordu.³⁷³ 87 yaşında yine bayan bir görüşmecimiz de; *'Artık Kiliseye gidemiyorum çünkü ayaklarım ağrıyor'* diyordu.³⁷⁴ Diğer bir görüşmecimiz de yine bu konuda şunları söylüyordu; *'Kiliseye yaşlılar gidiyor, hocadan ve papazdan uzak duracaksın.*

³⁶⁷ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶⁸ Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁶⁹ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁰ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷¹ Andriko, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷² 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷³ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁴ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

Erenköy’de tavuk çalan bir hoca vardı. Bizim papazda tam bir ısgarta.’³⁷⁵ 91 yaşındaki bayan görüşmecimiz de, Dipkarpaz köy merkezindeki Kilise’de artık papaz olmadığını söylüyor ve devam ediyordu; *‘Köy meydanındaki papaz artık Apostolos Andreas’ta artık kiliseye bu yüzden gitmiyoruz’* diyordu.³⁷⁶

Rumların Dini yaşantıları hakkında bize vermiş oldukları farklı tüm cevapları yukarıda sunmaya çalıştık. Kilise ziyaretinin önemli olduğunu söyleyen Rumlar, herhangi bir engel olmasa da kendilerinin çok sık kiliseye gitmediklerini ve iş yapmayı tercih ettiklerini, espirili bir dil ile de kalplerinin temiz olduğunu söylediler. Ayrıca, neredeyse görüşme yaptığımız tüm bireyler, Dipkarpazlı Rumların yeterince kiliseye gitmediğinin de üzerinde durmuşlardır.

Siyasi hayatlarını anlamaya çalıştığımız Dipkarpazlı Rumlara, bu bağlamda güneyde yapılan seçimlerde oy kullanma, sürekli takip ettikleri gazete veya dergi ve adadaki siyasi gelişmeleri takip edip etmediklerini sorduk. Bu bağlamda yine Yanulle adındaki görüşmecimiz şöyle diyordu; *‘1974 ten önce Rum gazeteleri geliyordu, daha sonra gazete gelmedi, şimdi akıllı telefondan gazeteleri okuyoruz. Siyasi gelişmeleri TV’den duyuyoruz internetten de takip ediyoruz’* diyor ve Güneyde oy kullanma durumunu ise şu sözlerle ifade ediyordu; *‘Ben hiç gitmedim, kocam ve çocuklarım gittiler ancak ben gidip oy kullanmadım.’*³⁷⁷ Zahariyas’da bu konuda şu ifadeleri kullanıyor; *‘Adada yaşanan gelişmeleri genel olarak takip ediyoruz’* diyor, eşide; *‘Sadece Televizyon ve dizileri takip ediyorum’* diyordu. Güneyde oy kullandıklarını ise şu sözlerle aktarıyorlardı; *‘Evet güneyde oy kullanıyoruz. Güney’de Dipkarpaz’a da muhtar seçiliyor ancak seçilen kişi burada yaşayan bir kimse değil’* diyordu.³⁷⁸ Taso ise; İnternetten Rumca gazetelere baktığını söylüyor ve *‘53 yaşındayım hayatımda 1 kere oy kullandım’* diyordu.³⁷⁹ 55 yaşındaki bayan görüşmecimiz ise; *‘Sadece televizyon izliyorum internet kullanmayı bilmiyorum, siyasetle hiç ilgilenmem çünkü partiler para ile çalışıyor ama bazen gidip oy kullanıyorum’* diyordu.³⁸⁰ Andriko ve Alexandra’da; *‘Biz oy kullanmıyoruz’* diyorlardı.³⁸¹ Gadina

³⁷⁵ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁶ 91 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁷ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁸ Zahariyas, 47 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁷⁹ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁰ 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸¹ Andriko, Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

adlı görüşmecimiz de; *“Buraya gazete gelmiyor ama Rum tarafına gittiğimde gazete okuyorum. Haberleri de televizyondan takip ediyorum, Oy kullanmıyorum Sadece bir kere oy kullanmaya gittim, siyasetle ilgili pek bir şey düşünmüyorum”* diyordu.³⁸² 75 ve 76 yaşlarındaki çift de; *“Gazetemiz yok, sadece televizyondan takip ediyoruz. Adada neler olduğunu biraz biliyoruz. Bazen oy kullanmaya gidiyoruz. Hangisi için gidelim ki çok seçim oluyor bunun için de ekonomi lazım”* diyorlardı.³⁸³ Rum gazetisi Banayis ise; *“Rum gazetesini gelmiyor. Türkçede okuyamıyorum. 6 ay önce 1 kere Rum tarafına kardeşim vefat ettiği için gittim”* diyordu.³⁸⁴ Balattu ise; *“Televizyon vardı, bozuldu artık takip etmiyorum”* gündemi diyordu ve zaten 90 yaşında idi. Ardından da oy kullanmaya değil de; *“3-4 yılda bir sadece hastaneye gidiyorum”* diyordu.³⁸⁵ 87 yaşındaki bayan; *“Haklarımız var ama seçim için hiç gitmedim, gündemi de takip ediyorum ama buraya gazete gelmiyor”* diyordu.³⁸⁶ Yine iki görüşmecimiz de şöyle devam ediyordu; *“Gazete yok haberleri televizyon ve radio dan sürekli takip ediyoruz ve her zaman oy kullanırız”* diyorlardı.³⁸⁷ 18 yaşındaki Zahariyas ise gündemi fazla takip etmese de *“Ailem orada her seçimde oy kullanıyor”* diyordu.³⁸⁸ Başka bir görüşmecimiz ise *“Hem Kıbrıs hem Türkiye’de siyasi gelişmeleri takip ediyorum”* diyor ve Suriye’den Yunanistan’a giderken hayatını kaybeden mülteciler hakkında konuşuyordu.³⁸⁹ 63 ve 55 yaşlarındaki görüşmecilerimiz ise; *“Sadece televizyon ve radyodan gündemi takip ediyoruz gazetemiz yok. Rum tarafına gidiyoruz ama oy kullanmıyoruz, çünkü siyasetçiler yalancı. Hep söz veriyorlar seçimden sonra hiç bir şey olmuyor”* diyorlardı.³⁹⁰ Yine gazete buldukça okuduğunu söyleyen görüşmecilerimiz de, adadaki siyasi gelişmeleri televizyondan takip ettiklerini söylediler ve şöyle devam ettiler; *“Güneye her zaman gidiyoruz ama sadece hastaneye, oy kullanmıyoruz.”*³⁹¹ 45 yaşındaki diğer bir bayan görüşmecimiz de;

³⁸² Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸³ 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁴ Banayis, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁵ Balattu, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁶ 87 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁷ 50 yaşında bayan, 48 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁸ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁸⁹ 59 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁰ 63 yaşında bay, 55 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹¹ 78 yaşında bayan, 80 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

“Güneye ara sıra gideriz, seçimlerde de iyi siyasetçi olursa onlara oy veririz” diyordu.³⁹²

Sorularımızı sorduğumuz tüm şahıslar ayrıca yasal ve hukuki haklarının bilincinde olduklarını da belirttiler. Örnekle olarak, bu sorumuz üzerine Yanulle; “Bütün haklarımı biliyorum, anlaşmalar sırasında görüşmecilerin bunlara dikkat ettiğine inanıyorum” cevabını veriyordu.³⁹³ 76 yaşındaki diğerk bir görüşmecimiz de şöyle diyordu; “Bir sıkıntı çıkmıyor sadece tercüman gerekiyor haklarımızı biliyoruz.”³⁹⁴ Yine görüşmecilerimizden sadece bir kişi sürekli olarak Güney Kıbrıs’a gidip seçimlerde oy kullandığını dile getiriyor, geri kalan büyük çoğunluk ise Güney Kıbrıs siyasetçilerine güvenmediğini, siyaset açısından Kuzey Kıbrıs’tan bir farkı olmadığını ve gelip giden siyasilerin birbirinin aynısı olduğunu söylüyorlardı.

Gündemi ve Güney Kıbrıs’ı takip etmek için televizyon ve radyo ile yetinmek durumunda olan Dipkarpazlı Rumlar, adada yaşanan siyasi gelişmeleri ve anlaşma sürecini de takip ediyorlar. Anlaşma süreci ile ilgili olarak da; sürecin çok uzun yıllardır devam ettiğini, belirsizliklerin bitmesi açısından bir sonuca ulaşılmasını ve herkesin ne olacağını net bir şekilde bilmesi gerektiğini dile getiriyorlardı. Zahariyas şöyle diyordu; “İyi bir anlaşma yapsınlar artık herkes ne olacağını bilsin. Bu devletin vatandaşımı av yapmayı çok severim ama av izni vermiyorlar.”³⁹⁵ Söylediklerinden de anlaşılacağı üzere KKTC vatandaşı olan Zahariyas, buradaki Rumlara yapılan her türlü ambargodan sıkılmış ve artık anlaşmanın olmasını istiyordu. Yine iki bayan görüşmecimiz de; “İsteriz ki anlaşma olsun veya olmasın, herkes ne olacağını bilsin istiyoruz” diyerek, birkez daha artık bu belirsizlikten herkes gibi sıkılmış olduklarını dile getiriyorlardı.³⁹⁶

Dipkarpazlı Rumların, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nden beklentilerinin başında ise; bölgede bir hastane olması idi. Yaş ortalaması yüksek olan Dipkarpazlı Rumlar, tedavi olmak için Rum tarafına gittiklerini ve bunun git gide zorlaştığını dile getirdiler. Diğerk beklentiler arasında ise gençlere iş imkanı sağlanması ve az da olsa

³⁹² 45 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹³ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁴ 76 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁵ Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁶ 50 yaşında bayan, 48 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

Kuzey Kıbrıs'ta oy kullanma hakkı olmasını isteyenler de oldu. Yine Yanulle bu konuda şunları aktarıyordu; *‘Bizim burada tek beklentimiz, problemimiz çözülsün, yukarıda Allah var’* diyor ve devam ediyordu *‘Mesela gözlerimde problem var ama başka yere gitmek zorundayım Dipkarpaz’da doktor yok. Kuzeydeki doktorların ne dediklerini çoğu zaman anlamıyorum buradaki doktorlar Türkçe ve Rumca bilmeli. Eğitim de yeterli değil daha önceden ilkokul vardı. Sonradan bize bir okul verdiler ama yeterli değil. Bizim için burada iş olanağı da yok.’*³⁹⁷ Diğer bir bayan görüşmecimi ise; *‘Seçim zamanı oy kullanmak ve buranın vatandaşı gibi her yerde her hakka sahip olmak istiyorum’* diyor,³⁹⁸ ve Andreas’da; *‘Kazanan kendi cebine bakıyor. Her hangi bir beklentim yok’* diyordu.³⁹⁹ Diğer iki görüşmecimiz de; *‘Güzel bir hastane ve sürekli doktor olsa biz de gideriz’* diyorlardı.⁴⁰⁰ Yine genç Zahariyas’da; *‘İş imkânı ve oy hakkı olsa iyi olurdu’* diyordu.⁴⁰¹ Diğer bir bayan ise; *‘Devletten şikayetçiyim, buralarda bir hastane olsa iyi olur. Sağlık için Lefkoşa’ya gidiyoruz’* diyerek, KKTC’ne sitem ediyordu.⁴⁰² 63 yaşındaki görüşmecimiz ise tüm görüşmecilerden farklı bakıyordu duruma; *‘Ayrımcılık olmasın, bizde buralıyız. Benim çocuğum Türk kızla evlenebilsin, Türk okullarında Rumca, bizim okulda da Türkçe okutulsun’* diyordu.⁴⁰³ Yine benzer ifadelerle başka bir görüşmecimiz de şöyle diyordu; *‘Dipkarpaz da eczane ve hastane olmasını isterim. Ayrıca sizin okulda Rumca, bizim okulda da Türkçe okutulmasını isterdim’* diyordu.⁴⁰⁴ Bu görüşmecimiz daha çok Türk okulunda Rumca okutulmasını istiyordu sanki, çünkü; burada bulunan Rum okulunda öğrencilere Türkçe dersleri veriliyor ve Rum gençleri Türkçe konuşabiliyorlar. Dikkat çekici bir istek 54 yaşındaki bayan görüşmecimiz Gadina’dan gelmişti. Gadina; *‘Keşke Türkler buradan gitse sadece Rumlar ve hristiyanlar burada olsa. Ve barış da olmasa çünkü maddi kayıp yaşayacağız’* diyordu.⁴⁰⁵ Ardından kendi elleri ile ağzını kapatıp, bunları yazma demişti gülerek. Belkide bizim

³⁹⁷ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁸ 50 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

³⁹⁹ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁰ 76 yaşında bay, 75 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰¹ Zahariyas 18, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰² 57 yaşında bayan, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰³ 63 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁴ 45 yaşında bay, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁵ Gadina, kişisel görüşme, Şubat 2016.

başından beri tüm Rumların söylemesinden korktuğumuz bir şeyi sadece Gadina söylüyordu.

Burada yine Dipkarpazlı Rumlara yönelttiğimiz; Kuzey’de yaşamanıza Güney’de halk nasıl tepki veriyor ? sorusuna, Dipkarpazlı Rumların verdiği farklı cevapları da aktarmamızda fayda vardır. Her konuda olduğu gibi bu konuda da yine dikkatimizi çeken Yanulle; *‘‘Oradakilere göre burası Rum bölgesidir. Yabancı öğrenci ve insalar öyle söylüyor’’* diyordu.⁴⁰⁶ Zahariyas’da ifadesiyle burada bulunan Rumlara ilgili bir çok soru işaretine değiniyordu. Bu sorumuz karşılığında yine güzel bir noktaya değinen Zahariyas; *‘‘Devlet burada kalmamamızı istiyor. Ancak halk, ne yapıyorsunuz orada Türklerden korkmuyormusunuz diyorlar bize’’* diyordu.⁴⁰⁷ Zahariyas Rum Yönetimi’nin Dipkarpazlı Rumların Dipkarpaz’da kalıp, yaşamını sürdürmeleri konusunda istekli olduğunun altını bir kez daha çiziyordu. Rum yönetiminin bu isteği, tabî ki uzun süredir devam eden anlaşmalarda elini güçlü tutmak içindi. Taso ise yine açık yüreklilikle cevap veriyordu bu sorumuza; *‘‘Orada ne işiniz var diyenler olduğu kadar, iyiki orada kaldınız diyenler de var. Çünkü orası mafya dolu’’* sözüyle, bize bir kez daha günümüz üçüncü dünya ülkelerini hatırlatıyordu.⁴⁰⁸ Andreas ise bu sorumuza cevap verirken Rum tarafında hiçbir şeyi olmadığını bir kez daha söylüyor ve; *‘‘Ne için kaldın orada diyorlar, alıştık buraya orada ne tarlamız var ne evimiz. İyi şeyler söyleyenlerde var’’* diyordu.⁴⁰⁹ Alexandra’da şöyle diyordu; *‘‘Oradan gelenler ve oradakiler iyi ki burada kalmışsınız diyorlar.’’*⁴¹⁰ Sorumuza verilen cevaplar hemen hemen yukarıda sıraladığımız örnek görüşme kayıtlarında olduğu gibi, genelde Rumların burada kalmasına daha olumlu tepkiler verildiği yönünde olduğunu söylemek mümkündür. Zahariyas’ın da dediği gibi devlet Rumların burada kalmasını istiyor ve burada kalmaları için her türlü desteği onlara sağlamaya devam ediyordu. Ancak inanıyoruz ki; Dipkarpazlı Rumlara, Rum tarafının desteği yerine, Türk tarafında iş imkanları olsa da yine de burada yaşamaktan vazgeçmezlerdi. Çünkü tüm görüşmecilerimiz Dipkarpaz’da yaşadıkları için mutluluk duyuyorlar ve evlerinde olduklarını söylüyorlardı.

⁴⁰⁶ Yanulle, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁷ Zahariyas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁸ Taso, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴⁰⁹ Andreas, kişisel görüşme, Şubat 2016.

⁴¹⁰ Alexandra, kişisel görüşme, Şubat 2016.

SONUÇ

1974 öncesinden bugüne Kuzey Kıbrıs ile bağlarını koparmayan ve 42 yıldır Kuzey Kıbrıs'ta, Türk yönetimi altında yaşamını sürdüren Rumlar, güneye göç eden Rumlar ve 1974 öncesinde adada olan Türkler ile birlikte, Kıbrıs'ta yaşanan sorunlar ve değişimlerin canlı şahitleridirler. Çalışmamızda, Kuzey Kıbrıs'ın Rumlarının en kalabalık olduğu Dipkarpaz köyü sakinleri ile görüşmeler yaparak, onların; kendi aile yapıları, dini ve siyasi hayatları, 1974 hareketi ile ilgili düşünceleri ve 1974 öncesinde ve sonrasında Türk-Rum ilişkileri, sosyal ve kültürel hayatları, geçim kaynakları ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti hakkında düşüncelerini, hazırladığımız sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen bilgiler ışığında burada aktarmaya çalıştık.

Dipkarpaz'ın Rumları, birçok zorluk yaşamalarına rağmen kendi vatanları saydıkları bu yeri terketmemiş ve gün geçtikçe daha sıkı bağlanmışlardır. 1974 öncesinde Türk bulunmayan bu köy tamamıyla Rum nüfusundan oluşmaktaydı. Rumlar Kaleburnu köyündeki Türkler ile yakın ilişkiler içerisinde aralarında herhangi bir sorun olmadan yaşıyorlar, tarım ve hayvancılık alanlarında birlikte iş yapıyorlardı. Aile yapıları geleneksel Türk aile yapısına da benzeyen Rumlar, 1974 öncesi Rum-Türk ilişkilerinden bahsederken hep iyi ilişkilerden söz etmelerine rağmen, bir Türk ve Rum'un evlendiğinden hiç bahsetmemişlerdir. Bizim için iyi olan; Rum-Türk ilişkilerinin bozulmasının sebebi olarak ise Rum milliyetçileri olan '*deli insanlar*' sıfatını yakıştırdıkları kimseleri göstermişlerdir.

Dini yaşamları da Kıbrıslı Türklerin yaşantıları ile benzerlik içerisindedir. Görüştüğümüz Rumların hepsi çocuklarını hristiyan geleneklerine ve dinine göre yetiştirip, onlardan kiliseye gitmelerini, dini bayram ve özel günlerde yapılması gerekeni yapmalarını bekliyorlar. Ancak birçoğu kiliseye gitmediklerini söylerken, bazılarıda yaşlı oldukları için gidemediklerini söylediler. Kıbrıs Türk toplumunda buna benzer olarak, bayramları büyük çoğunluk tarafından kutlanan dinin, camîleri cemaat ile buluşma konusunda sıkıntılıdır. Öyle sanıyorum ki; her iki toplumda da din, küçük bir muhafazakar kesim hariç, bayramlarından ibaret olmuştur.

Rumların siyasi hayatları da, Kıbrıslı Türklerin siyasi hayatları ile benzerlik göstermektedir. Rumların güneydeki siyasetçilere inancı olmadığı gibi, Türk

toplumunda kuzeydeki siyasetçilere inancının kalmadığı aşikardır. Anlaşma ve referandum konularında ise Rumlar, artık herşeyin netleşmesini istiyorlar.

Sorularımıza cevap veren Dipkarpazlı Rumların tamamı, 1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesi sırasında, hiçbir Rum'un fiili bir zarar görmediğini ve askerlerin onlara iyi davrandığını söylemeleri bizi mutlu etmiştir. Ancak yinede yaşanan zorluklar olmuş, 18 yaşın üzerindeki erkekler Adana'ya götürülmüş ve köylü bir süre evlerinden çıkamamıştır. Ekonomik sıkıntıların da şiddetli bir şekilde yaşandığı bu dönemde de, Dipkarpazın Rumları evlerinden ve yurtlarından vazgeçmemişlerdir.

Dipkarpaz'da tarım ve hayvancılık yaparak geçinen Rumlar, bunun yanında Kuzey Kıbrıs'ta yaşadıkları için Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden, her bir birey 370 euro aylık ücret alıyorlar. Bu ücretler uzun süredir ödenmekte ve Rumlar aslında tarım ve hayvancılığı kendi istekleri doğrultusunda yapmaktadırlar. Ziyaret ettiğimiz ailelerden, en az çocuk sayısına sahip olanın dört çocukları olması, Rum ailelerinin maddi anlamda sıkıntı çekmeyeceklerini ve bu durumu avantaja çevirdiklerini düşünmemizi sağlamıştır.

Görüşmecilerimizin artık kuzey veya güney Kıbrıs'tan fazla bir beklentileri yoktur demek, yaptığımız gözlemler ve konuşmaların sonucunda mümkün hale gelmiştir. Verilen bilgiler, söylenen sözlerden ve anlatılan tarihi geçmiş, Rumların artık burada yaşamaya alışmış oldukları ve herhangi bir çekincelerinin hatta çoğunun beklentilerinin de olmadığı kanısına varmamızı mümkün kılmıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, sorularımıza içtenlik ve samimiyetle cevap verdiklerine inancımız daha da artmıştır. Ancak yine de tüm bu araştırmanın sonucunda aklımıza yer eden tek bir soru vardır: Üzerinde durduğumuz bu çalışmayı bir Rum yapsa idi, Rumlar neler söyler ve sonucu ne kadar değişik olabilirdi ?

Çalışmamıza başlarken aklımızda beliren Rum profili ve konuşacak kimseyi bulamama endişesi, her birini ziyaret ettiğimizde gördüğümüz samimi kimselerin, diğerlerinden çok daha fazla olması karşısında bertaraf olmuştu. Görüşme imkanı sağladığımız veya bizimle görüşmeyi ve sorularımızı cevaplamayı kabul eden Rumların, halklar arasındaki ilişkilere, yaşanan tarihi geçmişe ve bugün halen devam etmekte olan Kıbrıs sorununa bakışları ve duruşları, KKTC'nde bulunan bazı sol

grupların söylemlerinden ve fiiliyetlerinden çok daha mütevazî idi. Geçmişte birçok alanda bir arada görebileceğimiz ve birbirlerine birçok açıdan benzerlik gösteren Türk ve Rum halklarının sosyal hayatları, özellikle Yunan Megali İdea'sının etkisiyle başlayarak birbirinden ayrılmış, ardından ilişkiler ada üzerinde planı olan büyük güçler tarafından gergin tutulmaya çalışılmış ve halklar arasındaki ayrılık; ideolojik, siyasi, sosyal ve kültürel açılardan perçinlenmiştir.

KAYNAKÇA

AKÇAM, Z. (2002, Haziran) “Batılı Seyyahlar ve Dipkarpaz”,

Dipkarpaz Gazetesi, sayı-24

ALASYA, H. F. (1988) *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa.

ALASYA, H. F. (1977) *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ALATOS, D. (1995) *Cyprus In History*, Londra.

ATLAN, M. H. (1986) *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi*, Lefkoşa.

ATUN, A. (2003) ‘*Medeniyetler Mozaïği Kıbrıs Adasının M.S 160 Yılından Günümüze Deniz Ve Kara Haritalarında Yer Alan Coğrafi İsimleri*’ II. Güzelyurt Tarihi Buluşma Sempozyumu, 2-3 Nisan 2003, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları, Lefke.

BAĞIŞKAN, T. (1996) “Antik Karpasia Kentinde Arkeolojik Yüzeysel Araştırma Ve Kent Kalıntılarını Saptama Çalışmaları”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, C.1, S: 1, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimagosa. Bedevi, V. (1965) *Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşa, 1965, s.14-38.

BOZKURT, İ. (2011) *Evliya Çelebi'nin İzinde Kuzey Kıbrıs Seyahatnamesi*, Bengü Yayınları, Ankara.

BRYANT, R. (2007) *Tebaadan Vatandaşa Kıbrısta Modernite ve Milliyetçilik*, Çev.: S. Özmenek, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÇAM, Ö. (1964) *Anadolu Kokan Kıbrıs*, Şafak Basımevi, Karaman.

ÇEVİKEL, N. (2000) *Kıbrıs Eyaleti Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800)*, Gazi Magosa.

- ÇEVİKEL, N. (2000) *Kıbrıs Eyâleti Yönetim, Kilise, Âyan Ve Halk (1750-1800)*, D.A.Ü Basımevi, Gazi Magosa.
- ÇİÇEK, K. (2001) *İkitoplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler (1698-1726)*, Ali Ahmetbeyoğlu, Erhan Afyoncu, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, İstanbul.
- DAYIOĞLU, A. (2014) *Kuzey Kıbrıs'ın Ötekileri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DE GROOT, A. H. (1986) *Kubrus*, E12, V. Leiden.
- DEVELİOĞLU, F. (2007) *Osmanlıca-Türkçe Sözlük Ansiklopedik Lugat*, Ankara.
- DEVELİOĞLU, F. (2004) *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara.
- DÜNDAR, R. (1988) *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*, Malatya, 1998, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- DÜNDAR, R. (1998) *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı,(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya.
- ERDOĞRU, M. A. (2008) *Kıbrısta Osmanlılar*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa.
- ERDOĞRU, M. A. (2010) *Kubrus Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, Galeri Kültür Yayınları.
- ERZEN, A. (1976) *'İlkçağ Tarihinde Kıbrıs'*, Belleten, C:XL, S: 157, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- FEHİM, T. (1964) *Yavru Vatan Kıbrıs'ı Tanıyalım*, Hakikat Yayınları, Ankara.
- FIRAT, M. (2002) *'1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler'*, Baskın Oran (ed.) *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar*, İletişim Yayınları.

GAZİOĞLU, A. C. (1994) Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış, Lefkoşa.

GAZİOĞLU, A. C. Yavruvatan Kıbrıs.

GÖYÜNÇ, N. (1969) *Türk Hizmetine Giren Bazı Kıbrıs Müdafileri*, Milletlerarası 1. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, 14-19 Nisan 1969, Ankara.

GÜRSOY, C. R. "Kıbrıs", *DİA*, C. 25.

HAKERİ, B. H. (1993) Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi, KKTC Milli Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HARİD, F. (1998) "Kıbrıs Türklerinin Kültürel İlişkilerinin Tarihi", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S: 2, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Hürriyet Gazetesi, 07 Haziran 2009

JEFFERY, G. (1918) *A Description Of The Historic Monuments Of Cyprus*, Nicosia.

Kıbrıs Gazetesi 3 Ekim 2008

Kıbrıs Postası 14 Mayıs 2014

Kıbrıs Postası 27 Ocak 2014

KIZILYÜREK, N. (2011) *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İletişim Yayınları, İstanbul.

KKTC Devlet Planlama Örgütü resmi web sitesi: www.devplan.org

KONUR, İ. (1938) *Kıbrıs Türkleri*, İstanbul

KÜTÜKOĞLU, B. "Lala Mustafa Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, TC Milli Eğitim Bakanlığı, C. VIII.

M.E.B, (2001) *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi.

METİN, H. (1959) *Kıbrıs Tarihine Toplu Bakış*, Halkın sesi Basımevi, Lefkoşa.

- NAKRACAS, G. (2005) *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- NEWMAN, P. (1953) *A Short History of Cyprus*, Londra.
- ÖZKUL, A. E. (2005) *Kıbrısın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PAPADAKİS, Y. (2009) *Ölü Bölgeden Yankılar*, Çev.: B. Sunar ve H. Safa, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PURCELL, H. D. (1996) *Cyprus*, Londra.
- SEYFELİ, C. (2011) *Osmanlı Devlet Salnamelerinde Rum Melkit Katolik Patrikliği (1847-1918)*, Karadeniz Sosyoloji Bilimler Dergisi, Yıl 3, S. 11, 2011, s. 9-38.
- SOLSTEN, E. (1993) *Cyprus (a country study)*, Library of Congress, Washington.
- SPYRIDAKIS, C. (1963) *A brief History of Cyprus*, Nicosia.
- Star Kıbrıs Gazetesi, 31 Ağustos 2010
- STORRS, R. Ve O'BREIN, B. J. (1930) (ed.), *The handbook of Cyprus*, Christophers, London.
- ŞAHİN, İ. (2011) *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi (Tarihi Arka Planı ve 1945-1974 Arası Olayları)*, Ankara Üniversitesi, Ankara, Yayınlanmamış doktora tezi.
- ŞAHİN, İ. (2015) *Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.
- ŞEVKETOĞLU, M. (2000) "10.000 Yıl Önce Kıbrıs Anadolu İlişkileri", *Kıbrıs'ta Türk Varlığı Sempozyumu* (17 Kasım 2000), Lefkoşa.
- TARKAN, M. T. (1971) *Kıbrıs Adasında Tabii-Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Bakımından Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
(2000) *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, Yayın Nu: 43. Başbakanlık Basımevi,
Ankara.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2002) C: 25, Ankara.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2008) C: 35, İstanbul.

T.Ş.R.K.B., Kıbrıs Taşra Evrakı, Kaza-yı Karpaz Defteri, 36. ve 40. Numaralı
Evraklar.

TURAN, O. (1978) *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi 2*, İstanbul.

TURAN, O. (1980) Ortaçağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri, *Selçuklular ve
İslamiyet*, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1935) ‘‘Kıbrıs’ın Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi
Sırasında Türk Devleti İle Venedik Ve Müttefiklerinin faaliyetlerine Dair
Hazine-i Evrak Kayıtları’’, *Türkiyat Mecmuası III*.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1988) *Osmanlı Tarihi 2*, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1995) *Osmanlı Tarihi 3/1*, Ankara.

www.tdk.gov.tr, erişim tarihi: 22.07.2016.

YALÇINKAYA, M. A. (2005) ‘‘İngiliz Kaynaklarına Göre Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik
Ve Kültürel Hayatı 1789-1893’’, III.Güzelyurt Tarihi Buluşma Sempozyumu 7-
8 Nisan 2005, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları.

ÖZET

Birçok medeniyetin etkisi ve hakimiyeti altında kalan Kıbrıs adası, Büyük İskender'in Anadolu'ya düzenlediği fetih hareketleri ile dolaylı yollardan Helenleşmeye başlamıştı. Roma Devleti'nin batı ve doğu olarak ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma imparatorluğu'nun payına düşen Kıbrıs adası, 48 yılında Bizans valisinin Hıristiyan olması Kıbrıs için bir dönüm noktası olmuştu. İmparator Constantin'in de Hıristiyanlığı kabul etmesi ile ada hıristiyanlaşmış ve hıristiyanlık dili olan grekçe adada etkin dil olmuştur. Böylece Kıbrıs adasında karma bir inanç olan 'pagan inancı' yerini hıristiyanlığa bırakmıştır. 1453 yılında Fatih'in İstanbul'u fethetmesi ile Bizans İmparatorluğu yıkılsa da, Kıbrıslılar ve Yunanlılar arasında aslen soy birliği olmamasına rağmen Hıristiyanlık ve Yunanca faktörleri, Kıbrıslılar ve Yunanlıları biraraya toplamıştı. Böylelikle aslında Yunanlılıkla alakası olmayan insanlar kendilerini Yunanlı olarak saymaya başlamışlardır.

1571 yılında adanın Osmanlı devleti tarafından fethedilmesi ile adada müslüman Türklerin sayısı artmıştı. Kıbrıs'ı konu edinen tüm araştırmalarda, 1571'den 1974'e kadar adada Türk-Rum ilişkilerini sosyal açıdan incelemek mümkündür. Ancak 1974 yılından itibaren iki halk birbirinden ayrılmış ve halklar arasındaki ilişkiler sosyal olmaktan çıkarak, siyasi, ideolojik ve dış politika çerçevesinde gelişmeye devam etmiştir.

Tezin amacı; 1974 yılından sonra bugün halen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde yaşayan Rumların dününü ve bugünün onlardan aktarmaktır. Araştırmanın tamamının saha çalışmasına dayanıyor olması, birey ve toplum gözünden Kıbrıs meselesine bakmamızı sağlayacak ve bu çalışma Kıbrıs ile ilgili bir tekrar niteliğinde olmayacaktır. Bu bağlamda; Kökenleri, Aile yapıları, Sosyal ve Kültürel hayatları, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti hakkındaki düşünceleri ve o dönemde Türkler ile ilişkiler, 1974 barış hareketi zamanında yaşananlar ve hareket sonrası adaya gelen Türkiye kökenli göçmenler ile ilişkiler, geçim kaynakları, dini ve siyasi yaşamları konularında Rumlar ile kişisel görüşmeler yapılarak toplanan bilgiler incelenmiştir.

ARŞİV Kayıt Bilgileri:

Tezin Adı : Kuzey Kıbrıs'ın Rum Sakinleri
Tezin Yazarı : İsmail DEMİRCİ
Tezin Danışmanı : Yard. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN
Tezin Konumu : Yüksek Lisans
Tezin Tarihi : 16.05.2017
Tezin Alanı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Yeri : Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anahtar Sözcükler : Kıbrıs, Helen, Yunan, Hıristiyan, Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Türk, Barış Harekatı, Kuzey Kıbrıs, Dipkarpaz

ABSTRACT

The island of Cyprus has been under the influence and domination of many civilizations, began to Hellenize indirectly by conquest movements of the Great Alexander in Anatolia. The island of Cyprus fell to the share of the Eastern Roman Empire after the Roman Empire was divided into two as western and eastern, In 48 BC, the Byzantine governor became Christian that became a turning point for Cyprus. With the adoption of Christianity by the Emperor Constantine, the island became Christian and Greek which is The language of Christianity became the dominant language in cyprus. Thus, the 'pagan belief', a mixed belief in Cyprus, left its place in Christianity. Although the Byzantine Empire was over by Fatih's conquest of Istanbul in 1453, Cypriots and Greeks were gathered together because of Christian and Greek factors , even though there was no ancestral union between Cypriots and Greeks. Thus, people who are not really related to Greek have started to count themselves as Greeks.

With the conquest of the island by the Ottoman Empire in 1571, the number of Muslim Turks increased in the island in. In all the researches on Cyprus, From 1571 to 1974 it is possible to examine Turkish-Greek relations in social terms. However, since 1974, the two publics have been separated and the relations between the publics have continued to develop within the framework of political, ideological and foreign policy.

The aim of the thesis; to examine the Greeks' past and present, for those Cypriots still living in the Turkish territory of the Turkish Republic of Northern Cyprus, after the year 1974. Because of the fact that the whole of the research is based on field work will enable us to look at the Cyprus issue in terms of the individual and the society, as a result this study will not be a repeat of Cyprus issues. In this context, the information was obtained by making personal interviews with the Greek Cypriots, by the headings; their origins, family structures, social and cultural life, The views of the Republic of Cyprus at 1960 and the relations with the Turks at that time, what happened in the peace operation at 1974, and the relations with the Turkish immigrants who came to the island after the operation, their livelihoods, their religious and political lives.

ARCHIEVE Record Information:

Name of the Thesis : Greek Residents of North Cyprus
Write of the Thesis : İsmail DEMİRCİ
Advisor of the Thesis : Assist. Prof. İsmail ŞAHİN
Status of the Thesis : Master
Date of the Thesis : 16.05.2017
Field of the Thesis : International Relations
Place of the Thesis : Karabük University Institute of Social Sciences
Key Words : Cyprus, Hellene, Greek, Christian, Greek Cypriot, Turkish Cypriot, Peace Operation, North Cyprus, Rizokarpaso